

Hailuodon lapset

Lasten materiaallinen kulttuuri kirkkohautojen perusteella

Saara Tuovinen

Oulun yliopisto

Humanistinen tiedekunta

Arkeologian pro gradututkielma

7.11.2018

Ohjaajat:

Sanna Lipkin

Timo Ylimaunu

SISÄLLYSLUETTELO

Johdanto	3
1. Materiaalin muovautuminen.....	9
1.1. Lapset osana kuolemankulttuuria - Teoreettinen tausta	9
1.2. Keskeiset käsitteet	13
1.3. Aineistoesittely.....	17
1.4. Hautauksiin vaikuttanut lainsäädäntö.....	23
2. Hailuodon lasten haudat	25
3. Yhdessä – Hailuodon haudat Pohjois-Pohjanmaan hautaus- ja kuolemankulttuurissa	40
3.1. Haudat yleisesti Hailuodossa.....	40
3.2. Lasten ja aikuisten maailma – Materiaalia haudoista.....	44
3.3. Yhdessä aikuisen kanssa	48
4. Johtopäätökset	54
LÄHTEET	57
PAINAMATTOMAT LÄHTEET.....	57
ARKISTOMATERIAALIT	58
BIBLIOGRAFIA.....	58
LIITEET	3

JOHDANTO

2.8.1968 Hailuodon vanha puukirkko ja kellotapuli syttyivät tuleen. Palokunnan päästessä palopaikalle kahta tuntia myöhemmin, ei rakennusten pelastamiseksi ollut enää mitään tehtävissä. Vasta kunnostetusta kirkosta jäivät jäljelle vain savuavat rauniot, vanha hautausmaa ja palavasta rakennuksesta seurakuntalaisten pelastamat esineet. Kirkko paloi kivijalkaansa asti ja se peitettiin myöhemmin muualta tuodulla hiekalla.¹ Tarkkaa syttymissyitä ei koskaan saatu selville, mutta ilmeisesti salama sytytti ensin tapulin, mistä tuli levisi puiseen kirkkorakennukseen.

Viimeisen peruskorjauksen yhteydessä vuonna 1965 havaittiin kellotapulissa ja muuallakin kirkossa jälkiä vanhoista, mahdollisesti keskiajalle ajoittuvista rakennuspuista.² Omaksi kirkkopitäjäkseen Hailuoto tuli vuonna 1557,³ ja omaksi seurakunnakseen se itsenäistyi Salosta vuonna 1587.⁴ Hailuodon kirkon kaivauksilla löydettyistä vainajista osa on vainajien yhteydessä havaituista puumateriaaleista otettujen radiohiiliajoitusten tulosten mukaan, muutamaa vanhempaa hirttä lukuun ottamatta, 1300–1700-luvuilta.⁵ Osa eri aikoina tehdyistä hautauksista on tuhoutunut tai vahingoittunut rakennuksen peruskorjausten ja muiden rakennustöiden yhteydessä vuosien saatossa, mikä selittää myöhemmin kaivauksilla löytyneiden irtoluiden määrää.

Hailuodon alue on noussut ensimmäisen kerran merenpinnan yläpuolelle 300-luvun alussa,⁶ jolloin saari muistutti pääasiassa hiekkasärkkiä. Vahtolan tekemien sanastopohjaisten tutkimusten mukaan alueelle oli saapunut 1600-luvun alkuun tultaessa väkeä viideltä eri taholta: Itä-Suomenlahden pohjoisrannikolta eli Länsi-Karjalasta, Etelä-Pohjanmaalta, Vakka-Suomesta ja Ala-Satakunnasta, Ruotsin alueelta ja muualta Pohjanmaan rannikolta.⁷ Jokainen tulija on tuonut mukanaan oman alueensa tapoja ja uskomuksia, joista osa sulautui osaksi alueen nykyistäkin tapakulttuuria. Väestön rakentumisessa näkyy selkeästi se, että saari ei elementtinä ole rajoittava, sulkeva tekijä, vaan se on edesauttanut erilaisten ihmisten ja tapojen sinne saapumista.

---

¹ Paavola 1988: 13-14. Myös Paavola 1995: 72.

² Paavola 1988:10-11. Viitataten Pettersson 1971: 8.

³ Mutka & Riutankoski 2011: 140.

⁴ Luukko 1954: 660-661.

⁵ Paavola 1995: 203-206, 208. Katso myös Paavola 1988: 20.

⁶ Hicks 1988: 37.

⁷ Vahtola 1988: 136.

Kuva 1. Hailuodon sijainti. Google maps.

Ensimmäiset kirjalliset lähteet alueen asutuksesta ovat 1540-luvulta,⁸ jolloin Hailuoto oli osa Salon pitäjää. Hailuoto koostui vielä 1766 neljästä saaresta: Luodosta, Hanhisesta, Santosesta ja Syökarista.⁹ Luodolla, saarista suurimmalla josta nykyään käytetään nimitystä Hailuoto, oli kuitenkin siinä vaiheessa asuttu jo kauan: siitepölyanalyysien mukaan 1000-luvulta eteenpäin.¹⁰ Vuoteen 1580 mennessä Hailuodossa oli jo 60 veroa maksavaa taloa,¹¹ huolimatta siitä, että Pohjois-Pohjanmaan viljasato pieneni vuosisaadan loppupuolella huomattavasti: vuonna 1562 Salon pitäjän viljasatoa saatiin 4946 panninalaa eli panna¹² ja vuonna 1580 vain 1373 panna.¹³ Val-

takunta myös soti Venäjää vastaan vuosina 1570–1595.

Hailuodon kirkkorakennusten tarkka historia on tuntematon. Jonkin verran vanhaa kirkkoa ajoittavaa esineistöä on säilynyt, paikallisten pelastaessa sen mitä pelastettavissa oli palavastasta rakennuksesta. Pelastettujen tavaroiden joukossa oli mm. pyhimyspatsaita, jotka tyylillisesti on ajoitettu keskiaikaan.¹⁴ Esineiden käyttäminen rakennuksen ajoittamiseen on ongelmallista, sillä esineet ovat voineet kulkeutua Hailuotoon huomattavasti myöhemmin kuin niiden tekoaikaan. Hailuodon kirkonkirjat, eli kirkon keräämät listat seurakunnan

⁸ Vahtola 1988: 90.

⁹ Hicks 1988: 39.

¹⁰ Hicks 1988: 66.

¹¹ Vahtola 1988: 91.

¹² 34,75 panninalaa on n. 3,6 hehtaaria

¹³ Luukko 1954: 458.

¹⁴ Paavola 1988: 10. Viitaten Nordman 1965: 598, 613, 615.

syntyneistä ja kuolleista ovat säilyneet kirkon kohtalosta ja vaikeista vuosikymmenistä huolimatta 1720-luvulta alkaen. Itse kirkko oli mitä ilmeisimmin rakennettu 1620-luvulla.¹⁵ Samalla paikalla oli sijainnut jonkinlainen kirkollinen rakennus keskiajalla.¹⁶ Kirkko oli liian pieni seurakunnan tarpeisiin ja sitä jatkettiin jo vuonna 1686.¹⁷ Hailuodon 1600-luvun väestönkehitystä kirkonkirjojen kautta ei ole mahdollista tarkastella, mutta niiden avulla voidaan arvioida 1700-luvun alun demografista kehitystä.

Jopa 1/3 saaren maataloista jäi autioiksi 1700-luvun alussa ja iso osa väestöstä poistui saarilta.¹⁸ Tämän yhteydessä mainitaan maanviljelyksen kokonaan loppuneen saarella.¹⁹ Ainaakin 14 prosenttia Hailuodon väestöstä, pääasiassa lapsia ja nuoria, vietiin Venäjälle miehittäjien toimesta.²⁰ Hailuodossa myös murhattiin miehittävien joukkojen toimesta Ruotsiin pyrkineitä pakolaisia.²¹ Väestön elpymistä ei tapahtunut ennen pikkuvihan päättymistä vuonna 1743. Osittain siihen vaikutti, että vielä 1700-luvun puolivälissä lähes neljännes kaikista silloisen Suomen alueella elävänä syntyneistä lapsista kuoli ennen vuoden ikää.²² Tilanne oli silloisella Pohjanmaalla, johon Hailuotokin kuuluu, vielä haastavampi: vastasyntyneistä kuoli jopa joka kolmas ennen vuoden ikää.²³

Seuraava suuri muutos tapahtui vuonna 1756, jolloin suoritettiin kirkon peruskorjaus, jonka yhteydessä tehtiin myös uusi lattia.²⁴ Uuden lattian teon voisi ajatella mitä ilmeisimmin päätävän kirkkohautojen teon, mutta Paavola toteaa, että muutkin seurakunnat ovat jatkaneet perinnettä haudata vainajansa kirkkoon huolimatta uudesta lattiasta.²⁵ Hailuodossa tosin myös kirkkoon hautaamista tukevat merkinnät kirkonkirjoista katoavat ja seurakunta kieltää hautaamisen vuonna 1756,²⁶ viimeinen merkintä kirkkohaudasta on 1.2.1756,²⁷ joten vuosi 1756 on mitä todennäköisimmin hautausten *terminus ante quem*. Kirkkoa peruskorjattiin

---

¹⁵ Paavola 1995: 9.

¹⁶ Paavola 1988: 20-22. Katso myös Julku 1988: 183.

¹⁷ Paavola 1995: 10.

¹⁸ Hicks 1988: 67. Katso myös Paavola 1998: 27, sekä Halila 1984: 56.

¹⁹ Hicks 1988: 68.

²⁰ Halila 1984: 60. Taulukko.

²¹ Esimerkiksi Halila 1984: 56.

²² Koskinen & Martelin 1994: 191.

²³ Koskinen & Martelin 1994: 191. Katso myös Halila 1954: 639.

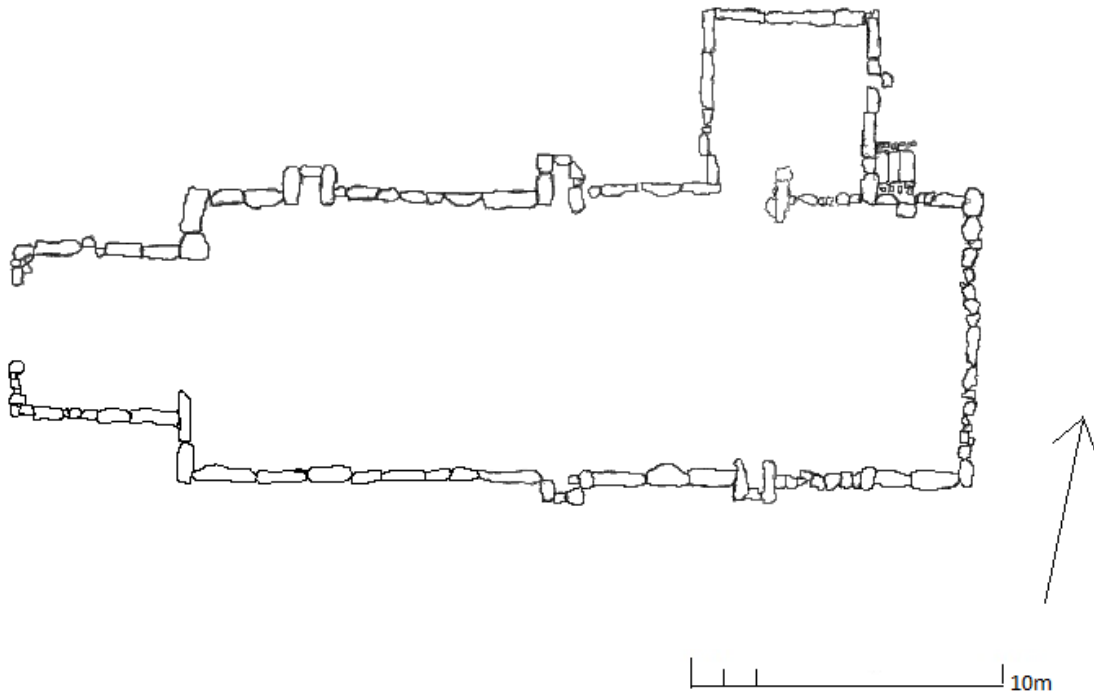
²⁴ Paavola 1988: 15. Myös Paavola 1995: 42.

²⁵ Paavola 1995: 68.

²⁶ Paavola 1995: 40-42.

²⁷ Paavola 1995: 42.

vielä vuosina 1872–1873, jolloin mahdollisesti uusittiin myös lattia.²⁸ Viimeinen peruskorjaus kirkkoon tehtiin 1964 – 1966,²⁹ eli vain muutamaa vuotta ennen kuin kirkko paloi.

Kuva 2. Hailuodon kirkon pohjapiirros. Muokattu J. Okkosen kenttäpiirroksesta.³⁰

Arkeologiset kaivaukset kirkon raunioissa suoritettiin kesinä 1985–1987 Kirsti Paavolan johdolla. Ne olivat osa Suomen Akatemian tutkimushanketta, jonka tarkoituksena oli selvittää, oliko Hailuodon alueella ollut keskiaikaista kirkollista toimintaa.³¹ Kaivausryhmä ei osannut odottaa löytävänsä hautoja: ne oli lähteiden mukaan poistettu vuonna 1756 kirkkoon tehtyjen korjaustöiden yhteydessä.³² Loppujen lopuksi hautanumeroita kuitenkin jaettiin kaivauksilla 247 kappaletta.

Tutkimusaineistonani ovat Hailuodon kirkon kaivauksissa havaitut ja dokumentoidut lasten hautaukset ja niiden materiaallinen kulttuuri vertailevan tutkimuksen sekä sosiaali- ja lapsuu-

---

²⁸ Paavola 1995: 74.

²⁹ Paavola 1988: 10.

³⁰ Julkaistu esimerkiksi Paavola 1988.

³¹ Paavola 1995: 9. Viitaten Paavola 1991.

³² Paavola 1988: 16. Viitaten Pettersson 1971: 8. Paavola on myös myöhemmissä tutkimuksissaan viitannut teksteihin, joissa puhutaan hautojen vain tulleen peitetyksi. Esimerkiksi Paavola 1995: 42.

den arkeologian diskurssien kautta. Tutkielma on pitkälti vertaileva ja keskittyy materiaaliseen kulttuuriin, eli nimenomaan Hailuodon asukkaiden materiaaliseen kulttuuriin ja sen kautta havaittavissa oleviin kulttuurisiin piirteisiin. Vertailukohteena aineistolle ovat samanaikaiset hautaukset Haukiputaalta, Oulusta, Iin vanhasta Haminasta, sekä muista samanaikaisista kohteista. Pohjois-Pohjanmaan alueella on asuttu ennen 1700-lukua ja keskiaikaa, joten on aiheellista tarkastella vertailun niin vaatiessa myös uudempia ja vanhempia hautauksia. Kaivausaineiston lisäksi olen käyttänyt tämän työn lähteenä Hailuodon kaivausraporttia,³³ sekä täydentävänä ja syventävänä lähdemateriaalina Paavolan lisensiaatintyötä samasta aiheesta.³⁴

Tutkin siis lasten asemaa Hailuodossa 1600- ja 1700-luvuilla. Oletuksenani on, että lapsi on ollut rakastettu ja tärkeä osa perhettään. Mutta tukeeko materiaali tätä käsitystä? Hailuodon hautauskulttuuri on aikansa ja alueensa uskonnolle ja tapakulttuurille tyypillisen oloista. Siihen kuului hautaus arkussa, jollain tavalla osin vaatetettuna ja osin näennäisesti vaatetta imitoiviin kankaisiin, hautavaatteisiin, verhoiltuna. Vainajan kunnioittava ja rakastava kohtelu on ollut tärkeässä osassa itse hautausprosessia, ja vainajan olo haudan levossa on yleisestikin pyritty tekemään mahdollisimman mukavaksi. Jo pienillä lapsilla on ollut päässään myssy, heidän ruumiinsa on verhoiltu tai puettu ja hautauksella heidän iankaikkinen elämänsä on haluttu turvata.

1. Onko lasten hautauksissa Hailuodolle tyypillisiä piirteitä? Vai noudatteleeko alueen hautaus- ja kuolemankulttuuri samaa kaavaa kuin lähialueiden vastaavanlainen? Onko nähtävissä jotain täysin hailuotomaista piirrettä?

2. Millainen oli lapsen ja aikuisen välinen suhde Hailuodossa? Tai miten se näkyy lasten hautauksissa?

Näihin kysymyksiin saadaan vastauksia vertailemalla niin aineistoa sisällä aikuisten ja lasten

---

³³ Paavola, K: Hailuodon kirkon arkeologiset tutkimukset vuosina 1985-1987.

³⁴ Kepeät mullat. Kirjallisiin ja esineellisiin lähteisiin perustuva tutkimus Hailuodon kirkkohautoista. 1995. Kirsti Paavolan lisensiaatin työ.

hautauksia, kuin aineiston ulkopuolisiin lähialueiden kohteisiin. Pääasiallisina vertailukohteina ovat Haukiputaan,³⁵ Kemin,³⁶ Kempeleen³⁷ ja Saloisten³⁸ kirkkoihin haudatut vainajat, sekä Oulun tuomiokirkon kaivauksilla³⁹ ja Iin Vanhan Haminan⁴⁰ kaivauksilla havaitut hautaukset. Haukipudas, Kemi, Kempele ja Saloinen edustavat kirkkohautausperinteen mukaisia kirkkohautauksia, Oulun tuomiokirkko ja Iin Vanha Hamina puolestaan kirkkomaahautoja.

Vesi ei ole erottava, vaan lähentävä tekijä ja hailuotolaiset olivat aktiivisesti yhteydessä ulkomailmaan, mikä näkyy esimerkiksi kirkonkirjoissa, kun joku hailuotolainen on hukkunut matkallaan Ouluun tai sieltä pois.⁴¹ Myös vihollisten pääsy ryöstämään ja kerjäläisten kerjäämään kertoo Hailuodon olleen alueena saavutettavissa ja talvella sinne on päässyt jäätietä pitkin. Kirkonkirjojen merkintöjen yksityiskohtaistuesssa 1700-luvun lopulla selviää myös, että hailuotolaiset ovat hakeneet vaimojaan muista lähialueen seurakunnista.⁴² Yhteydenpito muualle oli siis jatkuvaa, etenkin kalastuksen ja hylkeenpyynnin yhteydessä, ja vaikutteita siirtyi paikasta toiseen niin ihmisten kuin tavaroiden muodossa. Matka Ouluun taittui talvisin jäätä pitkin ja kesällä sinne pystyi purjehtimaan veneellä. Hyljejäillä ja kalassa kuljettiin kauas, tarve-esineitä ja muita tarvekaluja saatettiin hakea pitkän matkan päästä, sivistyneistö saapui muualta ja toi mukanaan uusia ajatuksia.

Hailuodon erityislaatuisuus yhtenä suurimmista nykyisen Suomen saarista jatkuvasti muuttuvalla Pohjois-Pohjanmaan rannikolla ja sen sijainti keskeisellä paikalla Ouluun tultaessa mereltä, sekä meren tarjoamat rajattomat kulkumahdollisuudet ovat vaikuttaneet saarella asuvaan yhteisöön aikojen saatossa. Hailuoto on ollut paitsi jatkuvan maantieteellisen muutoksen sekä sosiaalisen ja yhteisöllisen muutoksen kenttä kuin myös pieni, vahvasti yhteen nivoutunut agraarinen yhteisö.

---

³⁵ Toim. Alakärppä & Paavola 1997.

³⁶ Toim. Ojanlatva & Paavola 1997.

³⁷ Joona et al. 1997.

³⁸ Sucksdorff 1947.

³⁹ Kehusmaa 1996.

⁴⁰ Kallio-Seppä 2009.

⁴¹ Esimerkiksi Hailuoto kuolleet 1758-1813. MKO58-59 I Eb:1 ja Hailuoto kuolleet 1722-1759 MKO57 I C:1

⁴² Esimerkiksi Hailuoto vihityt 1722-1759 MKO57 I C:1

1. MATERIAALIN MUOVAUTUMINEN

1.1. Lapset osana kuoleman kulttuuria - Teoreettinen tausta

Tässä työssä teoreettisena viitekehyksenä on vertailun, sekä aineistoa historiallisessa kontekstissaan lapsuuden näkökulmasta tarkastellen, tutkia lapsen asemaa Hailuodossa 1600- ja 1700-luvuilla. Nämä ajat olivat paitsi pienen jääkauden, myös ihmisten keskinäisten konfliktien vuoksi haastavia. Sodat ja muut levottomuudet, kuten iso- ja pikkuviha, vaikuttivat väestön demografiseen kehitykseen ja väkimäärä, ja sen seurauksena myös syntyvyys, olivat alhaisia. Oletukseni on, että yhteisö on osoittanut vähäisiä lapsiaan kohtaan erityistä huolehtimista. Luonnollisesti lapsista on huolehdittu ja heihin on aina liittynyt suuria tunteita, mutta etenkin näinä vaikeina aikoina se on korostunut. Lisäksi selvitän sitä, kertooko lasten osakseen saama kohtelu kuoleman jälkeen heidän asemastaan elävässä yhteisössä. Kuolleen lapsen hautauksen voi nähdä yleisenä kuvana yhteisön aikuisten näkemyksestä lapsuudesta.⁴³

Hailuodon kaivausten aikaan lapsuudenarkeologia oli suhteellisen tuntematon käsite Suomessa. Vuonna 1970 Lehtiperä ja Vornisto julkaisivat ensimmäisen lapsuuteen liittyvän tutkimuksen Suomessa rautakauden lasten ja aikuisten hautausten eroista. esimerkiksi ensimmäinen Muinaistutkijan lapsuuteen liittyvä artikkeli julkaistiin 1/1999.⁴⁴ Myöhemmin, vuonna 1982 Lehtosalo-Hilander pohti lapsen asemaa rautakaudella⁴⁵ ja 1980-luvulla tehtiin muutamia pro gradu-tutkielmia lapsuudesta, mutta esimerkiksi ensimmäinen Muinaistutkijan lapsuuteen liittyvä artikkeli julkaistiin 1/1999.⁴⁶ Aihe oli kansainvälisestikin huonosti tunnettu ja ennen 1980-lukua oli tehty vähän julkaistua tutkimusta lapsuudesta arkeologisia metodeja ja teorioita käyttäen.⁴⁷ Lapsen olemassaolo esimerkiksi Hailuodon aineistoa kaivettaessa tunnistettiin, mutta aikuisuus oli normaalia: löytynyt kallo tai luu määriteltiin erikseen, jos se kuului selkeästi lapselle. Lapsuutta oli arkeologiassa käytetty pääasiassa selittämään epätavallisia tai miniatyyrimäisiä esineitä esihistorialliselta ajalta sekä selityksenä historiallisen ajan lelulöydöille.⁴⁸ Lapsia itseään käsiteltiin aineistoa sekoittavina ilmiöinä.⁴⁹

---

⁴³ Sánchez Romero et al. 2015: 18.

⁴⁴ Ylönen 1999: 17.

⁴⁵ Esimerkiksi Lehtosalo-Hilander: Luistari III. A Burial-Ground Reflecting the Finnish Viking Age Society. 1982.

⁴⁶ Ylönen 1999: 17.

⁴⁷ Baxter 2005: 8.

⁴⁸ Esimerkiksi Soafer Derevenski 2000: 7.

⁴⁹ Baxter 2005: 8.

Lasten tutkiminen sai alkunsa 1970-luvulla lähinnä yksittäisten tutkijoiden omien kiinnostusten ja tarpeiden mukaan.⁵⁰ Lasten osuuden tunnistaminen materiaalisessa maailmassa oli pitkään haastavaa tai lähes olematonta.⁵¹ Lasten materiaallinen kulttuuri ja sen vaikutus jäivät vähäiselle huomiolle arkeologiassa, kun otetaan huomioon, että lapsia on lähes kaikissa dokumentoiduissa ihmisyyhteisöissä 40-65 prosenttia populaatiosta.⁵² Vielä 1980-luvulla lapsi oli poikkeus, marginaalisen pieni osa aineistoa, vaikka lasten osuuden menneisyyden populaatiosta tiedettiin olleen huomattava. Lapsia saattoi olla elossa enemmän kuin aikuisia, joskin suurin osa lapsista kuoli ennen aikuisuuden saavuttamista.⁵³ Etnografisesti tutkituissa esiteollisissa yhteisöissä lapsikuolleisuuden suuruus vaihteli 20-56 % välillä.⁵⁴

Nykyään lapsuutta tutkitaan enemmän kuin koskaan ennen. Tutkimusalalla on useita aktiivisia vertaisarvioituja julkaisuita, erilaisia seminaareja ja uusia julkaisuja ilmestyy jatkuvasti. Lapsuuteen keskittyviä opinnäytetöitä on julkaistu maailmalla ja Suomessa, myös Oulun yliopistossa. Puhutaan lapsen maailmasta, jonka Lillehammer esitteli maailmalle artikkelissaan vuonna 1989.⁵⁵ Lillehammerin mukaan tärkeitä elementtejä lasten maailmassa ovat lasten näkeminen arkeologina subjekteina ja ymmärtää, että lapsi on kulttuurinen toimija ollessaan yhteydessä ympäristöönsä, aikuisiin sekä toisiin lapsiin.⁵⁶ Ennen Lillehammerin artikkelia lapsi oli ennen tätä pitkälti osa feministisen arkeologian esiin nostamaa naiskuvaa: osa äitiyden taakkaa. Myöhemmin hän laajensi termin lasten maailmaksi.⁵⁷

Lapsi on muutakin kuin osa äitinsä persoonaa. Meidän pitäisi nähdä lapset yhtä lailla osana maailmaamme kuin aikuisetkin.⁵⁸ Meistä jokainen on ollut lapsi, mutta emme silti voi tutkia lapsuutta vain sen perusteella,⁵⁹ emme etenkään menneiden aikojen lapsuutta. Lillehammerin mukaan lapsi toimii linkkinä menneen ja nykyisen välissä.⁶⁰ Lapsuuden tutkiminen ma-

---

⁵⁰ Lillehammer 2010: 20.

⁵¹ Lillehammer 2010: 20.

⁵² Baxter 2005: 10. Viitaten Kelly 1995: 207–208 ja Hiner & Hawes 1985: xiv.

⁵³ Lillehammer 2015: 12.

⁵⁴ Esimerkiksi Lillehammer 2015: 12. Katso Myös Chamberlain 2010: 208. Viitaten Hewlett 1991: 8.

⁵⁵ Lillehammer 1989.

⁵⁶ Lillehammer 2000: 20-21. Viitaten Lillehammer 1989: 90.

⁵⁷ Lillehammer 2000: 20.

⁵⁸ Lillehammer 2000: 24.

⁵⁹ Lillehammer 2010: 22-23.

⁶⁰ Lillehammer 2010: 17.

teriaalisen kulttuurin eli esineiden, kuten lelujen ja vaatteiden kautta, on arkeologiselta kannalta hedelmällistä, sillä juuri aikuisen lapsen käyttöön antamat esineet edustavat keinoja, joilla pienet ihmiset muovataan yhteisön jäseniksi.⁶¹ Lapsuuden ja aikuisuuden välillä ei kuitenkaan ole ristiriitaa ja varsinaisesti alisteista asemaa.⁶² Sosialisatio on itsessään prosessi, jossa yksilö oppii yhteisössä toimimisen kannalta välttämättömät ja oleelliset taidot, näkemykset, tavat ja käytösmallit.⁶³ On suorastaan välttämätöntä, että lapsi oppii näitä taitoja pysyäkseen elossa, ja jotta heidän käytöksensä muovautuisi sopimaan paremmin yhteisön käsitykseen lapsuudesta.⁶⁴

Tekstiilit ja muu pukeutumiseen liittyvä materiaali tuovat esiin yksilöä, hänen persoonaansa, maailmankuvaansa, sekä vahvistavat ja korostavat yhteisön ja ryhmän identiteettiä.⁶⁵ Lisäksi pukeutumiseen liittyy näkymisen ja nähdynsi tulemisen aspekti: tiedostamme julkiseen tilaan mennessämme, että meidät voidaan nähdä.⁶⁶ Arkeologiassa identiteettiä käytetään yksilön tunnistamiseen ryhmästä sosiaalisesti merkittävien erilaisuuksien avulla sillä identiteetin kautta me näemme itsemme ja muut näkevät meidät osana ryhmää.⁶⁷ Yksilön identiteetin muodostavat paitsi etnisyys, myös ikä, koettu sukupuoli, uskonto, seksuaalinen suuntautuminen, sosiaalinen asema kuin omat mieltymyksemme.⁶⁸ Nämä ovat vain esimerkkejä, ja samalla yksilöllä voi olla monta identiteettiä.

Kirkonkirjoja tutkimalla voidaan selvittää, millaisessa asemassa olleita ihmisiä lattian alle on haudattu. Esimerkiksi Kempeleessä suurin osa lattian alle haudatuista vainajista kuului varakkaisiin talonpoikaisperheisiin.⁶⁹ Nämä tiedot ovat joissain vertailuaineiston seurakunnissa säilyneet ajalta ennen kuin Hailuodon seurakunnan arkiston aineisto haudatuista vainajista on muodostettu. Kirkonkirjojen avulla on myös mahdollista selvittää kussakin seurakunnassa kuolleiden määrä ja heidän ikäjakaumansa, syntyvyys ja kuolleisuus. Tämä tutkimus ei kuitenkaan perehdy syvällisesti kirkonkirjojen tarjoamaan mittavaan materiaaliin. Sitä varten tarvittaisiin oma tutkimuksensa.

---

⁶¹ Andrare Lima 2012: 65, myös Baxter 2005: 39.

⁶² Lillehammer 2000: 24.

⁶³ Lipkin et al (julkaisematon).

⁶⁴ Esimerkiksi Andrade Lima 2012: 65, 67 & 71. Katso myös Alarcón Grazia 2012: 61.

⁶⁵ Mutka & Riutankoski 2011: 138. Viitaten Lönnqvist 1979: 22-23.

⁶⁶ Korhonen 2008: 336.

⁶⁷ Díaz-Andreu et al. 2005: 1-2.

⁶⁸ Díaz-Andreu et al. 2005: 9.

⁶⁹ Joona et al. 1997: 7.

Kaiken ikäisiin vainajiin liittyi voimakkaita tunteita, joista osa oli sosiaalisesti hyväksyttävämpiä kuin toiset. Rimpiläinen mainitsee, että omaisten surun tunteen näyttäminen oli sallittua etenkin liian aikaisin menehtyneiden vainajien kohdalla.⁷⁰ Menetyksestä johtuvien tunteiden näyttäminen ei kuitenkaan kaikissa tapauksissa ollut sallittua, ja liikaa surevan omaisen uskottiin häiritsevän rakkaimpansa ikiunta: tarinoita kerrottiin surevan äidin uneen ilmestyvästä kuolleesta lapsesta,⁷¹ kuolleesta sulhasesta joka tuli noutamaan surevaa morsiantaan mukaansa,⁷² sekä siitä, miten kuolevan iholle osuneet kyyneleet ikuisesti polttaisivat vainajaa tulikipunoiden lailla Tuonelassa.⁷³ Lisäksi luterilaisen käsityksen mukaan hautaus on nimenomaan eläviä, ei kuolleita varten.

Hailuodon hautaukset on tehty kristillisen perinteen mukaisesti. Tähän perinteeseen kuuluu usko ruumiin ylösnousemiseen ja iankaikkiseen elämään. Vainaja ei hautaa itseään. Hän voi valmistautua etukäteen omaan kuolemaansa valmistamalla sitä varten vaatteet, arkun tai kertomalla miten hän haluaa tulla haudatuksi, mutta hän ei varsinaisesti osallistu omaan hautaamiseensa. Tämä korostuu etenkin lasten kohdalla, sillä heidän hautauksiinsa liittyvä materiaallinen kulttuuri voidaan nähdä korostetusti aikuisten ideaalisena käsityksenä, siitä mitä lapsuus on, ja kuinka sen kuuluu näkyä heidän sosiaalkulttuurisessa merkkikielessään. Pienten, kuolleenä syntyneiden, vastasyntyneiden, tai ennen hymyilemään oppimista kuolleiden lasten kohdalla heidän omien ajatustensa ja halujensa tietäminen on mahdotonta. Tutkittaessa menneiden yhteisöjen lapsia ja lapsuutta yleisesti on esitetty, että jo syntymästään lapseen liittyy tulevaisuus: potentiaali siitä, mitä hän voi tulevaisuudessa olla, ja juuri tämä potentiaali vaikuttaisi siihen, miten yhteisö arvottaisi lapsen.⁷⁴ Lasten menneisyyttä tutkittaessa sukupuolten välisiä eroja on usein etsitty, mutta yhtä tärkeää on se, miten eri ikäisiin lapsiin on suhtauduttu.⁷⁵ Olivat he sitten eläviä tai kuolleita.

Nykyään pienellä lapsella ei ole mitään valmiina sitä varten, että hän sattuisi kuolemaan. Myöskään 1700-luvun lapsella ei ollut valmiina erityistä vaatetta kuolemaa varten. Wacklin

---

⁷⁰ Rimpiläinen 1971: 223. Katso myös Rimpiläinen 1973: 129.

⁷¹ Pentikäinen 1990: 132.

⁷² Sarmela 1995: 178-179.

⁷³ Paulaharju 1924: 72.

⁷⁴ Lillehammer 2010: 22, 24.

⁷⁵ Dommasnes 2008: XII.

kuvailee muistelmissaan, miten 1800-luvun alun Oulussa lapsen kuollessa tuon nuori neitsykummi teki lapselle hautakoristeita, ja vaatteita, eräänlaisilla kutsuilla.⁷⁶ Myös Paulaharjun Vienan-Karjalasta 1900-luvun alusta keräämässä aineistossa kerrotaan, miten hautavaatteet tehdään vasta kuoleman tultua.⁷⁷ Vienan Karjalan aineistoa ei voi suoraan verrata maantieteellisen ja uskonnollisen eron vuoksi, mutta alueen tavat antavat laajempaa perspektiiviä kuolemankulttuuriin.

Yhteisön aikuiset jäsenet valmistelivat ja suorittivat hautauksen normaaleissa olosuhteissa Suomessa, joten lasten ääni ei kuulu juuri laisinkaan aineistossa. Aikuisilla, ei useinkaan edes kuolleen lapsen lähimmillä omaisilla, oli ratkaiseva rooli siinä, millaisen kuvan lapsuudesta hautoja tutkimalla saa.⁷⁸ Alueesta riippuen, kotitalossa tapahtuva kuolema oli joko tapahtuma, johon lapset osallistuivat, tai sitten heitä oli varjeltava siltä.⁷⁹ Esimerkiksi Vienan Karjalassa lasten ei pidetty hyvänä osallistua hautaamisen valmisteluun millään tavalla, eikä heitä saanut päästää yksin ruumiin lähelle.⁸⁰ Monilla alueilla lapset osallistuivat kuoleman valvomiseen, mutta heidän osallisuutensa kuolleen käsittelyyn ei vaikuta todennäköiselle. Nykyäänkin Suomen valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä kieltää erityisen vaarallisena nuorten työntekijöiden työskentelyn vainajien kuljetuksen ja käsittelyn yhteydessä.⁸¹

1.2. Keskeiset käsitteet

Mikä on lapsi? Enemmän kyse on siitä, millaisia arvoja annamme lapsuudelle. Olemme sidottuja oman aikamme ja kulttuurimme asettamaan kuvaan siitä, mitä lapsuus on ja millaisia sen eri vaiheet ovat. Tällä hetkellä menneisyyden lapsuutta tutkittaessa ei edes ole yhtä selkeää jaottelua sille, minkälaisiin ikäkohortteihin lapset olisi jaettava, jotta saataisiin aikaan vertailukelpoista dataa. Esimerkiksi Fahlanderin mukaan lapsuus voidaan myös jakaa osiin sen mukaan, mitä lapsi on kykenevä tekemään ja kuinka aktiivisesti hän on kykenevä osallistumaan yhteisönsä toimintaan.⁸² Lapsuus ei ole nykyäänkään homogeeninen kategoria,

---

⁷⁶ Wacklin 1844–1845: 167.

⁷⁷ Paulaharju 1924: 80-81.

⁷⁸ Lipkin et all. 2018a: Käsikirjoitus. Myös Lipkin et all. 2018b: Painossa.

⁷⁹ Pentikäinen 1990: 66.

⁸⁰ Paulaharju 1924: 116.

⁸¹ Finlex <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060475>

⁸² Fahlander 2011: 37.

vaan se muodostuu eri osista kuten esimerkiksi vauva, taapero, kouluikäinen ja esiteini. Lapsen ja aikuisen raja on häilyvä. Raja on myös vaihdellut historian aikana ja esimerkiksi keskusteltaessa vaalikelpoisuudesta vuonna 1906, osa asian käsittelijöistä piti alle 25-vuotiaita liian epäkypsinä asettumaan ehdolle tai äänestämään.⁸³ Lisäksi vielä vuonna 1969 Suomessa täysi-ikäisyyden raja oli 21-vuotta.⁸⁴

Tässä työssä lapsi määritellään aikuista fyysiseltä kooltaan pienemmäksi yksilöksi, sillä emme tiedä minkä ikäinen on määritelty Hailuodossa aikuiseksi, vaikka Baxterin mukaan lapsen ja aikuisen määrittelemisen koon perusteella on teennäistä ja vähentää lapsen potentiaalia toimijana.⁸⁵ Valintani pohjana on se, että koko on ollut Paavolan tekemissä tutkimuksissa aikuisuuden ja lapsuuden välisen eron määrittelyn väline.⁸⁶ Nuoreksi aikuiseksi tai aikuiseksi meidän näkökulmastamme määritelty henkilö on voinut olla oman yhteisönsä silmissä edelleen lapsi. Menneisyyden lapsuuden käsitykset ovat olleet erilaisia kuin meidän aikamme käsitykset. Enää lapsilla ei teetetä töitä samalla tavalla kuin aikuisilla ja heihin panostetaan hyvin paljon rahaa ja aikaa, mikä näkyy lelukauppoina ja lastenvaatealiikkeinä. Lapsuus on noussut esiin tutkimuksessa ja maailmassa hyvin uudenlaiseen asemaan.

Arkeologiassa lapsuus on nykyään paljon enemmän, kuin aikuisten aineistoa sotkeva, ennakkoimaton ilmiö. Yleisesti lapsuus on ihmiselle lajina uniikki fyysinen vaihe yksilön kehityksessä, sekä kaikissa kulttuureissa ilmenevä sosiaalinen vaihe, johon liitetään tiettyjä kulttuurisia ja sosiaalisia odotuksia.⁸⁷ Vaikka lapsuus meille vaiheen on ainutlaatuinen, ei ole olemassa mitään yhtä universaalia lapsuuden kulttuuria, vaan lapsuus on aina erilainen paikasta ja ajasta riippuen.⁸⁸ Jokaisen ryhmän lapsille opetetaan kulttuurikohtaiset roolit, tehtävät ja käytösmallit, jotka määrittävät lapsuutta ja koettua sukupuolta kyseisessä ryhmässä.⁸⁹

Vilkunan mukaan lapsuuden merkitystä on pidetty 1700-luvulla yksilön myöhemmän kehityksen kannalta epäoleellisena aikana.⁹⁰ Toivon, että tämä käsitys ei pääsisi muodostumaan

---

⁸³ Oksanen 2009: 17.

⁸⁴ Suomen asetuskokoelma 1969/343 pykälä 18.

⁸⁵ Baxter 2005: 19.

⁸⁶ Tutkimusraportit Kemistä missä pienemmät arkut on määritelty nuorille, mutta ei aikuisille yksilöille.

⁸⁷ Baxter 2005: 1.

⁸⁸ Myös Soafer Derevenski 2000: 12.

⁸⁹ Baxter 2005: 3.

⁹⁰ Vilkuna 2006: 8-9.

historiankirjoituksessamme faktaksi, sillä se on vailla pohjaa. Juuri 1700-luku on se aika, jolloin lapsuus, jonka tunnemme, lähti kehittymään. Esimerkiksi vuonna 1760 Englannissa perustettiin *Noah's Ark* niminen lelukauppa,⁹¹ joka toimii vielä tänäkin päivänä nimen *Hamley's* alla, ja vuonna 1762 Rousseau julkaisi Ranskassa kirjan *Émile eli kasvatuksesta*. Milloin näiden ajatusten vaikutus on näkynyt Suomessa, on asia erikseen, ja esimerkiksi USA:ssa ei ollut lainkaan pääasiassa leluja myyviä kauppiaita 1860-luvun alussa.⁹² Tämä kertoo muutoksesta suhteessa lapsiin.

Tutkittaessa yhteisöä hautojen kautta ovat vainaja, hänen asentonsa, sijoittumisensa hautojen muodostamassa matriksissa, hauta itsessään rakenteena ja kaikki hautaukseen liittyvä materiaali hauta-antimista vainajan vaatteisiin, symbolisia ja heijastavat vainajan statusta yhteisölleen siinä ryhmässä, jonka piirissä hänet on haudattu.⁹³ Hauta kertoo lapsesta osana yhteisöään, etenkin jos lapsi on saanut osakseen yhteisönsä täysivaltaisille jäsenille tarkoitetut rituaalit.⁹⁴ Statuksen ja persoonan lisäksi hautaus peilaa vainajan haudan ryhmän ja siihen kuuluvien yksilöiden maailmankuvaa. Monissa kulttuureissa hautaus on tarkimmin suunniteltuja säilyttämiseen tarkoitettuja kokonaisuuksia, joihin arkeologi pääsee käsiksi työssään.⁹⁵

Vainajaan ja tuossa kosketuksissa olleisiin esineisiin liittyi voimakkaita uskomuksia.⁹⁶ Koettiin, että paikasta, jossa kuollut oli ollut, saattoi tarttua kalma. Kalma oli yksi suomalaisen käsityksen mukaisista maagisista voimista,⁹⁷ joka aiheutti tauteja ja lisää kuolemaa.⁹⁸ Hailuodossa 1900-luvun alussa kuolleen alla ollut vuode, petivaatteet ja alustat kannettiin pelolle ja poltettiin ettei kalma tarttuisi.⁹⁹ Samankaltainen tapa tunnettiin myös Ruotsista.¹⁰⁰ Ihmiset ovat tienneet, että asiat toimivat tietyillä tavoilla ja eläneet niiden mukaan.¹⁰¹ Yksi tällainen varma tieto tai uskomus on ollut, että vainaja ei ollut ennen hautausta vielä täysin kuolleiden joukossa: Vienan Karjalassa kuolleen äidin sielun uskottiin edelleen imettävän ja

---

⁹¹ Hamleysin kotisivut, liikkeen historiaa ei ole kirjoitettu. <http://www.hamleys.com/explore-life-history.irs>

⁹² Williams 2006: 23.

⁹³ Pearson 1999: 5-15.

⁹⁴ Sánchez Romero et al. 2015: 7. Katso myös Ylönen 1999: 21.

⁹⁵ Pearson 1999: 5.

⁹⁶ Esimerkiksi Pentikäinen 1990: 70.

⁹⁷ Lahti 2016: 32. Viitaten Klemettinen 1997: 109-110; Koski 2007: 151-154.

⁹⁸ Esimerkiksi Lahti 2016: 32.

⁹⁹ Paulaharju 1914: 107.

¹⁰⁰ Hagberg 1937: 143-144.

¹⁰¹ Pulkkinen 2014: 17.

hoitavan nyt äidittömäksi jäänyttä sylilastaan ne päivät jolloin vainajaa pidettiin tuvassa.¹⁰² Vainaja ei välttämättä esimerkiksi tajunnut itse olevansa kuollut.¹⁰³ Perinteisen kansanuskon mukaan ihmisellä oli kaksi sielua: itse ja henki.¹⁰⁴ Lyhyesti sanottuna itse oli ihmisen tietoinen osuus ja henki elämän ylläpitävä voima. Juuri henki lähti vainajan kuollessa, mutta itse jäi vaikuttamaan vainajaan.¹⁰⁵ Edelleen itsestään tietoista vainajaa on täytynyt kohdella tietyllä tavalla hänen itsensä ja yhteisön hyvinvoinnin vuoksi.

Luterilaisessa opissa vainaja nousee viimeiselle tuomiolle joko Kristuksen lailla kirkastetussa ruumiissa iankaikkiseen elämään tai ikuiseen kuolemaan ja vaivaan ruumis synnin, pilkan ja häpeän alaisena.¹⁰⁶ Usko ruumiin ylösnousemuksesta on yksi kristinuskon peruspilareista ja se lausutaan jo uskontunnustuksessa. Se, miten kirjaimellisesti ajatus ruumiin ylösnousemisesta koetaan, vaihtelee eri kristinuskon haarojen välillä. Esimerkiksi katolisen kirkon kanta on se, että ylös nouseva ruumis on se missä olemme eläneet.¹⁰⁷ Osittain tähän käsitykseen pohjautuen ruumishautaus oli kristinuskon piirissä pitkään ainoa sovelias tapa tulla haudatuksi.

Kuoleman seurauksena tapahtuva ruumiin käsittely ja hautaaminen ovat klassisen sosiaaliantropologian mukaan yksiä ihmisen elämän universaaleita riittejä siirryttäessä sosiaalisesta statuksesta toiseen.¹⁰⁸ Kaikissa kulttuureissa on tapa, jolla käsitellään kuolemaa ja ruumista. Kuolemasta johtuen on vainaja liminaalisessa tilassa, eli yksilö putoaa yhteisönsä sosiaalisten kategorioiden ulkopuolelle.¹⁰⁹ Kuolemaan liittyvien uskomusten katsotaan muuttuvan hyvin hitaasti. Esimerkiksi Meksikossa 400 vuoden aktiivinen lähetystyö ei ole poistanut tavallisen kansan parissa kulkevia käsityksiä kuolemasta ja sen jälkeisen elämän luonteesta.¹¹⁰ Joten, vaikka yhteisö virallisesti on esimerkiksi protestanttinen, voi sen uskomusmaailma vastata silti katolista ulkopuolisen sitä tarkastellessa.

---

¹⁰² Paulaharju 1924: 206.

¹⁰³ Esimerkiksi Pentikäinen 1990: 54.

¹⁰⁴ Lehikoinen 2011: 19-23. Katso myös esimerkiksi Pentikäinen 1990: 111.

¹⁰⁵ Lehikoinen 2011: 19-20.

¹⁰⁶ <http://www.luterilainen.com/fi/kristinoppi/toinen-luku/kolmas-uskonkappale,-pyhityksest%C3%A4/ruumiin-yl%C3%B6snouseminen>

¹⁰⁷ http://katolinen.fi/?page_id=6766

¹⁰⁸ Pearson 1999: 27.

¹⁰⁹ Pearson 1999: 22. Viitaten Atkinson 1968: 1972. Katso myös Sarmela 1995: 57. Viitaten J. Vilkkunen 1992 & Honko 1963b.

¹¹⁰ Strupp Green 1972: 68.

1.3. Aineistoesittely

Jo 1734 Pehr Mathesius kirjoitti Hailuodosta ja sen asutushistoriasta maantiedettä käsittelevässä väitöskirjassaan.¹¹¹ Myös Hailuotolainen pappi, Erik Frosterus, oli hyvin kiinnostunut vanhoista asioista sekä antikvaarisista arvoista, ja hän kirjoittikin jonkin verran Hailuotoa koskevaa tutkimusta muun muassa saaren nimen alkuperästä vuonna 1815. Frosterus myös esitti ensimmäisen tunnetun teorian hailuotolaisten alkuperästä: alue asutettiin lähistöltä tulevien kalastajien toimesta.¹¹² Aiemmin Hailuodosta on kirjoittanut myös Samuli Paulaharju, sekä myöhemmin hänen poikansa, jotka tallensivat Hailuodon historiaa ja vanhoja tapoja.¹¹³

Hailuodon kirkon kaivaukset suoritettiin vuosien 1985-1987 aikana.¹¹⁴ Tutkimuskaivauksen rahoitti pääasiassa Suomen akatemia, ja tavoitteena oli löytää Hailuodosta keskiaikaan liittyviä esineitä tai kiinteitä jäänteitä.¹¹⁵ Kaivausten lisäksi kartoitettiin Hailuodon paikannimistöä,¹¹⁶ murteita, sekä siitepölyanalyysin avulla pyrittiin selvittämään saaren asutuksen ja maanviljelyn vaiheet.¹¹⁷ Itse kaivaukset olivat osa Kirsti Paavolan lisenssiaatin- ja tohtorin tutkimuksia. Tutkittu alue oli noin 100 neliötä,¹¹⁸ josta pohjaan kaivettiin vain noin 82 neliötä, johtuen osin turvallisuudesta ja osin kaivauksia vaivanneen kiireen vuoksi.¹¹⁹ Kaivettavaa aluetta oli arvioiden mukaan 155 neliötä,¹²⁰ eikä se kattanut alueen vanhaa hautausmaata, jonka hautaukset ovat edelleen suurimmaksi osaksi koskemattomia.

Tutkitun alueen kokoon vaikutti aikapula, sekä tietoinen tutkittavan alueen rajaaminen.¹²¹ Kaivausten päämäärä ei ollut hautauksissa, ja hautojen dokumentaation mainitaan tuntuneen turhalta.¹²² Hautauksiahan ei odotettu löytyvän, mikä tekee hautamateriaalista kyseisten kaivausten kannalta sekundääristä.¹²³ Laajempi osteologinen osaaminen puuttui kaivauksilta

---

¹¹¹ Halila 1954: 618-619: Viitaten Mathesius 1734.

¹¹² Vahtola 1988: 89. Viitaten Frosterus 1815.

¹¹³ Paulaharju, S.: Kuvauksia Hailuodosta. 1914, sekä Paulaharju, J.: Hailuotoa pitkin ja poikin 1948 - 1951.

¹¹⁴ Paavola 1998: 9.

¹¹⁵ Paavola 1991: 1.

¹¹⁶ Vahtola, J.: Hailuodon varhainen asutushistoria nimistön valossa. 1988.

¹¹⁷ Hicks, S.: Siitepölytodisteita Hailuodon varhaisesta asutuksesta. 1988.

¹¹⁸ Paavola 1988: 13.

¹¹⁹ Paavola 1991: 4.

¹²⁰ Paavola 1988: 13.

¹²¹ Esimerkiksi keskiajan jälkeen rakennettu osa jätettiin kaivamatta kokonaan.

¹²² Paavola 1995: 11.

¹²³ Paavola 1995: 69.

täysin. Hautausten päällekkäisyys vaikeutti kaivausten suorittamista sekä hautojen määrän tulkitsemista ja osa haudoista on voinut jäädä havaitsematta kokonaan.¹²⁴ Tämän lisäksi kaivausalue kärsi kuivuudesta ja hiekkainen maa oli välillä vaarallista kaivettavaa.¹²⁵ Osa kaivauksen itäprofiilista mm. sortui peittäen joitain hautauksia.¹²⁶

Epäsystemaattinen hautojen ja luusikermien nimeäminen¹²⁷ ja dokumentaatio, esineiden hättäinen tutkiminen ja toisinaan virheellinen tulkitseminen¹²⁸ ilmeisen kiireen ja materiaalin pitkään jatkuneen käsittelyn seurauksena, ovat Hailuodon kaivausmateriaalin kanssa työskentelyn ongelmia. Luusikermät dokumentoitiin ottaen tietyltä alueelta löytyneet irtoluut ja niputtamalla ne samaksi kokonaisuudeksi riippumatta siitä, oliko kyseessä esimerkiksi samalta alueelta löytyneet kaksi irtonaista luuta vai osia useammasta keskenään sekoittuneesta vainajasta. Myöhemmin irtoluiden dokumentaatio lopetettiin kokonaan aikapulan vuoksi.¹²⁹ Paavola on itsekin todennut lisenssiaatin työssään näiden olevan ongelmia aineistoon liittyen.¹³⁰ Kaivausten oli tarkoitus kestää vain yhden kesän verran. Niiden venyessä kolmen vuoden mittaisiksi olivat rahat sekä rahoittajien intressi lisätukeen loppumassa.¹³¹

Hailuodon hajanaista materiaalia on tutkittu arkeologisesti aiemmin pääosin Paavolan toimesta keskittyen kirkkorakennuksen eri kehitysvaiheisiin. Muita tutkittuja hautausmaita ja kirkkohautoja olivat tuohon aikaan esimerkiksi Kemin Valmarinniemen hautaukset,¹³² sekä Hiekkasen toimesta oli tutkittu eteläisemmässä Suomessa sijaitsevia kirkkoja, kuten Espoon kirkko.¹³³ Myöhemmin Paavolan myös johdolla inventoitiin ja tutkittiin kajoamattomin menetelmin Kempeleen ja Haukiputaan kirkot. Lisäksi Keminmaan Pyhän Mikaelin kirkko in-

---

¹²⁴ Paavola 1995: 70.

¹²⁵ Paavola 1988: 14.

¹²⁶ Paavola 1995: 11.

¹²⁷ Irtoluusta saatettiin käyttää termiä hautaus, mikä nostaa kaivausten hautojen määriä.

¹²⁸ Esimerkiksi KM 87131:410 joka on kaivausaineistoon merkitty punaiseksi maalatuksi puuksi, mutta osoittautui jo nopealla tarkastelulla vahasinetiksi. Mainittakoon myös esine KM 87:498, joka on kaivausraporttiin mainittu mahdollisina naisen hiuksina, mutta jotka myöhemmin tarkasteltaessa löytöä tarkemmin osoittautuivat majavan turkiksi.

¹²⁹ Paavola 1998: 129.

¹³⁰ Paavola 1995: 69-70.

¹³¹ Paavolan suullinen tiedonanto pro gradu seminaarissa helmikuussa 2017.

¹³² Esimerkiksi Koivunen, P.: Keminmaan kirkonpaikan tutkimukset Valmarinniemellä kesällä 1981. Alustava raportti. 1981.

¹³³ Hiekkänen tutki esimerkiksi vuonna 1981 Espoon kivikirkon ja vuonna 1983 Lempäälän kivikirkkoa. Mm. Hiekkänen 2006: 23-24.

ventoitiin 1.10.1996 ja tutkimuksen yhteydessä otettiin talteen lattian alla havaitut irtolöydöt.¹³⁴ Tätä työtä on osin jatkanut Kirkko, tila ja muisti- hanke¹³⁵, jonka tavoitteena on selvittää miten ihmisten maailmankuvan muutokset näkyvät keski- ja uuden ajan pohjoissuomalaisissa kirkoissa ja hautaustavoissa, tarkoituksena tuoda uusia näkökulmia menneisyyden pyhiin tiloihin.

Lisäksi haudasta 203 on kirjoitettu oma osteologiaan painottuva artikkelinsa,¹³⁶ jota myös sivutaan tutkimuksessa, joka keskittyy kummittelun ja epänormaalin käsittelyyn Hailuodossa.¹³⁷ Myös rahastoon liittyvää tutkimusta on tehty sekä artikkelin,¹³⁸ että opinnäytteen¹³⁹ muodossa. Löydöistä on tutkittu omina kategorioinaan myös nappeja.¹⁴⁰ Kaivauksilla löytyneitä lasihelmiä on käsitelty ainakin Hiekkasen artikkeleissa,¹⁴¹ sekä Väänäsen pro seminaariryöissä.¹⁴² Hailuodon tekstiileitä ovat myöhemmin tutkineet Lipkin ja Ruhl,¹⁴³ joiden tutkimuksiin omat tulkintani aineiston tekstiileistä pohjautuvat. Tämä tutkimus on myös edelleen käynnissä, ja siitä saadaan tulevaisuudessa uutta Suomen tekstiilien historiaa rikastavaa tietoa. Kasvi- ja makro näytteitä on tutkinut ja tutkii edelleen Tranberg.¹⁴⁴ Joitain tutkimuksia on tehty myös siten, että ne sivuavat jotain osaa Hailuodon löydöistä.¹⁴⁵ Lisää tutkimusta tehdään myös Hailuodon aineiston tekstiilien kuiduista. Näihin aiheisiin on siis tulossa lisää tietoa muunkin, kuin tämän opinnäytetyön kautta.

Hailuodon kaivauksilla paljastuneista haudoista suurin osa määriteltiin aikuisten haudoiksi. Yhteensä hautanumeroita oli annettu kaivauksilla 247, alkaen numerosta 1 ja päättyen nu-

---

¹³⁴ Ojanlatva 1997: 1.

¹³⁵ <https://churchspacememoryproject.wordpress.com/> Linkki projektin sivuille.

¹³⁶ Núñez: A strange-looking beheaded man from medieval Hailuoto. 2011.

¹³⁷ Núñez: Remedies against Revenance: Two Cases from Old Hailuoto (Karlö), North Ostrobothnia, Finland. 2015.

¹³⁸ Esimerkiksi Herva et al.: Engaging with money in a Northern periphery of early modern Europe. 2012.

¹³⁹ Veijo R.: Hailuodon, Iin ja Kemin brakteaattit. Hopeapitoisuusanalyysi. 2012. Kandidaatin työ.

¹⁴⁰ Mutka & Riutankoski 2011.

¹⁴¹ Hiekkänen, M.: Helminauhoja uuden ajan alkupuolen haudoissa. Muinaistutkija 3/2006.

¹⁴² Väänänen 2006.

¹⁴³ Lipkinin ja Ruhlin tutkimustuloksia esimerkiksi julkaisussa Lipkin et al. 2018a.

¹⁴⁴ Esimerkiksi Tranberg 2015: Burial Customs in the Northern Ostrobothnian Region (Finland) from the Late Medieval Period to the 20th Century. Plant Remains in Graves.

¹⁴⁵ Esimerkiksi Ritari-Kallion pro gradutyö 2016. *Viinapullo Pietarille? Hauta-antimia uuden ajan Suomessa uudenajan hautalöydöistä*. 2016. Työ mainitsee Hailuodon materiaalin kakkuloiden osalta.

meroon 247. Hautakokonaisuuksia, joissa oli haudaus arkussa tai ilman, oli noin 119 kappaletta.¹⁴⁶ Osa lasten haudoista löydettiin vasta laboratoriotyöskentelyn aikana.¹⁴⁷ Luusikermiä ja irtoluita oli yhteensä 151 yksikköä.¹⁴⁸

Kirkkohaudaus itsessään on kirkkoon sisälle tehty haudaus, jossa vainaja on haudattu kirkon lattian alle, lattian alaiseen tilaan.¹⁴⁹ Haudaus voi tapahtua arkussa tai ilman. Osa kirkkohaudauksista tehdään omiin, erillisiin hautakammioihinsa: salvoksiin. Puusta rakennetut salvokset ovat Hailuodossa toistensa päälle salvotuista hirsistä muodostuvia kehikoita, joihin arkussa makaava vainaja haudattiin. Tästä seurasi nimitys salvoshauta. Salvokset ovat hautakammioit, ja kammiot kuuluivat aina jollekulle, ollen usein sukuhautoja.¹⁵⁰ Multahaudaus tarkoittaa suoraan multaan, eli maahan, tehtyä hautausta ilman hautakammiota. On todennäköistä, että ainakin osa multahautoiksi nykyään luettavista hautauksista on ollut aikoinaan kammioon tehtyjä, mutta arkku tai arkuton vainaja on nostettu pois kammioista esimerkiksi salvoksen vaihtaessa omistajaa.

Kuva 3. Hailuodon hautojen sijoittuminen.¹⁵¹

¹⁴⁶ Paavola 1995: 69.

¹⁴⁷ Paavola 1995: 77. Myös Paavola 1998: 130.

¹⁴⁸ Paavola 1998: 129.

¹⁴⁹ Paavola 1995: 2.

¹⁵⁰ Paavola 1995: 3, 94.

¹⁵¹ Julkaistu esimerkiksi Paavola 1989: 65. Alkuperäistä piirtäjää ei mainita.

Multahautoja, niin aikuisten kuin lasten, on hautauksista 30 kappaletta. Lapsia oli haudattu sekä multahautoihin että salvoksiin. Kaksi lapsista oli haudattu omaan arkkunsa multahautoihin. Salvoksiin taas oli tehty 58 arkkuhautausta. Näistä viisi oli lapsen omaan arkkuun tehtyjä hautauksia, ja yhdeksän lasta oli haudattu aikuisen kanssa samaan arkkuun. Lasten hautoja oli siis yhteensä 16. Lähes kaikki arkut, niin aikuisilla kuin lapsilla, niin multahautoissa kuin salvoksissa, määriteltiin raportissa huonosti säilyneiksi. Huonosti säilynyt on kuitenkin varsin subjektiivinen termi ja tarkemman hautadokumentaation puutteessa emme tiedä esimerkiksi sitä, kuinka paljon arkuista oli puuainesta jäljellä. Joidenkin hautojen kohdalla pystyttiin mittaamaan arkun pituus ja leveys, mutta esimerkiksi korkeuden mittaaminen oli mahdotonta maassa tapahtuneen litistymisen vuoksi.

Hailuodon hautauksien vertailuaineistona olen käyttänyt Keminmaan kivikirkon, Oulun tuomiokirkon kirkkomaan, Iin Vanhan Haminan hautausmaan, Haukiputaan kirkon, Kempeleen kirkon ja Saloisten kirkon hautauksia kokonaisvaltaisen ja kattavan kuvan muodostamiseksi hautauksista eri aikoina ja eri paikoissa Pohjois-Pohjanmaata. Saloisten inventoiti ei tapahtunut arkeologin toimesta, mutta se on suoritettu 18 vuotta kirkon palon jälkeen. Hailuodon aineiston kaivaukset aloitettiin 17 vuotta palon jälkeen, mikä tekee Saloisten aineistosta tärkeän verrokin Hailuodon aineistolle. Kummankaan kirkon päälle ei rakennettu uutta kirkkoa ja ne olivat käytössä samoihin aikoihin.

Hailuodon kaivauksiin ei osallistunut osteologia, joka olisi voinut määrittää yksilöiden iän ja biologisen sukupuolen.¹⁵² Menneisyyden luuaineiston analysointiin nykyisiä ihmisiä verrokkina käyttäen liittyy riskejä vääristä tulkinnoista, joten aineistossa esiintyvät sukupuolen ja iänmääritykset voi kyseenalaistaa. Lapsen indikaattorina on kaivausten aikana mitä ilmeisimmin jouduttu käyttämään pienempää fyysistä kokoa verrattuna aikuiseen, vaikkei tätä ole määritelty Hailuodon kaivausraportin yhteydessä. Vain 12 vainajalle tehtiin luustoon perustuva sukupuolenmääritys kaivausten jälkeen.¹⁵³

Salvokset ovat tuhoutuneet jossain vaiheessa joko ennen tai jälkeen tulipalon, ja vainajat olivat litistyneet arkkuihin muutaman kymmenen senttimetrin paksuisiksi juurien, luiden ja epämääräisen maatumismassan kerroksiksi salvoshautausten pohjalle. Osan vainajista

---

¹⁵² Paavola 1991: 16.

¹⁵³ Paavola 1998: 226.

mainitaan säilyneen luustoltaan hyvin, mutta tämäkin on subjektiivista. Joidenkin vainajien kohdalla on raportissa jopa käytetty sanoja: ”*Maatunut massaksi. Käärrittiin rullalle ja poistettiin.*”¹⁵⁴ Osaa lasten hautauksista ei löydy varsinaisesta raportista, vaan ne on kuvailtu osiksi aikuisen hautaa, mikäli niistä on ollenkaan mainintaa. Paavolan lisensiaatintyössä nämä hautaukset ovat saaneet oman hautanumeronsa.¹⁵⁵ Tähän vaikuttivat kaivaustekniset seikat.

Kaivauksia dokumentoitiin valokuvaamalla, mutta monesta otetusta kuvasta ei pysty esimerkiksi sanomaan montako vainajaa arkussa on mm. puuttuvien hautanumeroiden takia. Tämä vaikeuttaa esimerkiksi kaksoishautauksissa lapsen sijainnin määrittelyä. Usein myös työvaiheet haudan kaivauksesta ovat huonosti dokumentoituja, ja osasta hautauksia on käytettävissä maksimissaan kaksi valokuvaa: kuva jostain vaiheesta haudan kaivamista ja kuva arkun jäänteistä vainajan poistamisen jälkeen. Hautalöytöjen dokumentaatio ei useissa kohdin ole nykyisen tason mukaista. Löytöluetteloon on merkitty puutteellisesti löytöjä, ja osa löydöistä on tulkittu virheellisesti. Esimerkiksi tekstiilien kohdalla niiden määrä on todellisuudessa aineistossa huomattavasti suurempi, kuin mitä luettelo antaa ymmärtää. Todellinen luku on edelleen selvityksen alla, sillä aineistoa käytäessä läpi löytyy välillä lisää tekstiilejä.

Aikuisen ja lapsen yhteishautojen kohdalla on myös ongelmana, ettei voida selkeästi osoittaa kummalle vainajalle talteen otettu materiaali on kuulunut. Usein alkuperäiseen raporttiin kaikki löydöt on merkitty aikuiselle vainajalle, mutta niitä on myöhemmässä yhteydessä siirretty lapsivainajalle kuuluviksi. Ongelma on ilmeisesti osin muodostunut kaivausteknisistä syistä, mutta antaa nyt vaikutelman siitä, että lapsi on hautauksen kannalta toissijainen, vähemmän merkittävä. Arkku, jossa lapsi ja aikuinen haudattiin, oli tarkoitettu molemmille vainajille, joten myös kaikki arkkuun laitettu oli tarkoitettu kummallekin vainajalle.

Hailuodon kirkon hautaukset sijoittuvat radiohiiliajoitusten ja kirjallisten lähteiden perusteella 1300-luvulta vuoteen 1756,¹⁵⁶ jolloin kirkkoon hautaaminen Hailuodon seurakunnassa lopetettiin. Hautausten loppumisajankohtana kirkkohautausperinne loppui osista muita nykyisen Pohjois-Pohjanmaan seurakuntia. Hailuotoa voi kutsua tässä suhteessa edelläkävijäksi nykyisen Pohjois-Pohjanmaan alueella, muiden seurakuntien pikkuhiljaa luopuessa

---

¹⁵⁴ Esimerkiksi hautaus 122. Katso Liite 1.

¹⁵⁵ Haudat 248 ja 255. Katso Taulukko 4.

¹⁵⁶ Paavola 1995: 203-206, 208.

käytännöstä tultaessa 1800-luvulle. Suurin osa seurakunnista oli luopunut tai luopumassa tavasta 1820-luvulla, jolloin keisari kielsi enää hautaamasta vainajia kirkkoihin. Silti Keiminmaan vanhaan kivikirkkoon haudattiin vainajia vielä 1840-luvulla.¹⁵⁷

1.4. Hautauksiin vaikuttanut lainsäädäntö

Ottaen huomioon Hailuodon hautausten todennäköisen ajallisen sijoittumisen, hautauksiin on vaikuttanut niin vuonna 1694 kirkollinen käsikirja, kuin vuoden 1686 kirkkolakikin. Vuoden 1694 käsikirja heijasti aikansa teologiaa, mutta kirkolliset ohjeet hautauksiin vaihtelivat ajasta toiseen ennen käsikirjaa.¹⁵⁸ Vuoden 1686 kirkkolaki määräsi, että kastamattoman, syntymän jälkeen kuolleen lapsen, pitää saada hautapaikka vanhempiensa aseman mukaan, ja että papin oli oltava hautauksessa läsnä heittämissä mullat ja lukemassa rukous.¹⁵⁹ Suomessa noudatettiin käytäntöä, jossa kastamaton lapsi saatiin haudata hautausmaalle, mutta pappi ei osallistunut tämän hautaukseen.¹⁶⁰ Vuoden 1694 käsikirja tarkensi ohjeistusta edellisestä: kastamaton lapsi kuului haudata hiljaisuudessa, multaa heitettiin ja luettiin rukous.¹⁶¹ Ahvenanmaalla 1600-luvulla vaikuttanut kirkkoherra Murenius oli antanut kuolleen syntyneen lapsen tulla haudatuksi kirkkoon piispalta saamansa ohjeen mukaan.¹⁶² Tämä tarkoittaa, että kuolleen syntynyt lapsi on voitu haudata kirkkoon, ilman että kirkko näki tätä ongelmallisena.

Ruotsin valtakunnan asetukset ja säädökset eivät koskeneet vain eläviä, vaan myös kuolleita.¹⁶³ Palomaa mainitsee vuonna 1644 annetun asetuksen, jossa kehoitettiin käärimään vainaja vain liinakankaaseen.¹⁶⁴ Tämän vaikutus on tainnut jäädä vähäiseksi, sillä vuonna 1664 annettiin yleinen pukuasetus,¹⁶⁵ jossa esimerkiksi kiellettiin aatelisilta vainajan koristelu kullalla, hopealla sekä pitsillä, ja papiston ja porvariston hautauksissa kullaa, hopeaa ja pitsiä

---

¹⁵⁷ Joona & Ojanlatva 1997: 8-9.

¹⁵⁸ Itkonen 2012: 13-14.

¹⁵⁹ ”Äsken syndynet Lapset / jotca ei ole Castetta saaneet/ heidän picaisen cuolemans tähden/ pitä saaman hautila Wanhinbains Hautasian/ ja Papin oleman sijnä läsnä/ heittämas Mulda nijden päällä / ja lukeman Rucouxen ” Kirkkolaki 1686 § IX

¹⁶⁰ Rimpiläinen 1971: 272-273.

¹⁶¹ Käsikirja 1686.

¹⁶² Rimpiläinen 1971: 18. Viitaten Murenius: 28.

¹⁶³ Rimpiläinen 1971: 203-204.

¹⁶⁴ Palomaa 2012: 16.

¹⁶⁵ Hiekkänen 2006: 32.

lisäksi myös silkin käyttö.¹⁶⁶ Vielä tämänkin jälkeen vuoden 1686 kirkkolaki määrää seuraamaan ylellisyysasetusten asettamia, säätyjen mukaisia asetuksia pukeutumisesta.¹⁶⁷ Säädystä riippuen puututtiin esimerkiksi ruumisarkun materiaaliin, sitä päällystävään kankaaseen, vainajan nimen ilmoittamiseen ja siihen, mitä materiaaleja ei saanut käyttää esimerkiksi vainajan vaatteissa.¹⁶⁸ Vasta 1700-luvulla säätely koski koko kansaa.¹⁶⁹

1700-luvulla asetusten tavoite myös muuttui: tavoitteena oli muodin muuttumattomuus.¹⁷⁰ Asetusten luonne myös muuttui ylempien säätyjen toiveesta ja ylellisyysasetuksilla korostettiin eri säätyjen asemaa.¹⁷¹ Tämän myötä koko 1700-luvun alku muodostui sodaksi ylellisyyttä vastaan, muodostaen erilaisten asetusten viidakon aina ulkomaalaisten kankaiden kiellosta pönkkähame-veroon ja kankaiden leimaamiseen.¹⁷² Asetus vuodelta 1731 kielittää tavallista kansaa ja palvelusväkeä käyttämästä samettimyssyjä ja joitain erikoisempia turkiksia, kuten mustakettua ja sopulia.¹⁷³ Myöhemmin, vuonna 1746, kiellettiin silkin, myös vanhoista vaatteista otetun, ja sametin käyttäminen alle 13-vuotiaiden vaatteissa säästävyyteen vedoten.¹⁷⁴ Asetukset 1700-luvun alussa tapahtuivat suurella nopeudella, joten niiden vaikutusten näkyminen hautauksissa ei ole kovin luotettavaa.

Limingan emäseurakunnan pitäjänkokouksessa määrättiin vuonna 1758 hautojen umpeen luomisen uhalla, että kirkkohautojen oli oltava kivisiä.¹⁷⁵ Kivisten kirkkohautojen puute Hailuodosta voi olla syy sille, miksi kirkkohautaaminen siellä lopetettiin. Muuttunut ilmapiiri kirkkohautoja kohtaan tuskin on tullut yllätyksenä, sillä kirkollisten virkojen haltijat olivat virkansakin puolesta yhteydessä toisiinsa. Viimeinen kirkkohautauksiin vaikuttanut tekijä oli Ruotsin kuningas Kustaa III:n kielteinen suhtautuminen kirkkohautoihin, ja hallitsija antoi vuonna 1783 määräyksen, ettei uusia kirkkohautapaikkoja tai kirkkomaapaikkoja enää saanut myydä.¹⁷⁶ Hailuodossa ei enää tässä vaiheessa harjoitettu kirkkoon hautaamista.

---

¹⁶⁶ Rimpiläinen 1971: 207-208. Katso myös Palomaa 2012: 16.

¹⁶⁷ Rimpiläinen 1971: 198.

¹⁶⁸ Rimpiläinen 1971: 198-202.

¹⁶⁹ Kuokkanen et all. 2015: 4.

¹⁷⁰ Pylkkänen 1982: 26-27.

¹⁷¹ Pylkkänen 1982: 26-28.

¹⁷² Pylkkänen 1982: 26-30.

¹⁷³ Pylkkänen 1982: 27.

¹⁷⁴ Pylkkänen 1982: 30.

¹⁷⁵ Joona et all. 1997: 5.

¹⁷⁶ Paavola 1998: 43.

2. HAILUODON LASTEN HAUDAT

Haudatuista suurin osa oli aikuisiksi fyysisiltä ominaisuuksiltaan määriteltyjä yksilöitä. Vain hautauksista 21 oli vainajasta annettujen fyysisten mittojen tai arvioidun fyysisen iän perusteella lasten hautauksia, tai hautaus sisälsi aikuiseksi tulkitun vainajan lisäksi lapsen tai lapsia. Kun tästä luvusta poistetaan irtoluut ja sekundääriset hautaukset, on luku pienempi: 16. Lasten osuus kaikista haudoista oli laskutavasta riippuen, 13 % - 16 % hautausta 119:sta. Paavolan tutkimuksissa kirjallisiin dokumentteihin pohjaten, Hailuodon kirkkoon haudatuista oli lapsia 51%.¹⁷⁷ Luku lastenhautojen osalta on huomattavasti pienempi kaivauksilla löytyneiden lasten suhteen. Kirkon alueesta osa on edelleen kaivamatta ja esimerkiksi salvos 6 on tuhoutunut¹⁷⁸ myöhemmin tapahtuneiden betonitöiden yhteydessä.

Vuodesta 1702 säilyneissä hautaluetteloissa ei aluksi mainita vainajien ikää, mutta nuorin kirkkoon kirkonkirjojen perusteella haudattu on vuonna 1753 päivän ikäisenä kuollut lapsi, joka on haudattu yhtä aikaa päivää aiemmin synnytykseen kuolleen äitinsä kanssa.¹⁷⁹ Alle puolen vuoden ikäisiä lapsia kirkkoon on haudattu Paavolan käyttämän laskentatavan mukaan kuusi kappaletta vuosina 1702-1756. Aineistosta puuttuvat lähes kokonaan 0,5 - 5 vuoden iässä kuolleet lapset, joita kirkkoon on Paavolan laskelmien mukaan haudattu 14 kappaletta.¹⁸⁰

Lähes kaikki hautaukset niin salvoksissa kuin multahautoissa on kuvailtu huonosti säilyneiksi vainajan ikään katsomatta. Niin vainajat kuin arkut ovat useissa tapauksissa litistyneet ja painuneet maassa ollessaan, sekoittaen aineistoa ja vaikeuttaen kokonaisuuksien hahmottamista siitä mikä hauta on missäkin ja sitä, mitä siihen kuuluu. Pääosin vainajat olivat maatuneet luurangoiksi, joiden säilyneisyyden aste vaihteli huomattavasti. Joiltain vainajilta otettiin talteen hiuksia tai esimerkiksi partakarvoja, ja pienillä lapsilla on säilynyt päänahan palasia.

Hailuodossa reformaation jälkeisellä ajalla hautaukselle oli tyypillistä kirkkoon haudattavan vainajan hautauksen koostuvan kirstusta ja kannesta muodostuvasta ruumisarkusta, riippu-

---

¹⁷⁷ Paavola 1998: 239.

¹⁷⁸ Paavola 1988:31. Katso myös Paavola 1995: Hautaliite sivu 26.

¹⁷⁹ Hailuoto kuolleet, 1722-1759.

¹⁸⁰ Paavola 1998: Liite 1. Hailuoto.

matta vainajan iästä ja sukupuolesta. Tämä on ollut yleinen tapa muuallakin Suomessa. Hai-
luodon arkkujen tyypilliset muodot ja koristeet eivät ole säilyneet. Muissa seurakunnissa,
kuten Keminmaan vanhassa kirkossa, arkun kansi voitiin naulata kiinni tai sulkea puu-
nauloin. Osassa arkuista, niin aikuisten kuin lasten, on ollut hakanen, jolla kansi on suljettu:
esimerkiksi Haukiputaan hauta 1.¹⁸¹

Multahautauksista vain kahteen oli haudattu lapseksi määritelty henkilö.¹⁸² Irtoluita lapsista
löytyi useita, mutta niiden tutkimuksellinen käyttö ei ollut perusteltua irtoluuaineiston on-
gelmallisen alkuperäisdokumentaation takia. Löydöt multahautoista, niin lapsilla kuin ai-
kuisilla, olivat pääasiassa rautanauvoja ja niiden katkelmia. Vaikka hauta 235 määritellään
luusikermäksi, olen ottanut sen aineistooni sen löytöjen määrän ja luonteen vuoksi. Tämän
haudan luonne multahautana, tai omana hautanaan, on epävarma. Kaivausraportissa haudan
mainitaan olevan yksi kerroksesta 16 löytyneistä irtokalloista, mutta samalla sille on mer-
kitty omaksi löydöksi useampia arkun nauvoja. Tämä viittaa mielestäni enemmän hautaan,
kuin irtolöytöön. Lisäksi multahautoista on ainakin kaksi muuta kappaletta lapsista, ja kaksi
nuorista, ei vielä aikuisista, peräisin olevaa irtoluuta, jotka on löydetty irrallisina luusiker-
mien täplittämästä kerroksesta. Vastaavanlaisia irtoluita ei edes ensimmäisen vuoden kai-
vausten jälkeen otettu talteen, saati dokumentoitu. Tämä tekee hautausten ja vainajien yksi-
lömäärän arvioimisesta mahdotonta.

Taulukko 1. Lapset multahautoissa

Hauta	Arkku	Löydöt	Ikä
226	Suorakaide 72x22x?	- 3 rautanaulan katkelmaa - 2 nuppineulan katkel- maa	lapsi
235		- pääpanta - hampaita - hiuksia - kalkkinäyte	n. 9 vuotta

¹⁸¹ Tikkala 1997a: 19-20.

¹⁸² Katso Taulukko 1.

Hauta 226 on säilynyt huonosti, mutta se on yksi harvoista arkuista, joista on saatu edes osa fyysisistä mitoista. Löytöinä hautauksesta on otettu talteen rautanaulan ja nuppineulan katkelmia. Suorakaiteenmuotoinen arkku on hieman pidempi kuin esimerkiksi suurin osa Keminmaan kirkkoon tehdyistä hautauksista, joista valtaosaa pidetään vastasyntyneiden vauvojen hautoina.¹⁸³ Arkun muoto on toinen yleisimmästä arkun muodosta Pohjois-Pohjanmaalla. Toinen yleinen arkun malli oli keskeltä levein arkku, joita molempia on vertailuaineistossa useita kappaleita. Myös kolmas arkkumalli, hartioista levein, oli käytössä, mutta sitä esiintyy huomattavasti harvemmin.

Hautauksen tai luusikermän 235 vainaja on yksi kolmesta sukupuoleltaan naiseksi tulkitusta multahautoihin haudatusta vainajasta. Suurinta osaa Hailuodon multahautojen vainajista ei ole osteologisesti määritelty biologisen sukupuolen osalta, mutta miesoletettuja¹⁸⁴ vainajia Hailuodon multahautoissa on kuusi kappaletta ja naisoletetuiksi tulkittuja kolme kappaletta. Lapsen hauta 235 on poikkeuksellinen siinä säilyneen pääpinnan vuoksi. Pääpanta on ilmeisesti jääne myssystä tai kukkaseppeleestä, jolloin vainajan naisoletetuksi arvioiminen sen perusteella on omaan aikaamme sidottua tulkintaa, ja siten kyseenalaista. Muita tekstiilejä ei lasten multahautoista ole raportin mukaan löytynyt. Myös aikuisten multahautoista on lähinnä löytynyt rautanauvoja ja niiden katkelmia, sekä luita. Sama ilmiö on muissakin kohteissa, joissa hautaukset on tehty suoraan maahan. Esimerkiksi Iin Haminassa haudoissa on säilynyt hyvin vähän metallisista nauloista ja vainajien jäänteistä poikkeavia löytöjä.¹⁸⁵ Myös Oulun tuomiokirkon tutkimuksissa multahautoista on otettu talteen pääasiassa rautanauvoja ja niiden katkelmia.¹⁸⁶ Sen sijaan kirkkoon haudatut Haukiputaan, Kemin, Kempeleen ja Saloisten vainajat ja heidän hautauksensa olivat paremmin säilyneitä, mutta nämä hautaukset onkin tehty kammioihin.

Hailuodon säilyneistä hautauksista suurin osa oli tehty hautakammioihin, joita kaivauksilla nimettiin salvoksiksi, koska ne oli valmistettu salvotuista puista. Salvokset 1-3 näyttävät olleen käytännössä samaa kammiota: ne ovat olleet eroteltuina toisistaan korkeintaan päällystyksen osalta.¹⁸⁷ Niiden käsitteleminen omina kokonaisuuksinaan ei ole mielestäni perusteltua ja olenkin yhdistänyt nämä salvokset, käsittelen niitä kokonaisuutena nimellä salvos

---

¹⁸³ Katso Liite 8

¹⁸⁴ Käytän termiä -oletettu koska se on neutraali ja ottaa huomioon henkilön mahdollisen identiteetin.

¹⁸⁵ Katso Liite 9.

¹⁸⁶ Katso Liite 7.

¹⁸⁷ Paavola 1998: 127, 129.

1-3. Salvoksessa oli yhteensä 18 hautaa, joista yksi oli lapsen oma hautaus, mutta sieltä on silti peräisin kahdeksan lapsivainajaa. Paavolan mukaan kyseinen salvosrypäs ei stratigrafisista syistä ole ollut käytössä ennen alttariseinän siirtämistä kirkon laajennuksen yhteydessä toiseen paikkaan vuonna 1686.¹⁸⁸ Samassa yhteydessä Paavola myös toteaa, ettei muita salvoksia voi ajoittaa samalla tavalla.

Taulukko 2. Salvoksen 1-3 lastenhaudat.¹⁸⁹

Hauta	Arkku	Löydöt	Ikä
116	n.120 x 43 x?	-hiuksia - silkki- ja pellavanauhaa - kasvinjäänteitä - luun paloja	
127	Hauta 114 vasen kainalo	- osia samettimyssystä - tekokukkakoriste - luunpaloja	Vastasyntynyt
154	Hauta 124 jaloissa	- osia myssystä - pronssihomeista puuta - päänahkaa - hiuksia - kallon luita	Vastasyntynyt
163	120 x 34 x?	- 22 lasihelmeä	
213	Haudan 207 jaloissa	- osia myssystä - luita - pronssinpaloja - tekokukan paloja - lasihelmiä - pala vihreää lasia - nuppineula ja katkelmia - mahdollinen kastevyön kappale	Vastasyntynyt
256	Hauta 115 jalkojen vieressä	- viisi lasihelmeä - myssy - päänahkaa - ihoa - hiuksia	Vastasyntynyt

¹⁸⁸ Paavola 1998: 132.

¹⁸⁹ Katso Liite 1.

Vainaja 116 oli haudattu omaan, lähes kokonaan maatuneeseen ja litistyneeseen arkkunsa. Luut ovat maatuneet massaksi ja niitä ei ole analysoitu tarkemmin. Haudan tekstiilitkin ovat säilyneet vain osittain. Osa tekstiileistä on kullan sävyistä, nyttemmin ruskean sävyiseksi muuttunutta silkkinauhaa, joka on taitettu pituussuunnassa. Vainajan mukana on ollut yksi harvoista pellavaksi arvelluista tekstiileistä: KM86088:533. Pellavaa on havaittu lasten haudoissa vertailuseurakunnista kahdesta: Kempeleen haudasta 1 ja Haukiputaan haudasta 18. Tutkimukset Hailuodon tekstiileistä ovat edelleen kesken ja lisää tietoa saadaan mm. kasvikuitujen osalta.

Lisäksi vainajan 116 arkusta löytyi kasvijäänteitä, sekä hiuksia. Kasvijäänteet on yksiselitteisesti selitetty siemeniksi. Tarkempi tutkimus kasvinäytteestä valmistunee lähitulevaisuudessa. Erilaiset kasvinjäänteet voivat olla peräisin estetiikan vuoksi valituista kasveista. Tuoreita kasveja on käytetty paljon esimerkiksi Ruotsissa. Kasvit ovat myös voineet olla lääkekasveja, sillä vainajalle on Ruotsissa voitu kuoleman jälkeen laittaa arkkun lääketta mukaan.¹⁹⁰ Kasveilla voi myös olla symbolinen merkitys.

Yksityiskohta tekstiilistä KM86088:533 lapsen haudasta 116. Kuva Ruhl, E.

---

¹⁹⁰ Hagberg 1937: 211. Katso myös Karsten & Manhag 2017: 129.

Hautaus 127 oli haudassa numero 114, aikuisen vainajan vasemmassa kainalossa. Vainajien jakamasta ruumisarkusta oli jäljellä vain vähäisiä, osin pronssihomeen tahraamia rippeitä. Aikuinen, naisoletettu vainaja ikään kuin piteli vastasyntyntä pienokaista vasemmassa kainalossaan. Vainajien 114 ja 127 jakama hautaus poikkeaa muista Hailuodon haudoista tämän piirteensä takia. Vastaavanlainen hautaus on löydetty pääosin 1400- ja 1500-luvuilla käytössä olleelta Iin Haminan hautausmaalta.¹⁹¹ CH50 hautauksessa (nuori naisoletettu) ja CH50b (ennenaikaisesti syntynyt lapsi) on haudattu samanlaisessa asennossa yhteiseen arkuun.¹⁹² Vainajalta 114 vaateuksesta on säilynyt vain nuppineuloja.¹⁹³ Arkusta saatiin talteen 13 rautanaulaa tai sellaisen katkelmaa.¹⁹⁴ Lisäksi otettiin talteen vuoden 1697 hopeaäyri. Mahdolliset vaatteet eivät olleet säilyneet. Kaivausten aikana vainaja tulkittiin naiseksi luuaineiston perusteella.¹⁹⁵

Vastasyntyneellä lapsella oli päässään viidestä kangaspalasta valmistettu samettimyssy. Kappaleet ovat yhteen ommeltua silkkikangasta. Myssyssä oli metallikoristeltu reunus, sekä koristeelliset saumat ja kaulan ali sidottava nauha.¹⁹⁶ Lapsen jalkojen alta löytyi pala tuohta, mutta sitä ei otettu talteen. Lisäksi lapsivainajalla oli mukanaan silkistä ja metallista valmistettu, osin murtunut tekokukka. Nämä tekokukat ovat hyvin tyypillisiä Hailuodon lasten haudoille. Kaivausten aikaan nämä kukat oletettiin hiuksista tehdyiksi, mistä seurasi raportissa virheellisesti käytetty nimitys hiuskoru, vaikka tällaisissa kukissa ei ole näkynyt jälkiä hiuksista ja niiden valmistusmateriaali vaikuttaisi olleen yksinomaan eriväristä silkkilankaa. Silkkilanka on spiraalimaisesti kierretty tai punottu metalliseen kehikkoon. Osissa näistä kukista on myös varsiosa ja tämän sisässä on osissa kukista metallia. Paavolan kanssa myöhemmin käydyissä keskusteluissa selvisi, että termiä hiuskoru on alun perin käytetty, kun on epäilty koruun käytetyn ihmishiuksia.¹⁹⁷ Tästä ei kuitenkaan ole mitään merkkejä tarkasteltaessa kukkia lähemmin mikroskoopilla, mutta aiheesta olisi hyvä tehdä lisätutkimusta siihen paremmin soveltuvalla laitteistolla.

---

¹⁹¹ Kallio-Seppä 2009.

¹⁹² Kallio-Seppä 2009.

¹⁹³ Katso Liite 1.

¹⁹⁴ Merkitty aikuiselle vainajalle, KM 86088:537. Katso Liite 1.

¹⁹⁵ Paavola 1998: 225-226.

¹⁹⁶ Myssyn jäänteillä ei ole omaa KM numeroa, eikä sitä ole kuvailtu kaivausraportissa. Esine löytyy numeron 86088:536 alta, mutta kyseinen esine on mainittu raportissa yhteen punotuiksi pronssilangoiksi, jotka olisivat kadonneet konservoinnin yhteydessä. Ks. Liite 1.

¹⁹⁷ Pro gradu- seminaari helmikuu 2017.

Myös haudaus 154 oli tehty samaan arkkuun aikuisen kanssa. Arkusta, jossa aikuinen 124 ja lapsi 154 oli haudattu, oli jäljellä vain osin pronssihomeen tahrimat puiset jäänteet, eikä sitä mitattu sen tarkemmin. Arkku sijaitsi aiemmin esitellyn haudan 114 (jossa siis myös lapsen ja aikuisen yhteishaudaus) alapuolella. Vastasyntyneeksi määritellyllä vainajalla 154 on ehkä ollut päässään myssy. Esine 87131:86b sisältää kaksi eri tekstiiliä: nauhoja. Aikuinen vainaja 124 oli huonosti säilynyt, mutta kyseessä oli raportin mukaan luuston perusteella miesoletettu.¹⁹⁸ Aikuisen vainajan alaruumiin päällä oli tuohilevyjä peitteenä ja vainajan kädet oli asetettu alavatsalle. Tuolta on haudoissa raportin mukaan vainajan ikään ja sukupuoleen katsomatta. Aikuisen hautauksesta otettiin talteen löytöinä nuppineulan katkelma ja viisi rautanaulan katkelmaa. Se, oliko lapsi tuohen alla vai päällä, ei selviä raportista tai kaivauksen yhteydessä otetuista valokuvista.

Haudan 163 lapsivainaja oli haudattu omaan, hiekan ja irtolautojen peittämään arkkuunsa. Vainajan luut olivat massaksi maatuneita, eikä fyysisiä mittoja saatu otetuksi, tai esimerkiksi käsien asentoa määriteltyä. Vainaja on naisoletettu kaulassa olleen, kirkkaista fasetoiduista lasihelmistä tehdyn nauhan perusteella. Paulaharju kuitenkin kirjoittaa, että lasihelminauhaa on käytetty Vienan-Karjalassa parantamaan lasten korvakipuja.¹⁹⁹ Helminauhan merkitys sukupuolen indikaattorina ei siis ole pätevä, jos oletamme sen voineen olla itsessään rituaalinen ja parantava esine. Värittömät lasihelmet on valmistettu vetämällä ja fasetoitu, eli puristeltu vielä sulana lasimassana kulmikkaiksi.²⁰⁰ Nämä olivat haudan ainoa löytö.

Lapsen jalat ja rinnan seutu oli peitetty tuohilla. Fasetoituja helmiä on löydetty esimerkiksi 1500- ja 1600-luvuilla käytössä olleesta Rengon kirkosta.²⁰¹ Tämän perusteella fasetoidut helmet kuuluvat keskiajan jälkeiseen materiaaliseen kulttuuriin, mikä ei ainakaan kumoa Paavolan aiempaa ajoitusta tälle salvokselle vuosien 1685-1756 väliin. Hailuodon kaivauksilta löydettiin yhteensä 1383 lasihelmeä, ja 96 prosenttia lasihelmistä on 14:sta eri vainajalta salvoshaudoista.²⁰² Fasetoituja helmiä löytyi aineistosta 31,²⁰³ niistä suurin osa lasten haudoista 163 ja 256, jotka sijaitsevat tässä samassa salvoksessa 1-3. Loput fasetoidut helmet ovat aikuisen vainajan haudasta 123 salvoksesta viisi (katso Taulukko 3).

---

¹⁹⁸ Paavola 1998: 225-226.

¹⁹⁹ Paulaharju 1924: 50.

²⁰⁰ Katso myös Väänänen 2006: 16 ja 70.

²⁰¹ Väänänen 2006: 81-82, 86-88 sekä Hiekkänen 2006: 24-25.

²⁰² Väänänen 2006: 79.

²⁰³ Väänänen 2006: 70.

Kuva 4. Fasetoituja helmiä lapsen haudasta 163. Kuvaajana Ruhl, E.

Hautaus 213 oli tehty aikuisen (hautaus 207) jalkoihin. Lapsi ja aikuinen oli haudattu samaan, noin 185 cm pitkään arkkuun, josta oli jäljellä vain osia pääty ja kansilaudoista. Tämän vainajan sukupuolta ei ole raportissa pohdittu. Aikuisen vainajan alavartalon päällä on tuohilevyä. Löytöinä lapsivainajan 213 osalta on otettu talteen silkkinauhaa, 16 palaa silkkiä, luita, pronssin paloja, mahdollisen hiuskorun paloja, tuohisilmukka, useita lasihelmiä, nuppineulan katkelma, pieni pala vihreää lasia, nuppineula ja paloja useammasta sekä paloja villakankaasta ja villanauhasta, jossa on jälkiä pronssihomeesta. Kyseessä voi olla kappale kastevyötä tai sen imitaatiota. Hautojen sekalaisista löydöistä osa voi olla jäänteitä seppeleistä, joita haudoissa selkeästi on käytetty 1700-luvulla, kuten Saloisten ja Kempeleen aineistot osoittavat.

Seppeleet ovat tärkeä elementti koko Pohjois-Pohjanmaan alueella lasten hautauksissa. Seppeleitä on vertailuaineiston perusteella laitettu käsiin, rinnan päälle ja päähän, myssyn päälle. Osa näistä on valmistettu metallilangasta ja kankaasta, mutta esimerkiksi Saloisissa seppe-

leet oli valmistettu lumpupaperista, josta leikattiin esimerkiksi lehtiä ja kukkia, sekä metallilangoista.²⁰⁴ Paulaharju on kuvaillut niitä käytetyn Hailuodossakin 1900-luvun alussa pojilla, kun taas tytöille tehtiin kruunu.²⁰⁵ Hailuodossa on jäljellä metallilangan kappaleita ja kankaanpaloja, jotka ovat kuuluneet seppelisiin, mutta ne eivät ole säilyneet samoin kuin esimerkiksi Saloisissa. Saloisten aineistossa seppeleet kuvaillaan hyvin säilyneiksi, samoin on Keminmaassa.²⁰⁶ Oulussa, jossa vainajat ovat olleet maan alle haudattuna, ei sepeleitä mainita säilyneen, mutta aineisto kuitenkin sisältää kukkia.²⁰⁷

Myös lapsivainaja 256 oli haudattu samaan arkkuun aikuisen vainajan (hauta 115) kanssa. Lapsi oli haudattu aikuisen vainajan jalkoihin. Aikuinen vainaja on naisoletettu.²⁰⁸ Kaikki löydöt oli merkitty alun perin kuuluviksi aikuiselle, mutta myöhemmän tutkimuksen perusteella vain esine 87131:114a (villaneulesukat), olisivat osa aikuisen hautavaatetusta. Ruotissa ilman sukkia tai hattua haudatun vainajan katsottiin palaavan vaatimaan parempaa ja säädyllisempää kohtelua,²⁰⁹ ja Suomessa tunnetuissa lapsenmurhatarinoissa metsään haudattu lapsi on palannut itkien pyytämään sukkia itselleen.²¹⁰ Silti lasten haudoista ei ole löytynyt varsinaisia sukkia. Oulun tuomiokirkon myöhemmiltä kaivauksilta on pari silkkitosuja,²¹¹ mutta muuten lasten jalkineista ei ole merkintöjä hautojen yhteydestä.

Lapsivainajan osalta haudasta on otettu talteen 21 erikokoista, osin pahoin tuhoutunutta, palaa silkkiä. Kyseessä vaikuttaisi olevan osin tuhoutunut päähine: myssy. Lisäksi on löytynyt pieniä määriä vihertävän sävyistä villalankaa, mutta sen tarkka sijainti haudassa ja tarkoitus ovat epäselviä. Lapsella on mahdollisesti ollut kaulassaan lasihelmistä tehty nauha: haudasta on löydetty viisi fasetoitua helmeä. Helmet on valmistettu samaan tapaan kuin haudan 163 lapsen helmet, ja ne muistuttavat toisiaan ulkonäöltään. Myös tämä lapsi on tyttöoletettu juuri lasihelminauhan perusteella. Helminauhan merkitys sukupuolen indikaattorina ei siis ole tässäkään tapauksessa pätevä, jos oletamme sen voineen olla rituaalinen ja parantava

---

²⁰⁴ Katso Liite 4.

²⁰⁵ Paulaharju 1914: 107.

²⁰⁶ Katso Liite 9.

²⁰⁷ Esimerkiksi Palomaan 2012: 58. Kuva 23.

²⁰⁸ Paavola 1998: 225-226.

²⁰⁹ Esimerkiksi Hagberg 1937: 189-190, 193. Katso myös Pentikäinen 1990: 128-133.

²¹⁰ Pentikäinen 1990: 70, 132-133.

²¹¹ Lipkin 2011:57.

esine. Tutkittaessa lähemmin kansan pukeutumista kuitenkin selviää, että helmet ovat kuuluneet alueen naisten pukeutumiseen ja helminauhoja on Hailuodossa käytetty 1900-luvun alun kansantieteellisten tietojen perusteella ainakin morsiamilla.²¹² Morsiameksi pukeminen ja sitä kautta kuoleman jälkeisen avioliiton varmistaminen olisi hyvin mahdollista, sillä esimerkiksi Längelmävedeltä kerätty kansaperinne mainitsee tyttölapsia puetun kuoleman jälkeen morsiamiksi.²¹³ Morsian ja hääperinne hautauksessa on tunnettu myös Ruotsissa.²¹⁴ Ruotsalaisesta kansanperinteestä tunnetaan myös koristeellisia, silkkinauhoin, tekokuukin ja lasihelmin koristeltuja kastepukuja Dalen alueelta.²¹⁵ Tämä on yksi mahdollinen selitys lasihelmien ja silkisten nauhojen alkuperälle.

Lisäksi salvoksen 2 pohjalla, eli keskellä salvoskokonaisuutta, on 64 cm x 60 cm kuoppa, jossa oli sekaisin kahden vastasyntyneen lapsen ja yhden aikuisen jäänteitä. Aikuiselle on annettu numero 219. Hautaus 249 oli vastasyntyneeksi arveltu lapsi, jolla oli päässään myssy ja pääkoriste. Kaikki tämän kokonaisuuden löydöt ovat kaivausraportissa ja kaivauksilla kaivausteknisistä syistä merkitty tälle haudalle, vaikka vain päähine ja pääkoriste on merkitty varmasti kuuluviksi vainajalle 249. Myös vainaja 250 on merkitty vastasyntyneeksi. Haudat 219, 250 ja 249 ovat täysin sekoittuneet keskenään ja vainaja 250 löydettiin vasta laboratoriokaivauksissa.²¹⁶ Paavola on tulkinut kyseisen kokonaisuuden sekundaarisesti hautaukseksi, johon on laitettu salvoksen 1-3 rakentamisessa tuhoutuneita hautoja.²¹⁷

Taulukko 3. Salvos 5 lapsivainajat

Hauta	Arkku	Löydöt	Ikä
121	Oma	- kukkakoriste - sykerö hopealankaa - nuppineula - lasihelmi - 3 palaa nahkaa - 2 palaa villaa (myssy) - 1/6 kupariäyri v.1718	n.7 vuotta
200	123 jaloissa	- 43 lasihelmeä	vastasyntynyt

²¹² Paulaharju 1914:102.

²¹³ Pentikäinen 1990: 69. Viitaten Längelveden seudun historia 1949.

²¹⁴ Hagberg 1937: 202–203

²¹⁵ Nordiska museetin kokoelmat. Esimerkiksi esine 118.230a: Kalikookankainen kastevaate, jossa myös printattua kukkakuviota.

²¹⁶ Paavola 1998: 77.

²¹⁷ Paavola 1995: 97.

- koristerusetteja			
202	Oma		
204	Oma	<ul style="list-style-type: none"> - 14 rautanaulaa - pronssilankaa - silkki- ja villakankaan paloja - useita lasihelmiä - hiuksia - untuvia - kukkakoristeen kappaleita 	Ei-täysi-ikäinen

Hautaus 121 on kaivausraportin perusteella osin sekoittunut viereisten hautojen 123, 128 ja 129 kanssa. Haudan 121 vainaja on kuitenkin mitä ilmeisimmin haudattu määrittelemättömän muotoisessa arkussa, jonka vieressä tai osin alla haudat, joihin se oli sekoittunut, sijaittivat. Lapsi on arvioitu luuston ja fyysisen koon perusteella noin 7-vuotiaaksi, mutta tähän tietoon on tosiaan suhtauduttava varauksella. Lapsivainajalla on ollut päässään myssy, josta oli kaivausten toteutumisen aikaan jäljellä hänen kalloonsa kiinnittynyttä villakangasta. Hänen haudassaan on yksi kaivauksilla löydetystä 399 kolikosta. Muut hautauksen yhteyteen merkityt löydöt voivat olla mistä vain sekoittuneista haudoista.

Hautaus 200 on asetettu samassa arkussa olevan vainajan 123 lantion oikealle puolelle. Lapsivainaja 200 on arvioitu vastasyntyneeksi. Vainajan selän alta otettiin talteen kolme keltaista ja 40 valkoista pientä lasihelmeä, hiuskorun katkelmia, kullattua hopeanauhaa, silkki-lankainen rusetti, aikuisen sormiluita, pala villanauhaa sekä punottua villalankaa. Suurimaksi osaksi maatunut arkku oli noin 149 cm pitkä ja 43 cm leveä. Noin 144cm pitkä, aikuiseksi tulkittu vainaja määritetty naisoletetuksi löytöjen perusteella.²¹⁸ vainajan kallon vierestä löytyi metallilankainen, tasalaatuisilla valkeasta lasista tehdyillä siemenhelmillä kirjaillun hiuskorun tai nutturakotelon jäänteet. Tästä yhteishaudasta ovat loput Hailuodon fase- toiduista helmistä. Aikuisen jalat oli peitetty tuohilevyllä.

Haudan 204 vainaja määritellään ei-täysi-ikäiseksi henkilöksi. Hänet on haudattu omaan arkkuunsa, jossa on sisustuksena tuohilevyjä ja vainajan pään alla oleva kangasmytty. Kyseessä ei vaikuta olevan tyyny, kuten kaivausten aikaan on oletettu. Tekstiili KM 87131:395x vaikuttaa vain kerrostetulta silkkimytyltä, ilman jälkiä neulanpistoista. Myöskään untuvat

---

²¹⁸ Paavola 1998: 225-226.

eivät ole todiste tyynystä, sillä niitä on voitu myös käyttää sellaisenaan koristeena, sekä luomassa mielikuvaa tyynystä, jota mytty on imitoinut. Hautaus on toinen Hailuodon lapsenhaudoista, jossa on nauvoja (katso Taulukko 1). Naulat ovat yleisiä sellaisissa kohteissa, joissa arkut eivät ole säilyneet, kuten Oulun tuomiokirkolla ja Iin Haminassa.

Vainajan 204 selkäranka on mainittu S:n muotoiseksi. Se, mitä tämä tarkoittaa tässä tapauksessa on epäselvää. Yksi mahdollinen selitys voi olla skolioosi, josta se voi olla merkki. Skolioosista puhutaan silloin, kun selkärangan käyristyminen sivusuunnassa ylittää kymmenen astetta aiheeseen sovelletulla mittausmenetelmällä, ns. Cobbin menetelmä, seisten otetusta röntgenkuvasta.²¹⁹ Tässä vaiheessa on vaikea sanoa, onko haudan 204 vainajalla ollut skolioosia. Myös se, olisiko skolioosi näkynyt ulospäin on epävarmaa. Kaivauksilla haudan vainaja on tulkittu miesoletetuksi.²²⁰ Kaivausten aikana tehtyjen havaintojen perusteella hauta on täysin sekoittunut sen kanssa olevan vanhemman haudan 206 kanssa, ja suurin osa haudalle 204 merkityistä löydöistä onkin luultavasti haudasta 206.

Tästä salvoksesta on myös Paavolan myöhemmissä töissä lapselle määritelty hauta 202. Tämä hauta on huonosti säilynyt, eikä siitä ole lainkaan löytöjä. Se on yksi kuudesta omaan arkkuunsa tehdystä lapsen haudasta Hailuodossa. Lasten omat haudat ovat aineistossa vähemmistönä. Omiin arkkuihinsa on Hailuodossa haudattu lapsia, jotka eivät olleet vastasyntyneitä.²²¹ Arkun koko korreloi lapsen kokoa tuon kuollessa,²²² ja Hailuodossa mitatut arkut ovat olleet pidempiä, kuin esimerkiksi Keminmaassa vastasyntyneiksi määriteltyjen lasten arkut.²²³

Aiemmin kuvaillut salvokset sijaitsevat käytännössä kiinni toisissaan. 1-3 muodostavat saman kokonaisuuden, jotka kaivauksilla eriteltiin kolmeen yhtä suureen osaan ilmeisesti kaivausteknisistä syistä. Salvos 5 sijaitsee taas siten, että sen yksi seinä on vasten muita salvoksia. Salvos 7 sijaitsee erillään muista salvoksista, ollen ainoa Hailuodon salvoksista, joka ei ole rakenteellisessa yhteydessä muihin hautakammioihin.²²⁴

---

²¹⁹ Kerttula et al. 2004: 2298.

²²⁰ Paavola 1998: 225-226.

²²¹ Katso Taulukot 1, 2 ja 3.

²²² Lipkin et al in press. 2018.

²²³ Katso Liite 8.

²²⁴ Katso kuva 3.

Taulukko 4. Salvos 7 lapsivainajat

Hauta	Arkku	Löydöt	Ikä
229	Haudassa jaloissa	215 - Kullan, punaisen ja vihreänkirjavaa silkkiä - tuohta - silkki- ja pronssilangan paloja - luita - rautanaula	vastasyntynyt
243	Haudassa	220 - luita - päänahkaa ja hiuksia - mahdollinen silkkinen myssy - silkki- ja hopealankaa	vastasyntynyt
248	Haudassa	222 - Myssy - Päänahkaa ja hiuksia - Silkkilankaa - Pronssilankaa ja silkkilankaa - 3 palaa silkkinauhaa - Lasihelmistä ja metallilangoista valmistettu koristekukka - 4 nuppineulan katkelmaa - Luita - Kappale arkkua ja siinä kiinni oleva rautanaula	
255	Haudassa	228 -Myssy -Luita	vastasyntynyt

Hautaus 229 on tehty samaan arkkuun kuin hautaus 215. Arkun mittoja ei ole ilmoitettu, mutta haudan sisällä on ollut sisustuksena tuohilevyjä aikuisen vainajan jaloissa ja lisäksi vainajan polvien välissä oli kivi. Päässä aikuisella vainajalla oli raidallinen nauhasolmuke, ja talteen hautauksesta on otettu vihreäraidallista villakangasta. Aikuisen jalkojen päälle on tehty hautaus 229. Vastasyntyneeksi arvellulta lapsivainajalta 229 löytyi kullan, punaisen ja vihreän kirjavaa silkkikangasta, tuohta sekä silkki- ja pronssilangan paloja, joissa oli vielä kiinni nuppineula. Lisäksi löytyi rautanaula, pronssilangalla ommellun silkkikankaan paloja, pronssilankaa ja sormien luita sekä kallon palasia. Pronssilankainen silkki on arveltu myssyksi.

Hauta 243 on myöskin tehty aikuisen vainajan (hautaus 220) kanssa samaan arkkuun. Vastasyntyneeksi arveltu lapsi löytyi aikuisen vainajan jalkojen päältä. Vainajalta on otettu talteen luita, pala päänahkaa, hiuksia sekä pronssilangalla ommellun silkkikankaan paloja ja

sykerö kullattua hopealankaa. Hopealankaa oli kiedottu joidenkin silkinpalojen ympärille. Aikuisen hauta 220 on raportin mukaan dokumentoitu puutteellisesti. Siitä on otettu löytöinä talteen mahdollisesti vuodelta 1666 oleva 1/6 äyri sekä savipiipun varren pala. Aikuisen sukupuolta ei ole kommentoitu.

Hautaus 248 sijaitsee samassa arkussa vainajan 222 kanssa. Hautauksen 248 lapsella on niin ikään ollut päässään myssy. Myssyssä oli silkkinauhainen koriste. Palomaan kävi läpi pro gradu työssään 36 Oulun tuomiokirkon hautausmaalle tehtyä lapsen hautausta, ja on tulkinut 11:sta tulleen haudatuksi päähine päässään.²²⁵ Lapsivainajalta on lisäksi otettu talteen pala päänahkaa, hiuksia, vaaleanruskean sävyiseksi muuttunutta silkkilankaa, pronssilankakoristeista silkkinauhaa, kolme koristelematonta palaa silkkinauhaa sekä silkistä, pronssilangasta ja sinisistä ja valkeista lasihelmistä tehty koriste, neljä nuppineulan katkelmaa, luita sekä kappale arkkua jossa on vielä naula kiinni. Aikuisella naisoletetulla²²⁶ vainajalla oli ollut myssy päässään. Lisäksi hänen osaltaan on otettu talteen ruskeita hiuksia, kallon luita, sekä pala huopakangasta, jotka ovat jääneet jäljelle päähineestä. Lisäksi hautauksen yhteydessä on kahdeksan nuppineulan katkelmaa ja 12 arkun naulan katkelmaa.

Samassa salvoksessa on myös lapsen 255 hautaus. Hänet on haudattu samassa arkussa vainajan 228 kanssa. Lapsivainajalla on ollut päässään myssy. Lisäksi hänen osaltaan yhteishautauksesta otettiin talteen pala silkkikangasta ja silkistä tehdyn pitsin pala, sekä luita. Aikuiselta vainajalta on otettu talteen neljä palaa samettia sekä kappale savipiipun vartta. Jalokojen alue oli peitetty tuohella.

Ajatus taivaasta ja kuolemasta unena on vaikuttanut vahvasti alueen kuolemankulttuuriin ja sen piirteisiin myös Hailuodossa. Vainajan varustelu ja kuolleen käsittely ennen hautausta ovat merkkejä maailmasta, jossa kaikkea ylläpitävänä voimana ei ollut nykyiseen tapaan tiede vaan uskonto ja sen tarjoama maailmankuva. Kristinusko on vaikuttanut huomattavasti Hailuodon ihmisten maailmaan. Jokainen hautaus on omanlaisensa, mutta ne noudattavat tiettyä, suuremman uskomusmaailman viitoittamaa kaavaa. Pienet lapset ovat saaneet osakseen valmistelun juuri viimeiseen uneen ja matkaansa taivaaseen.

Hailuodossa hautauksissa oli omia piirteitään mm. tuohen käytön suhteen ja kansanuskon vaikutuksesta, mutta kristitty maailmankuva ohjasi hautauksia vahvasti. Paulaharju keräsi

---

²²⁵ Palomaa 2012: 77.

²²⁶ Paavola 1998: 225-226.

kansanuskomusten osia talteen myöhemmin, mutta monet haudoista löytyvät ilmiöt eivät selity niillä. Naapuriseurakuntien ja Hailuodon esimerkkien yhteensovittamisella saadaan kuitenkin muodostettua repaleista kuvaa yhtenevästä käytösmallista, jossa pienet vainajat vaikuttavat saaneen samanlaista kohtelua kuin aikuisetkin kirkollisessa mielessä, mutta yhteisössään lasten kohdalla hautauksen suorittaminen on poikennut aikuisista. Heidän hautauksensa ovat olleet koristeellisempia, kirkaampia ja Hailuodossa juuri pienillä lapsilla on paljon silkkiä.²²⁷ Vain pienten lasten osaksi saama kohtelu on hyvin näkyvässä vauvaikäisten lasten kohdalla, mutta vanhempien lasten tilanne on tuntemattomampi, heidän puuttuessa pitkälti aineistosta. Ehkä juuri nykytermeillä vauvaikäiset lapset ovat saaneet osakseen erityistä huomiota.

---

²²⁷ Kaikista näistä on hyvänä esimerkkinä haudan 229 esine 87131:470a, joka on kullan, punaisen ja vihreänkijävän värinen pala silkkiä. Katso taulukko 5.

3. YHDESSÄ – HAILUODON HAUDAT POHJOIS-POHJANMAAN HAUTAUS- JA KUOLEMANKULTTUURISSA

3.1. Haudat yleisesti Hailuodossa

Aineistojen perusteella lasten ruumisarkut useimmiten maalattiin, tervattiin tai lakattiin. Hailuodon arkkujen värit eivät ole enää määriteltävissä, mutta Kempeleen kaikki lapsenarkut on lakattu tai varnissattu keltaisiksi,²²⁸ Haukiputaalla on sekä vaaleita, että tervattuja tai mustaksi maalattuja lapsenarkkuja.²²⁹ Kemissä lasten arkuissa on useita eri värejä: musta, vaalean sininen, keltainen, vihreä, valkea, lakattu, maalaamaton ja jopa muutamia kaksivärisiä ja kuvioituja arkkuja.²³⁰ Karjalan kannaksella Säiniössä aikuisten arkut olivat mustia, poikien sinisiä ja tyttöjen arkut punaisia.²³¹ Myös Ruotsalainen 1900-luvun alun materiaali kertoo lasten arkkujen pääasiassa olleen vaaleita tai valkeita ja aikuisten mustia, mutta seurakuntakohtaisia eroja oli.²³² Arkuissa käytetty värimaailma siis vaihteli seurakuntien välillä ja eri väreillä oli symbolisia merkityksiä: Kiimingissä 1800-luvun lopulla lasten arkut maalattiin valkeiksi, sillä valkea nähtiin viattomuuden värinä, kun taas aikuisten arkut olivat mustia.²³³

Lapsen arkussa on voinut olla pienet puiset jalat tai jalkaosa. On vaikea sanoa, kuinka yleisiä nämä ovat olleet, sillä osa arkuista esimerkiksi Keminmaassa on hautautunut hiekkaan ja 41 lapsen arkusta vain kuudessa on voitu todeta olevan jalat tai jalkaosa, mutta mm. Kempeleessä kaikissa lasten arkuissa oli jalkaosa. Niihin viittaavia jälkiä ei Hailuodossa ole säilynyt. Yhdessäkään lapsen haudassa ei ole ollut kahvoja, joiden funktio on ollut avustaa painavan arkun kantamisessa. Ruotsalaisessa kansatieteellisessä aineistossa mainitaan lasten arkkujen joillain alueilla jätetyn mahdollisimman yksinkertaisiksi.²³⁴ Siitä ei kuitenkaan ole merkkejä Suomessa.

---

²²⁸ Katso Liite 4.

²²⁹ Katso Liite 6.

²³⁰ Katso Liite 8.

²³¹ Achte 1980: 9.

²³² Hagberg 1937: 174-176.

²³³ Karvosenoja 1990: 10.

²³⁴ Hagberg 1937: 168.

Kuollut valmisteltiin viimeiselle matkalleen pukemalla tämä joko oikeisiin vaatteisiin tai verhoamalla ruumis varta vasten tehtyihin hautavaatteisiin.²³⁵ Varsinaisten vaatteiden käyttäminen hautavaatteina muuttui 1700-luvulla ja oikeiden vaatteiden sijaan vainajat ikään kuin verhoiltiin vaatteiden näköisiin verhouksiin.²³⁶ Hailuoto ei vaikuta olleen poikkeus ja vainajat ovat saaneet mukaansa vaateetusta seurakunnasta ja vainajan sukupuolesta riippuen. Naiset ja miehet erotellaan jo lapsuudessa, jossa tyttö ja poika puettiin toisistaan poiketen. Erot aikuisten ja lasten välillä näkyvät myös aineistossa siinä, ettei lapsilta ole säilynyt tai ollut nahkaisia hansikkaita, joita Hailuodossakin on löydetty useiden aikuisten haudoista. Wacklin kuvailee lapsen hautavaatteiden ja koristeiden valmistuksen olleen tapahtumana sosiaalisen säätelyn suhteen löyhempi ympäristö, jossa nuoret saattoivat tavata vastakkaisen sukupuolen edustajia hieman vapaammin.²³⁷

Karjalassa naisvainaja puettiin paitaan ja hartioista laajaan, paidan tapaiseen hameeseen, ja mies vainaja puettiin paitaan, alushousuihin, liiveihin, housuihin ja takkiin, lisäksi vainajalle sukupuolesta riippumatta puettiin sukat, kengät, kintaat ja lakki.²³⁸ Hailuodossa 1900-luvun alussa mainitaan pestylle vainajalle puettuna ruumispaidan.²³⁹ Vainajan päähän laitettiin hattu tai myssy jonka ulkonäkö vaihteli, riippuen siitä, kumpaa sukupuolta menehtynyt oli.²⁴⁰ Naisille saatettiin lisäksi laittaa jalkaan sukat.²⁴¹ Oikeita vaatteita käytettiin siis edelleen, mutta vain enemmän asusteina. Hauta-asu on varta vasten hautaamista varten valmistettu asukonaisuus, johon harvoin kuuluu kuitenkaan oikeita vaatteita, päähinettä ja sukkia, sekä hanskoja lukuun ottamatta.²⁴² Huonosti haudattu vainaja saattoi palata,²⁴³ tai vainajan huono kohtelu saattoi aiheuttaa jopa laiminlyöjän kuoleman.²⁴⁴

Ennen ruumiin valmistelua ja hautausta vainaja pestiin ja häntä pidettiin ruumislaudoilla tai arkussa riihessä muutama päivä.²⁴⁵ Myös arkku valmisteltiin ja koristeltiin. Vanhemmalla

---

²³⁵ Esimerkiksi Paulaharju 1914: 107.

²³⁶ Kuokkanen & Lipkin 2010: 150.

²³⁷ Wacklin 1844 – 1845: 167, 168.

²³⁸ Paulaharju 1924: 98.

²³⁹ Paulaharju 1914: 107.

²⁴⁰ Paulaharju 1914: 107.

²⁴¹ Paulaharju 1914: 107.

²⁴² Kuokkanen & Lipkin 2011:150-151. Viitaten Pylkkänen 1955.

²⁴³ Pentikäinen 1990: 70, 128-129.

²⁴⁴ Hagberg 1937: 188. Viitaten Russwurm 1855: 216.

²⁴⁵ Paulaharju 1914: 106.

väellä arkku vaikuttaa olleen valmis, mutta etenkin lasten kohdalla, arkku tehtiin vasta kuoleman jälkeen. Paulaharjun keräämässä aineistossa 1900-luvun alun Hailuodossa mainitaan käytetyn arkun pohjalla kankaalla peitettyjä höylälastuja tai pelkkää kangasta arkun pohjalla.²⁴⁶ Muissa seurakunnissa arkun pohjalla on käytetty pohjakangasta²⁴⁷ ja sen alla mahdollisesti lehtiä, olkia tai höylälastuja.²⁴⁸ Myös kuusenhavut, joita on myös Hailuodosta,²⁴⁹ ovat toimineet arkun pehmikkeenä vertailuseurakunnissa, huolimatta niiden pistelevästä olemuksesta. Kuusen havuilla on voinut olla myös toinen merkitys, sillä niitä on levitelty Jaakkimassa tielle, jota pitkin ruumis vietiin, kummittelun estämiseksi.²⁵⁰ Sama tapa tunnetaan myös osasta Ruotsia.²⁵¹

Muissa seurakunnissa arkun reunat vuorattiin usein kankailla, jotka kiinnitettiin arkun reunoihin esimerkiksi nuppineulojen, naulojen tai sinettivahan avulla. Reunakangas toimi arkun sisäpuolen verhoiluna ja se saatettiin rypyttää ja/tai sen reuna koristeileikata esteettisistä syistä esimerkiksi aaltoilevaksi. Wacklin kuvailee pienen vainajan olleen kuin pehmeässä valkeassa pilvessä,²⁵² joten myös esteettinen ja mielikuvallinen puoli on huomioitu lapsivainajan hautauksessa. Verhoilukangas, etenkin koristeellinen sellainen, saatettiin jättää roikkumaan arkun reunojen yli. Varsinaisista hautaverhoiluista tai arkun tekstiileistä ei ole juuri jäänyt jälkiä Hailuodossa, mutta niitä ei myöskään vaikuteta etsitynkään. Ajatus pehmeästä ja mukavasta paikasta oli avainasemassa. 1900-luvun alun aineisto Hailuodosta mainitsee vainajan vielä tulleen jaloista rintaan peitettyksi kankaalla.²⁵³ Hailuodossa ruumisarkusta puhuttiin viimeisenä sänkynä,²⁵⁴ ja kuolemasta yleisestikin puhutaan ikiunena. Myös ruotsalaisessa kansatieteellisessä aineistossa kerrotaan halutun hautauksen kokonaisuutena olevan vainajalle mieleinen ja mukava.²⁵⁵

---

²⁴⁶ Paulaharju 1914: 107.

²⁴⁷ Katso Liite 8.

²⁴⁸ Esimerkiksi Pentikäinen 1990: 69.

²⁴⁹ Paavola 1989: 64.

²⁵⁰ Pentikäinen 1990: 54.

²⁵¹ Hagberg 1937: 303-308.

²⁵² Wacklin 1844-1845: 167.

²⁵³ Paulaharju 1914: 107.

²⁵⁴ Paulaharju 1914: 106, 108.

²⁵⁵ Hagberg 1937: 187.

Hautausten yhteydessä erottuu kuitenkin selkeästi omanlaisena piirteenään tuohien käyttö. Tranbergin mukaan tuohi voi olla itsessään ruumisvaate.²⁵⁶ Mielestäni kyseessä ei kuitenkaan ole vaate, sillä löytyneet tuohet ovat kuvien, ja Paavolan oman mielipiteen perusteella, muodoltaan epäsuhtaisia, eikä niissä näy jälkiä tuohen työstämisestä. Suomesta tunnetaan tuohisia vaatteita kuten virsuja, mutta vainajien pukeminen tuoheen ei tämän perusteella ole tuohen selittävä tekijä. Tuohilevyjä on vertailuaineiston hautauksissa yksi kappale Kempeleessä vainajien 5.1 ja 5.2. yhteydessä, joskin se on arveltu kammion nyttemmin lähes kokonaan hävinneestä katosta pudonneeksi.²⁵⁷ Vertailuaineiston seurakunnista myös Oulun tuomiokirkon haudoissa 6 ja 11 on tuohia.²⁵⁸ Selitys on looginen ja myös Hailuodossa kammioiden katot on peitetty tuohella.²⁵⁹

Tranbergin mukaan Hailuodon maaperän on täytynyt olla juuri oikealla tavalla kostea, jotta kasvijäänteet ovat säilyneet, kun monessa muussa tutkitussa kohteessa kasvijäänteet eivät ole säilyneet.²⁶⁰ Tapa voi myös olla peruja saamelaisilta, joiden keskuudessa vainajia on kääritty tuoheen.²⁶¹ Hailuotolaisilla on ollut jonkinlainen yhteys saamelaisiin, koska esimerkiksi Paulaharjun keräämässä aineistossa kerrotaan ihmisistä, jotka ovat varta vasten lähteneet Lappiin oppiakseen tietäjiksi.²⁶² Ajallisesti ja maantieteellisesti poiketen, tuohta tunnetaan myös Mikkelin Tuukkalan kalmiston alueen 1100 – 1200 luvuille ajoittuvista haudoista, joista vainaja 1 oli mahdollisesti peitetty tuohilevyllä.²⁶³ Mikkelin Tuukkalan kalmiston ajallinen ja kulttuurinen konteksti poikkeavat Hailuodon vastaavista, joten suorien yhteenvetojen teko on kuitenkin kyseenalaista.

Hailuodosta puuttuvat vainajien nimet, joita on muissa seurakunnissa. Nimellä tarkoitan tässä tilanteessa ruumisarkkuun liittyvää vainajan nimeä. Metallikirjailtuja nimiä tunnetaan Kempeleestä, jossa lasten arkkuihin on kirjailtu vainajien nimiä kirstun sisäpuolelle, juuri vainajan pään ylle, metallilangalla.²⁶⁴ Lisäksi Haukiputaalla yhden ja Saloisissa 4 arkun kannen sisäpuolelle oli kirjoitettu tekstiä, jossa mainitaan lapsen nimi, sekä tämän kuolemasta,

---

²⁵⁶ Tranberg 2015: 193.

²⁵⁷ Ojanlatva 1997: 13. Maininta kammion katon jäänteiden olleen tuohella katettuja.

²⁵⁸ Kehusmaa 1997.

²⁵⁹ Paavola 1995: 95.

²⁶⁰ Tranberg 2015: 193.

²⁶¹ Piha 2011: 17. Viitaten Itkonen 1983 [1948]:350, sekä Högström 1747:207.

²⁶² Paulaharju 1914: 115.

²⁶³ Mikkola 2010. Haudat 1, 5 ja 8.

²⁶⁴ Haudat 1 ja 2

jopa syntymäpäivästäkin.²⁶⁵ Vielä näkyvimmin nimiä löytyy Tornioista, jossa on arkkujen kansiin kaikkien nähtäväksi kirjoitettu vainajien nimiä ja synnyin ja kuolinpäiviä.²⁶⁶ Puuttumisen syynä todennäköisesti on Hailuodon hautausten säilymisen aste. Syy nimeämiseen on avoin, mutta sillä on voinut olla tekemistä kansanuskon kanssa: suomalaisen uskomuksen mukaan nimen antaminen takasi ihmiselle yhden tuon sieluista, itsen.²⁶⁷ Aikuisten haudoissa taas saattaa olla arkun ulkopuolelle laitettuja kilpiä, joissa nimet ovat luettavissa. Hautoja on myös avattu seurakuntalaisten toimesta myöhempinä aikoina, mikä on voinut antaa motiivin nimen lisäämiseen arkun sisäpuolelle.

3.2. Lasten ja aikuisten maailma – Materiaalia haudoista

Aineisto muistuttaa muita seurakuntia suurilta linjoiltaan niiden lapsien osalta, jotka on haudattu omiin arkkuihinsa, ja myös aikuisten kanssa haudatut pienet lapset on haudattu samaan tyyliin kuin muissa seurakunnissa. Hautaus voidaan nähdä julkisena tapahtumana, jolloin siihen on tietoisesti panostettu. Tästä kertoo jo se, että ylellisyysasetukset on haluttu laajentaa koskemaan myös vainajia. Hautaukset toimivat ryhmän sisäisessä viestinnässä ja korostavat asemaa, kun niissä käytetään materiaaleja, joita muut eivät käytä. Esimerkiksi silkin käyttö on viesti siitä, että perheellä on mahdollisuus käyttää sitä. Tämä oli myös ylellisyysasetusten yksi tavoitteista 1700-luvulla. Samoin ilmiö on havaittavissa myös hautapaikan kanssa, ja mahdollisuutta erottua muista on käytetty.

Haudoissa on ollut runsaasti tekstiileitä. Hailuodon lapsien tekstiileistä enemmistö on nykytiedon valossa silkkiä.²⁶⁸ Silkin suuri määrä on yllättävä otettaessa huomioon Hailuodon huono taloudellisen tilanteen 1600-luvun lopussa ja 1700-luvun alussa. Lisäksi 1500-luvulta 1700-luvun loppuun olivat hailuotolaiset lähinnä köyhää rahvasta.²⁶⁹ Kalliin materiaalin käyttö haudoissa katsotaan osoitukseksi haudatun nauttimasta arvostuksesta.²⁷⁰ Hailuodon yhteisö on ollut pieni, joten lasten ja heidän tuomansa tulevaisuuden potentiaalin menettäminen, ei ole ollut suuri menetys vain koko perheelle, vaan myös koko yhteisölle. Myös

---

²⁶⁵ Hauta 2 Haukiputaalta. Saloisista haudat 16 ja 26.

²⁶⁶ Halila 1954: 517. Valokuva kolmesta Tornion kirkon kansikirjoitetuista arkuista. Kansallismuseon valokuvia.

²⁶⁷ Lehikoinen 2011: 19-20.

²⁶⁸ Lipkinin ja Ruhlin tutkimukset jatkuvat edelleen.

²⁶⁹ Mutka & Riutankoski 2010: 144-146.

²⁷⁰ Lipkin et al. 2015: 212.

Oulun tuomiokirkon hautausmaalta löytyneistä tekstiileistä suurin osa on silkkiä.²⁷¹

Silkin suuri määrä on mahdollista selittää muilla tekijöillä: hautaukset olivat usein pahoin tuhoutuneita, jolloin on otettava huomioon se, etteivät kaikki materiaalit säily yhtäläisesti samankaltaisissa olosuhteissa. Silkki ja villa eläinkuituina ovat materiaalisilta ominaisuuksiltaan sellaisia, että ne säilyvät Suomen maaperässä paremmin kuin moni muu tekstiilimateriaali.²⁷² Silkkiä on kudottu Ruotsissa 1600- ja 1700-luvuilla, mutta sitä alun perin tuotettiin vain kruunulle ja sen jälkeen sota haittasi silkkiteollisuutta suuresti.²⁷³ Silkin olemassaoloon liittyvää ristiriitaa kotimainen silkintuotanto ei hailuotolaisten vauraudesta silti poista. Ihmisten suhde kankaisiin vielä satakin vuotta sitten oli erilainen kuin nykyään. Vielä esimerkiksi vuonna 1918, tutkittaessa sisällissodan punaisten puolella olleiden rikoksia, kuulustelupöytäkirjoissa on hyvin yksityiskohtaisesti listattuna vaatteita, joita tuomitut ovat saaneet palkakseen punakaartilta.²⁷⁴ Vaatteilla ja kankailla itsessään on siis ollut arvoa.

Kirkkoihin on haudattu yhteisönsä varakkaimpia tai merkittävimpiä jäseniä, joiden taloudellinen tilanne on voinut olla parempi kuin tavallisen kansan. Tällöin myös lasten vaatteet ovat heijastaneet lasten asemaa yhteisönsä parempiosaisin yksilöinä. Jos silkki on varakkuuden mittari, osoittaako se silkin kanssa haudattujen vainajien olevan ylempien säätyjen edustajien perheenjäseniä? Kirkon työntekijöitä seurakunnassa on kuitenkin ollut useampia kirkkohautausperinteen aikana. Heidän varallisuutensa ja sosiaalinen asemansa on luonnollisesti heijastunut myös hautoihin. On myös mielenkiintoista huomata, että vuonna 1719 annettu kuninkaallinen resoluutio takasi papeille, kouluviranomaisille sekä näiden vaimoille ja holhouksen alaisille lapsille hautauksen kirkon lattian alle ilman erillistä kustannusta hautapaikasta.²⁷⁵ Tämä on varmasti myös kannustanut viranhaltijoita käyttämään etuaan ja antanut edun piirissä oleville uudenlaisen aseman yhteisönsä silmissä.

Paulaharjun mukaan Hailuodossa 1900-luvun alussa kuollut tyttölapsi sai päähänsä korean,

---

²⁷¹ Lipkin et al. 2015: 212.

²⁷² Kuokkanen & Lipkin 2011: 151, viitaten Rast-Eicher 2003:47.

²⁷³ Ciszuk 2012: 20.

²⁷⁴ Pekkalainen 2011: 133-134, 139 ja 141.

²⁷⁵ Paavola 1998: 50.

kultapaperisen kruunun ja poika lehviä esittävän kranssin.²⁷⁶ Poika ja tyttö erosivat hautakoristeiltaan myös siinä, että tyttö sai kukan rinnalleen sekä vasempaan käteensä ja poika sai rinnalle laitettavan kukan lisäksi oikeaan käteensä varvuista ja paperista valmistetun varpusauvan.²⁷⁷ Tällaisia kimppuvitsoja, joita Hailuodosta kuvaillaan, ei ole löytynyt kaivauksilla, mutta niitä muistuttavia esineitä on Keminmaasta.²⁷⁸ Sauvat tunnetaan myös Ruotsista, jossa niiden tehtävänä oli auttaa poikalasta löytämään tiensä taivaaseen.²⁷⁹ Kukkia taas aineistossa on useita. Niitä myös on muista aineistoista, kuten Oulusta ja Saloisista. Saloisten lastenhautojen koristeet on kuvailtu varsin runsaiksi ja näyttäviksikin. Sara Wacklin taas kirjoitti tyttöjen ja poikien hautavaatteiden ja hautauskoristeiden eroista Oulussa muistelmissaan: Poika sai päähänsä seppeleen ja käteensä sauvan, arkun kannelle laskettiin seppele.²⁸⁰

Lapset on erotettu jo pienestä pitäen sukupuolen mukaan yhteisössään. Eroja on selkeästi vaatteiden lisäksi myös hautaan laitettavien esineiden ja niiden asettelussa eri sukupuolta olevien lasten välillä.²⁸¹ Kun lapsi on jo varhain alkanut saamaan osakseen sukupuoleen liittyvää kohtelua, voidaan sanoa hänen sosialisationsa alkaneen varhain. Kaikki sosialisointiin tähtäävä käytös ole tietoista, mutta yhteisö Hailuodossa on selkeästi jakautunut sukupuolien mukaan, ja yhteisön yhteisten pelisääntöjen sekä sosiaalisten mallien hallitseminen on ollut tärkeää yksilön tulevaisuuden kannalta. Yksi näistä tekijöistä on juuri sukupuoli.

Kuokkanen ja Lipkin ovat havainneet tutkimuksissaan Oulun osalta, että osa lapsista on voitu haudata kastemekon tyyppisessä vaatteessa.²⁸² Tämä on mahdollisesti helpottanut heidän pääsyään taivaaseen.²⁸³ Kastevaatteiden käytöllä lapsen hautauksessa on saatu eroteltua kastetut ja kastamattomat lapsivainajat. Kastevyö, tai vastaavan imitaatio, on voinut olla Hailuodon lapsen haudassa 213.²⁸⁴ Tämä tapa sopii pyrkimykseen taata vainajan olo mahdollisimman mukavaksi, mikä on etenkin aikuisten hautauksissa yleinen piirre. Kastevyöstä

---

²⁷⁶ Paulaharju 1914: 107.

²⁷⁷ Paulaharju 1914: 107.

²⁷⁸ Haudat 40, 42 ja 53.

²⁷⁹ Hagberg 1937: 201-202.

²⁸⁰ Wacklin 1844-1845: 167.

²⁸¹ Lipkin et all. painossa.

²⁸² Kuokkanen & Lipkin 2011: 155.

²⁸³ Kuokkanen & Lipkin 2011: 155.

²⁸⁴ Katso Taulukko 2.

ei kuitenkaan ole merkkejä muiden Hailuodon lasten kanssa. Aikuisille sukat, hansikkaat ja päähineet ovat taanneet vainajalle soveliaan pukeutumisen, sekä heidän mukavuutensa kuoleman jälkeen. Myös lapsille on haluttu mahdollisimman mukavia oloja ja turvallista paikkaa heidän kuolemansa jälkeen. Kummittelun ja vainajien koston pelko on tunnettu myös Hailuodossa.²⁸⁵

Hailuodosta kerrotaan, että vainajan mukaan on laitettu vanhoja, arvonsa menettäneitä rahoja, joilla on haluttu taata se, ettei vainaja palaa vaatimaan itselleen rahaa.²⁸⁶ Hailuodosta kerätty kansatieteellinen aineisto paljastaa vanhoja rahoja laitettun arkkuihin: ideana oli pitää vainaja poissa kulkemasta kotoaan ja häiritsemästä eläviä.²⁸⁷ Kirkon kaivauksilta on löytynyt suuri määrä hautoja. Rahan laittaminen hautaan vaikuttaa kuitenkin painottuvan aikuisten hautauksiin, sillä vain lapsen haudasta 121²⁸⁸ on 1/6 kupariäyri vuodelta 1718. Toinen lapseen liittyvä raha on vainajien 243 ja 220 yhteishaudasta löytynyt kolikko: 1/6 kupariäyri sekkin.²⁸⁹

Ainakin viidellä lapsivainajalla on mukanaan pieniä helmistä, silkistä ja metallista valmistettuja koristekukkia.²⁹⁰ Osa Hailuodon kukista muistuttaa Oulun tuomiokirkon kaivauksilta löytyneitä metallista ja silkkilangasta valmistettuja kukkia.²⁹¹ Myös Palomaa toteaa, että Oulun tuomiokirkon hautausmaalta löytyneiden ja Hailuodon kirkon vainajien mukaan laitettujen kukkien välillä on samankaltaisuuksia,²⁹² mikä on totta joidenkin löytöjen kohdalla. Oulun kukat koostuvat kehikoista, jotka on sidottu varren ympärille ja ne muodostavat kimpumaisen kokonaisuuden.²⁹³ Tällaisia kukkia on myös Hailuodosta, mutta sieltä on myös omantyyppisiä kukkia. Nämä kukat koostuvat lasihelmistä, pienestä metallikehikosta, helmistä ja kankaan peittämästä metallivarresta. Paulaharjun keräämissä kansatieteellisissä materiaaleissa 1900-luvun alusta kerrotaan tyttölasten tulleen haudatuksi kukka rinnalla.²⁹⁴ Jo-

---

²⁸⁵ Paulaharju 1914: 110-111, 118.

²⁸⁶ Paulaharju 1914: 107.

²⁸⁷ Paulaharju 1914:107.

²⁸⁸ Katso Taulukko 3.

²⁸⁹ Katso Taulukko 4.

²⁹⁰ Vainajat 121, 127, 204, 213 sekä 248

²⁹¹ Ks. Palomaa 2012: 39, 71.

²⁹² Palomaa 2010: 59.

²⁹³ Palomaa 2010: 58 kuva 23.

²⁹⁴ Paulaharju 1914: 107.

kaisessa seurakunnassa vaikuttaisi olevan omanlaisensa kukat. Keminmaassa kukissa on pitkät, puiset varret ja Saloisissa, lapsia on haudattu lumpppupaperinen kukkakimppu rinnallaan. Kaikissa jo aiemmin mainituissa kohteissa on myös muunlaisia kukkia: kankaasta kokonaan valmistettuja kukkia.

Ruotsista kerätyn kansantieteellisen aineiston pohjalta tekokukat ovat merkki hautauksen tapahtumisesta vuodenaikana, jolloin aitoja kukkia tai muita kasveja ei olisi ollut saatavilla.²⁹⁵ Toisaalta, Paulaharjun keräämä aineisto ei tue hautauksen sijoittumista talveen sillä hän ei mainitse tekokukkien hautaan laiton olevan vuodenaikaan sidottu.²⁹⁶ Osassa Ruotsia tekokukat myös olivat merkki vainajan aviosäädystä: naimattomat ja lapset saivat mukaansa värikkäitä tekokukkia.²⁹⁷ Kukka on symboli viattomuudelle ja puhtaudelle, joka naimattomilla, eli avioitumattomilla, lapsilla oli.

Suoria, selkeitä leluja meille ei Hailuodosta ole säilynyt. Sellainen on kuitenkin löydetty Haukiputaalta: puinen nukke haudassa 5.²⁹⁸ Voimme myös kyseenalaistaa oman kykymme nähdä lasten maailmaan ja käsitykseen leluista: helminauhalla, vanhalla rahalla tai lasinpaaloilla on aivan hyvin voitu leikkiä. Myös tekokukat ovat voineet olla leluja. Voimme vain olla kykenemättömiä näkemään menneisyyden lasten leluja, koska olemme liian oman aikamme ja maailmankuvamme kahlitsemia. Tietysti orgaanisesta materiaalista, kuten puusta ja kankaasta, valmistetut lelut voivat puuttua myös siksi, etteivät ne ole säilyneet.

3.3. Yhdessä aikuisen kanssa

16:sta Hailuodon lapsivainajasta yli puolet ovat olleet vastasyntyneitä. Hailuodon lastenhaudoista huomattava osuus on tehty samaan arkkuun aikuisen kanssa. Vastaavanlaisia hautauksia, joissa aikuinen ja lapsi on haudattu samaan arkkuun, on vertailuaineistossa Kempeleestä

---

²⁹⁵ Hagberg 1937: 194.

²⁹⁶ Paulaharju 1914: 107.

²⁹⁷ Hagberg 1937: Esimerkiksi sivu 201.

²⁹⁸ Katso Liite 6.

yksi kappale,²⁹⁹ Saloisista yksi,³⁰⁰ Oulusta kaksi,³⁰¹ sekä Iin vanhasta Haminasta kaksi kappaletta.³⁰² Kaikista vertailuaineistoon kuuluvista paikoista ei tunneta aikuisen ja lapsen yhteishautoja: Keminmaan kivikirkosta ja Haukiputaalta ne puuttuvat kokonaan. Tapa aikuisen ja lapsen yhdessä hautaamiselle on ilmeisesti tunnettu myös muualla kuin Suomessa,³⁰³ joskin sitä on harjoitettu maamme alueella jo ennen kristillisiä perinteitä: esimerkiksi Euran Luistarissa.³⁰⁴ Kemin Valmarinniessä on hautauksia, joissa aikuisia ja lapsia on haudattu yhdessä samaan hautaan.³⁰⁵ Tapa vaikuttaa yleisesti käytössä olleelle, joskaan 1700-luvun aikuisen ja lapsen yhteishautousten ja rautakautisten hautojen näkeminen jatkuvana perinteenä ei ole perusteltua. Aineistossa on siis pääasiassa lapsia, jotka eivät ole vielä oppineet kommunikoidaan ympäristönsä ja perheensä jäsenten kanssa samalla tavalla kuin viisi- tai 15-vuotias lapsi.

Lapsen iällä on Hailuodon yhteisössä ollut merkitys, koska muut lapset, joille Hailuodossa on annettu edes karkeasti arvioitu ikä osteologisilla metodeilla, ovat noin 7- ja 9-vuotiaita.³⁰⁶ Tämä tekee näistä lapsista huomattavasti vanhempia kuin vastasyntyneitä. Esimerkiksi haudan 204 kohdalla on vain sanottu, ettei kyseessä ole täysi-ikäinen ihminen.³⁰⁷ Vain vanhempien lasten hautaaminen omiin hautoihinsa kertoo kuitenkin pienten lasten erityisasemasta ja siitä, että vauvaikäisten lasten ja vanhempien lasten välissä on sosiaalinen jako. Tämä jako näkyy Hailuodon aineistossa täysin systemaattisena.

Vastasyntyneiden mahdollisuutensa olla vuorovaikutuksessa muut kuin perheenjäseniin ovat rajalliset. Vertailuaineistoissa lapsi on yleisimmin haudattu aikuisen naisen kanssa, mutta oletus siitä, että kyseessä olisi äiti ja lapsi, jotka ovat menehtyneet synnytykseen, on äärimmäisen tyypitetty ja lokeroiva. Kempeleen ainoassa yhteishaudassa lapsi on haudattu

---

²⁹⁹ Katso Liite 5.

³⁰⁰ Katso Liite 4.

³⁰¹ Katso Liite 7.

³⁰² Haudat CH46 ja CH46B sekä haudat CH50 ja CH50B. Kallio-Seppä 2010: 50.

³⁰³ Esimerkiksi Karsen & Manhag 2017:123-125. Birkan viikinkien kalmistoissa yhteishautauksia ks. Children, Spaces and Identity: 14.

³⁰⁴ Esimerkiksi Salo 2006: 18.

³⁰⁵ Koivunen 1981: 49-50.

³⁰⁶ Haudat 235 ja 121. Katso Taulukot 1,

³⁰⁷ Katso Taulukko 3.

naisoletetun vainajan jalkoihin.³⁰⁸ Oulun tuomikirkossa lapsia löytyy sekä mies- että naisoletettujen hautauksien yhteydestä,³⁰⁹ mutta Iin vanhan Haminan hautausmaalla lapsen ja aikuisen yhteishautauksia on vain naisoletettujen kanssa.³¹⁰ Hailuodon omassa aineistossa lapsen kanssa on haudattu sekä mies- että naisoletettuja. Suora oletus naisen ja lapsen yhteydestä väheksyy menneisyyden lapseen ja lapsuuteen liittyvää sosiaalista aktiivisuutta,³¹¹ sekä isyyden ja ylipäätään miesoletettujen merkitystä lasten elämässä.

Vauvaikäisistä osteologisesti analysoidut vainajat Hailuodosta ovat olleet 38-42 viikkoa vanhoja.³¹² Tämä seikka voi viitata synnytyksessä kuolleen äidin ja tämän pienokaisen saaneen yhteisen hautauksen. Joissain tapauksissa lapsi on asetettu aikuisen käsien suojiin tämän jommankumman kyljen viereen, kuin suojaan. Hailuodosta tunnetaan yksi tällainen hautaus, hautausten 114 ja 127 muodostama pari. Suurimmassa osassa yhteishautauksia lapsi on haudattu aikuisen jalkoihin, mahdollisesti niin että aikuisen jalkoja peittänyt tuohilevy on peittänyt lapsen näkyvistä omana aikanaan. Joidenkin hautojen kaivauksissa lapsi ja aikuinen ovat saaneet hyvin erilaiset hautanumerot. Vainaja siis vaikuttaa piilotetun, eikä osaa lapsivainajista löydetty ennen kuin laboratorikaivauksissa. On mahdollista, että osa vastaavista hautauksista on jäänyt havaitsematta.

Aina kuolleen syntynyt tai kastamatonta lasta ei ole saanut haudata esimerkiksi kirkkoon.³¹³ Kuolleen syntynyt lapsi ei ole varsinaisesti ikinä kuulunut seurakuntaan, koska lapselta on puuttunut kasteen sakramentti.³¹⁴ Etenkin kuolleen syntyneiden ja kastamattomien lasten vanhempien katsottiin tarvitsevan erityistä lohdutusta.³¹⁵ Pappien käymä kirjeenvaihto kertoo että kaikki uskonnolliset edustajat eivät ole olleet yksimielisiä kastamattomien lasten hautaamisesta,³¹⁶ joten kirkkoon on voitu tuoda kastamattomia lapsia aikuisten arkuissa salaa, jotta pienokaiset saisivat leposijan arvokkaana pidetystä paikasta. Osa Hailuodon lapsista vaikuttaakin piilotettiin aikuisten arkkuihin: heidän kohtalonsa kuoleman jälkeen on huolestuttanut hautaajia. Juuri kastemekkojen käyttäminen on voinut olla tapa

---

³⁰⁸ Joona et al. 1997: 17.

³⁰⁹ Kehusmaa 1997. Haudat 32 sekä 37.

³¹⁰ Kallio-Seppä 2010.

³¹¹ Lillehammer 2000: 17.

³¹² Lipkin et al 2014: 218.

³¹³ Rimpiläinen 1971: 268.

³¹⁴ Itkonen 2012: 1.

³¹⁵ Rimpiläinen 1971: 270. Viitaten Hall 1932: 97 ja Wallquist VIII: 606.

³¹⁶ Esimerkiksi Rimpiläinen 1971: 18. Viitaten Murenus: 28.

osoittaa lapsen tulleen jo kastetuksi ja tehdä selkeä ero tämän ja kuolleenä syntyneiden, siten seurakunnan ulkopuolelle jääneiden, lasten kohdalla.³¹⁷

Aineistossa lasten haudoista varsin merkittävän osan löytyminen arkusta toisen vainajan kanssa ei anna vaikutelmaa sekundäärisestä hautauksesta. Tapa on systemaattinen, sillä suurin osa aineiston hauduksista on tehty aikuisen vainajan jalkoihin. Vastasyntyneiden arkullisia hauduksia ei Hailuodon aineistossa ole: kaikki aineiston vastasyntyneet ovat samassa hautauksessa aikuisen kanssa. Heidät on haudattu aikuisen vainajan jalkoihin, osa poikittain, osa pitkittäin. Vain lapsivainaja 114 on haudattu aikuisen vainajan kainaloon.³¹⁸ Teknisesti on mahdollista, ettei lapsia ole haudattu yhtä aikaa aikuisen kanssa. En kuitenkaan pidä todennäköisenä, että lapsi olisi haudattu jo valmiiseen hautaan sen ollessa kirkon lattian alla, salaa. Lisäksi lapsen laittaminen samaan arkkuun mädäntyvän vainajan kanssa ei vastaa käytäntöä huolehtimisesta ja mukavasta levosta, saati huolenpidosta, jota vainajille yleisesti annettiin.

Tunnetuin esimerkki aikuisen ja lapsen yhdessä hautaamiselle luterilaisessa kontekstissa on luultavasti Ruotsista, jossa vuonna 1679 kuolleen piispa Peder Winstrupin kanssa samasta arkusta löytyi enneaikaisesti syntyneen lapsen ruumis.³¹⁹ Kahden vainajan mahdollista sukulaisuuttaan on tarkoitettu tutkia DNA-testin avulla.³²⁰ Pidän itse todennäköisenä, etteivät vainajat olleet toisilleen mitään sukua, koska lapsi on peitetty näkyvistä ja ikään kuin haudattu salaa paremmille paikoille sisälle kirkkoon. Myös Lundissa tutkimuksista vastaava arkeologi Per Karsten arvelee, ettei vainajilla ole keskinäistä geneettistä suhdetta.³²¹ Lapsia on tämän perusteella haudattu aikuisten kanssa Ruotsissa yleisemmin. Aiemmissä haastatteluisaan Karsten toteaa, että lapselle on haluttu taata iankaikkinen elämä hautaamalla hänet juuri Winstrupin, yhteisössä korkeassa asemassa olevan ja huomattavan hengellisen vaikuttajan kanssa.³²² Karten ja Manhag toteavat, että lapsen hautaamiseen saattaa liittyä myös taikuutta, mutta eivät erottele tarkemmin millaista.³²³

---

³¹⁷ Kuokkanen & Lipkin 2011: 155.

³¹⁸ Katso Taulukko 2.

³¹⁹ Kartsen & Manhag 2017: 123.

³²⁰ Tulokset eivät valmistuneet 2017 julkaistuun tutkimukseen. Karsen & Manhag: 125.

³²¹ Sähköposti Per Karsenilta 12.1.2017.

³²² Sähköposti Per Karsenilta 12.1.2017, sekä Karstenin radiohaastattelu 2015.

³²³ Karstenin radiohaastattelu 2015, katso myös Karsten & Manhag 2017:124-125.

Winstrupin arkkuun haudattu lapsi on joka tapauksessa haudattu piispavainaan jalkojen alle niin, ettei toisen vainajan olemassaolo paljastunut kuin tarkemmissa tutkimuksissa.³²⁴ Koska lasten hautaukset heijastavat heidän yhteisönsä aikuisten näkemyksiä lapsen asemasta yhteisössään, kuten *Sánchez Romero et all.* toteavat,³²⁵ kertovat omiin arkkuihinsa, itsenäisesti kirkon lattian alle haudatut lapsivainajat lapsen näkemisestä täysivaltaisena, seurakuntaan kuuluvana yksilönä, jolla on yhtäläinen oikeus tulla haudatuksi sinne täysin riippumatta siitä, minkä ikäinen hän on ollut kuollessaan. Lapsen hautaaminen on tapahtunut niin kuin aikuisenkin, ja heitä on haudattu yhtä aikaa aikuisten kanssa.³²⁶ Jo 1600-luvulla tärkeimmät rukoukset ja hautauksen osa-alueet ovat olleet vainajille samat, oli kyseessä kasteen saanut tai kuolleen syntynyt lapsi.³²⁷

Vaikka vastasyntynyt ei pysty kommunikoimaan samalla tavalla kuin muutaman vuoden ikäinen lapsi, heidät tunnistetaan vanhempiensa lapsiksi kuoliniästä riippumatta. Juuri se, miten eri ikäisiä lapsia kohdellaan, kertoo, mikä heidän asemansa yhteisössä on. Vastasyntyneiden lasten erityiskohtelu on merkki heidän saamastaan sosiaalisesta arvostuksesta. He ovat olleet tärkeitä, ja tällainen kohtelu on ollut Hailuodossa normaalia. Lapsilla on siis status seurakunnan ja perheensä jäsenenä, sekä oletus tulevaisuudesta. Aivan pieni lapsi ei Hailuodossa ollut itsenäinen, vaan hänestä on pidettävä huolta aikuisten toimesta. Ehkä myös oletettiin, ettei lapsi kuolleenakaan kyennyt huolehtimaan itsestään, kuten tuo ei vielä pystynyt eläessäänkään. Sukulaisten kanssa hautaaminen voidaan myös tulkita osaksi identiteetin osoittamista.³²⁸ Salvokset olivat sukuhautoja, ja kenties juuri yhdessä sukunsa jäsenten kanssa hautaaminen luo kuolleenä syntyneelle lapselle yhteyden sukuunsa ja omaan itseensä³²⁹. Lapsi oli osa yhteisöä ja osa perhettään ja sukuaan. Aikuisen kanssa hautaaminen on voinut olla tapa varmistaa lapsen tulevaisuus: aikuinen huolehtisi lapsesta, minne ikinä he menisivät.

Lapsen ja aikuisen suhde Hailuodossa on ollut samalla tavalla monimutkainen ja sosiaalistamisen sekä sosialisointin värittämä kuin missä tahansa muualla maailmassa. Lapsen on

---

³²⁴ Karsten & Manhag 2017: 123.

³²⁵ Sánchez Romero et all. 2015 : 8.

³²⁶ Esimerkiksi Hailuoto kuolleet ja haudatut 1758-1812.

³²⁷ Esimerkiksi Rimpiläinen 1971: 270.

³²⁸ Jupp 1997: 3-4.

³²⁹ Siihen osaan sielua, joka kuului suvulle. Katso esimerkiksi Lehikoinen 2011: 19.

täytynyt oppia yhteisönsä tavat siinä pärjätäkseen. Sukupolvien välinen suhde sekä lapsen kasvattaminen ovat äärimmäisen tärkeitä jo hänen itsensä kannalta, oli socialisaation takana oleva aikuinen sitten nainen tai mies. Hailuodon aineisto on saanut itseni pohtimaan enemmän miehen merkitystä lapsien ja perheiden elämässä. Lapsi on kuitenkin kasvanut Hailuodossa yhteisössä, jossa heidän arkipäiväisessä elämässä oli niin miehiä kuin naisia. Miehet ovat huolehtineet lapsistaan, yhteisönsä lapsista, vaikkei heillä olisi lapsia ja osallistuneet osaltaan myös yhteisönsä nuorimpien elämään.

Aikuisen oletettu sukupuoli, varsinainen biologinen- tai sosiaalinenkaan suhde lapseen eivät ole olleet se mikä on merkinnyt hautauksen yhteydessä. Enemmän on vaikuttanut aikuisen sosiaalinen asema yhteisössään ja luultavasti sekin, onko lapsen kanssa samaan aikaan ollut hautausta odottamassa olevaa aikuista. Pieniä lapsia kuitenkin puuttuu aineistosta prosentuaalisessa mielessä paljon. Myöskään Paavolan laskelmienkaan mukaan kirkkoon haudatuista heitä ei ole haudattu kirkkoon. Lapsia on prosentuaalisesti eniten Keminmaan kivikirkosta: rakennuksesta, joka ei enää ole kirkko.

Lapsia on saanut haudata kirkkoon, myös kuolleena syntyneitä, mutta ikään katsomatta, kaikkia seurakunnan jäseniä ei ole haudattu kirkkoon. Kirkkohaudoissa on vain osa seurakuntien kuolleista ja osa haudattiin kirkkomaahan. Keminmaan kirkon vainajat ja väliaikaiset hautausmaat pitkin Suomea todistavat, ettei osa kuolleista koskaan päätynyt haudattavaksi kirkkoihin tai kirkkomaihin. Ehkä käytössä on ollut vanhoja hautapaikkoja, jollainen esimerkiksi Keminmaan vanha kirkko oli, kun sen merkitys kirkkona päättyi, mutta sinne haudattiin edelleen ihmisiä. Tai sitten käytössään on voinut olla jokin meille täysin tuntematon hautaustapa.

4. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkielman ensimmäisenä tavoitteena on selvittää, onko lasten hautauksissa Hailuodolle tyypillisiä piirteitä, vai noudattaako se samaa kaavaa kuin lähialueiden tunnettu hautaus- ja kuolemankulttuuria. Sekä sitä, onko alueella joitain aivan omia piirteitään?

Hailuodon lapset haudattiin saman tyylisesti kuin muut samaan aikaan lähialueiden seurakunnissa kuolleet lapset. Seurakuntakohtaisia eroja ei lasten vaatteissa ole havaittavissa. Ennen hautausta lapset ovat saaneet samanlaista kohtelua kuin aikuiset: heidät on pesty, puettu ja menetyksen kokenut perhe on valmistautunut vainajan siirtämiseen pois elävien keskuudesta lopullisesti. Vainaja kuljetettiin arkkunsa kanssa haudattavaksi ja papin läsnä ollessa akka on sitten haudattu, tai laskettu hautakammioon, pyhän sanan ja rukousten saattelemana. Hautaukset, joissa lapsia on haudattu yksikseen, eivät poikkeakaan mainittavasti muiden alueen seurakuntien hautauksista.

Hailuodossa oli suhteellisen vähän lasten hautoja verrattuna määrään, joka sinne on haudattu historiallisen aineiston mukaan. Lasten prosentuaalinen osuus on matalampi kuin muista seurakunnista havaituissa hautauksissa. Hailuodossa huomattava määrä lasten haudoista on toteutettu niin, että heidät on haudattu samaan hautaan aikuisen kanssa. Lapsi on haudattu useimmiten aikuisen jalkoihin. Vain yhdessä tapauksessa lapsivainaja on laskettu aikuisen kainaloon. Lapset on mahdollisesti piilotettu arkkuun. Aikuisilla vainajilla oli mukanaan myös sukkaa ja hansikkaita, jotka lapsilta puuttuvat. Yhteisö oli sukupuolittunut: oli miehiä ja naisia. Tämä näkyi pukeutumisessa myös pienillä lapsilla, esimerkiksi myssyissä. Lisäksi lapsilla on ollut jossain määrin seurakunnasta vaihtelevia, yksilöllisiä koristeita, jotka olivat ilmeisimmin sukupuoleen sidottuja.

Esineet, joita lapset ovat saaneet mukaansa, heijastavat juuri Hailuodon omaa muotokieltä, jonka taustalla ovat olleet uskonnolliset ja symboliset elementit ja poikkeavat muista seurakunnista löydetyistä esineistä ulkonäöltään. Ainoan poikkeuksen tekevät myssyt, jotka oli valmistettu lapsille arkipäiväiseen käyttöön. Tavat ja uskomukset esineiden taustalla vaikuttavat samankaltaisille kuin lähialueiden seurakunnissa: päämääränä oli vainajan tyytyväisenä pitäminen ja siten ruumiin pitäminen arkussaan. Erilaiset koristeet sekä muut esineet tekokukista seppelekrunuihin ja niiden sijoitteluihin poikkeavat toisistaan silloisen Pohjois-Pohjanmaan alueella sen mukaan, mitä kullakin alueella on suosittu.

Selkein esimerkki ovat tekokukat, jotka Hailuodossa ovat olleet omanlaisiaan verrattuna muihin seurakuntiin. Hautauksiin Hailuodossa laitettut esineet ovat arvokkaita. Haudat sisältävät paljon silkkiä, jota agraarisessa talonpoikaisyhteisössä ei lähtökohtaisesti oleteta löytyvän, koska kyseessä on kallis tuote. Silkki oli pääasiassa tuontitavaraa ja sitä kautta se ei ollut 1600- ja 1700-luvuilla kaikkien saatavilla. Vaikka lasten hautavaatteet eivät ole aitoja vaatteita, pois lukien myssyt, jo pelkkä silkin käyttö kertoo taloudellisesta panostuksesta heidän viimeiseen matkaansa lähettämisessä. Kaikissa seurakunnissa on käytetty huomattavat määrät silkkiä lasten hautauksissa, joten kyseessä ei ole poikkeava piirre haudoissa.

Aikuisen ja lapsen yhteishautojen runsas määrä on poikkeus. Samoin tuohen käyttäminen haudoissa. Prosentuaalisesti lapsia on haudattu enemmän aikuisten kanssa kuin omiin hautoihinsa, mikä tekee siitä selkeästi Hailuodon oman piirteen. Syitä tällaisille hautauksille voi olla useita, mutta mielestäni selkein selittävä tekijä on pyrkimys lapsesta huolehtimiseen ja hänen turvaamiseensa seuraavaan elämään, eli tuonpuoleiseen.

Tutkielman toisena tavoitteena oli selvittää lapsen ja aikuisen välistä suhdetta Hailuodossa sekä tämän suhteen näkymistä hautauksissa.

Hailuoto oli pieni, kovia kokenut yhteisö, jolla oli välillä todella vaikeita aikoja selvittävänä. Jokainen lapsi on edustanut yhteisönsä ja perheensä tulevaisuutta epävarmoina aikoina. Lapsen sosiaalistaminen osaksi yhteisöään on alkanut jo varhaisessa vaiheessa, kun vaatetuksella on viestitty lapsen sukupuoli kanssaeläjille. Vaatteet ovat olleet niin sukupuolta ilmentävä tekijä, kuin merkki perheen vauraudesta ja sosiaalisesta asemasta. Tämä kaikki on siirtynyt myös näkymään lapseen. Tämä on osin ollut tarkoituksetonta, joskin yhteisön jäsenet ovat varmasti tunnistaneet visuaalisen viestin, jota myssy on välittänyt niin lapsesta itsestään, kuin tuon asemasta yhteisössään.

Lapsi Hailuodossa on saanut osakseen huolenpitoa, välittämistä ja huomiota. Tämä näkyy yhteishautoissa, joita Hailuodosta on poikkeuksellisen paljon prosentuaalisesti ja alueellisesti. Yhteishaudat kertovat siitä, että lapsen on koettu tarvitsevan hoivaa kuolemansa jälkeen. Hoiva ja huolenpito ovat olleet pienessä yhteisössä ensisijaisen tärkeitä lasten selviytymisen ja sitä kautta koko yhteisön tulevaisuuden kannalta. Kuollut lapsi on saanut osakseen huolenpitoa sekä kalliita ja kauniita asioita korostamaan lapsen merkitystä perheelleen ja koko yhteisölleen.

Kun yhdistetään aikalaisten maailmankuva siitä, että vainaja ei ole täysin poistunut maailmasta, ja halu taata vainajalle mahdollisimman mukava olo tuonpuoleista elämää odottaessa, on selvää, etteivät hailuotolaiset haudanneet lasta aikuisen hautaan piiloon, välttääkseen kahdesta vainajasta koituvat kulut. Teko oli erittäin tarkoituksenmukainen, koska selkeästikään pieni lapsi ei vielä kyennyt huolehtimaan itsestään ja varttuneempi, niin kuin elävien maailmassa, huolehti myös kuolleesta lapsesta. Isommat, eivät ehkä meidän silmissämme niinkään vanhat lapset, mutta omana aikanaan ja omassa maailmassaan jo itsenäisemmät, taas ovat tulleet jo toimeen jossain määrin omillaan myös kuolemansa jälkeen.

LÄHTEET

- Paavola, K.: Hailuodon kirkon arkeologiset tutkimukset vuosina 1985 – 1987. Arkeologian tutkimusraportteja 3. Toim. Okkonen, J. Oulun yliopisto, historian laitos, arkeologia. 1991.
- Paavola, K.: Kepeät mullat. Kirjallisiin ja esineellisiin lähteisiin perustuva tutkimus Pohjois-Pohjanmaan rannikon kirkkohautoista.
- Paavola, K.: Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora 28. Taideaineiden ja antropologian laitos ja Historian laitos. Oulun yliopisto. 1998.

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

- Kallio-Seppä, T.: Iin Hamina. Yläkadun kunnostustyöt. Hautausmaan arkeologinen koe- ja pelastuskaivaus (25.5.- 3.7.2009) sekä seuranta (elo-syyskuu 2009). Museovirasto. Rakennushistorian osasto. 2010.
- Kielitoimiston sanakirja. 2014. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 35. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. URN:NBN:fi:kotus-201433, ISSN 2323-3370. Verkkojulkaisu HTML. Päivitettävä julkaisu. Päivitetty 03.03.2017 [viitattu 7.4.2018].
- Mikkola, E.: Mikkeli Tuukkala Varhaiskeskiaikaisen ruumiskalmiston kaivaus 18.8.-8.10.2009. Museoviraston keskusarkisto.
- Oksanen, M.: Äänioikeuden ja demokratian haasteet Suomessa. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. 2009.
- Palomaa, M.: Pääasiaa oululaisista. Päähine- ja hiuskorulöydöt Oulun tuomiokirkon kirkkotarhasta. Oulun Yliopisto. Humanistinen tiedekunta. 2012.
- Piha, M.: Saamelaisten kirkkomaiden ulkopuoliset hautaustavat rautakaudelta 1950-luvulle. Tutkimushistorian ja -traditioiden vaikutus arkeologiseen hauta-aineistoon. Pro gradu- tutkielma. Turun yliopisto Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos. Turku. 2011.
- Sucksdorff, S.J.: Förklarning till planeringen över nädangångn av lämningar under golvet i Salo gamla träkyrka invid Brahestad. 29.12.1948. Kansallismuseo, historian yksikkö, topografian arkisto.
- Väänänen, A: Helmiä pyhästä maasta. Historillisen ajan helmet a niiden käyttö kirkollisten kohteiden aineiston valossa. Pro gradu – tutkielma. Turun yliopisto, Kulttuurien tutkimuksen laitos. Turku. 2006.

Sähköpostikeskustelu Per Karsenin kanssa 12.1.2017.

Per Karsenin radiohaastattelu "New theory on why a foetus was hidden with Lund's mummified bishop", Radio Sweden, Loukas Christodoulou. Julkaistu 29.7.2015.

PAINETUT LÄHTEET

- Wacklin, S. [1844 - 1845] 1989: Sata muistelmaa Pohjanmaalta. (Suom. K. Ingman-Palola. Johdannon kirj. A. Halila. Kieleen liittyvät kommentit laatinut A. Kirri. Uusintapainoksen toim. A. Ruttula-Vasari.) Oulun historiaseura ry. Gummerrus kirjapaino oy. Saarijärvi. 167 – 168.

ARKISTOMATERIAALIT

Kuolleiden ja haudattujen luettelo 1758-1812. Hailuodon seurakunnan arkisto. MKO58-59I Eb:1. Oulun maakunta-arkisto.

Kuolleiden ja haudattujen luettelo 1722 – 1759. Hailuodon seurakunnan arkisto. MKO57 I C:1. Oulun maakunta-arkisto.

BIBLIOGRAFIA

Achté, K.: *Death and Ancient Finnish culture*. Death and Dying: Views from Many Cultures. s. 3 – 13. Toim. Kalish, asandR.A. Perspectives on Death and Dying series 1. Baywood Publishing Company, Inc. USA. 1980.

Baxter, J. E.: *The Archaeology of Childhood*. Child, gender and Material culture. Rowman and Littlefield. Altamira Press. USA. 2005.

Chamberlain, A.: *Minor concerns: a demographic perspective of children in the past societies*. Children and Material Culture. 206 – 212. Edit, Sofaer Derevenski. Routledge. 2010.

Díaz-Andreu, M., Lucy, S., Babic, S. & Edwards, D.N.: *The Archaeology of Identity*. Approaches to gender, age, status, ethnicity and Religion. Routledge. 2005.

Ciszuk, M.: *Silk-weaving in Sweden during the 19th-century*. Textiles and texts – An evaluation of the source material. Filosofian lisensiaattityö. Department of Product and Production Development. Design & Human Factors. Chalmers university of technology. Göteborg. 2012.

Dommasnes, H.L.: *Introduction: The Past–Worlds of Children and for Children?* Children, Identity and past. xi -xxx. Toim. Dommasnes, H.L. & Wrigglesworth, M. Cambridge Scholars Publishing. Newcastle. 2008.

Fahlander, F.: *Spåren av de små*. Arkeologiska perspektiv på barn och barndom. Stockholm Studies in Archaeology 45. Institution för arkeologi och antikens kultur, Stockholm universitet. TMG Sthlm. Tukholma. 2011.

Hagberg, L.: *När Döden Gästar*. Svenska flokseder och svensk folketro i samband med död och begravning. Caslon press. Tukholma. 1937.

Halila, A.: *Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia 4*. Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi suuren Pohjan sodan ja isonvihan aikana 1700-1721. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton ja Lapin maakuntaliiton yhteinen historiatoimikunta, Oulu. 1984.

Halila, A.: *Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia V*. Pohjois-Pohjanmaa ja Lappi 1721-1775. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton ja Lapin maakuntaliiton yhteinen historiatoimikunta. Kirjapaino Osakeyhtiö Kalevan Kirjapaino, Oulu. 1954.

Herva, V.P., Nurmi, R. & Symonds, J.: *Engaging with money in a Northern periphery of early modern Europe*. Journal of Social Archaeology. 12(3). s. 1–23. 2012.

Hicks, S.: *Siitepölytodisteita Hailuodon varhaisesta asutuksesta*. Hailuodon keskiaika. s. 35–88. Toim. Julku & Satokangas. Studia historica septentrionalia 15. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Gummerus oy kirjapaino. Jyväskylä. 1988.

Hiekkanen, M.: *Helminauhoja uuden ajan alkupuolen haudoissa*. Muinaistutkija 3/3006. 2006.

Itkonen, J.: *Kuolleena syntynyt lapsi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon käsikirjoissa 1694-2003*. Thanatos 1 2/2012.

https://thanatosjournal.files.wordpress.com/2012/12/itkonen_-kuolleena-syntynyt-lapsi2.pdf

- Joona, J-P., Ojanlatva, E., Paavola, K., Pöppönen, S., Tikkala, E., & Tuovinen, O.: Kempeleen kirkkohaudat. Meteli 11. Toim. Alakärppä, J. Oulun yliopisto, Arkeologian laboratorio. Oulun yliopistopaino. Oulu. 1997.
- Jupp, P.C.: *Introduction*. The Changing face of Death. Historical Accounts of Death and Disposal. 1-17. Palgrave Macmillan. UK. 1997.
- Kangasvuo & Pöppönen, S.: *Keminmaan kirkon toisen ja kolmannen niskahirren väliset multahaudat*. Keminmaan kirkkohaudat. Toim. Ojanlatva, E. & Paavola, K. Oulun yliopiston arkeologian laboratorio. Meteli 14. s. 17 – 19. Oulun yliopistopaino. Oulu. 1997.
- Karsten, P. & Manhag, A.: Peder Winstrup – Historier kring en 1600-talsmumie. Historiska museet vid Lunds Universitet. 2017.
- Karvosenoja, H.: *Kiimingin hautausmaat*. Kiimingin serakunta. Kirjapaino Osakeyhtiö Kaleva. Oulu. 1990.
- Kerttula, L., Schlenzka, D. & Tallroth, K.: *Skolioosin kuvantaminen*. Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim: 120(19): 2298-305. 2004.
- Koivunen, P.: Keminmaan kirkonpaikan tutkimukset Valmarinniellä kesällä 1981. Alustava raportti. *Faravid 5/1981*. s.37 – 53. 1981.
- Korhonen, A.: 'To see and to be seen: beauty in the early modern London street'. Journal of Early Modern History. Vol. 12. 3/4. s.335-360. 2008.
- Kuokkanen, T. & Lipkin, S.: *Hauta-asut elämän kuvaajina – Oulun tuomiokirkon kuolinpuvuista*. Harmaata näkyvissä. Kirsti Paavolan juhla- ja muistikirja. 149 – 164. Toim. Ikäheimo, J., Nurmi, R. & Satokangas, R. Waasa Graphics. 2011.
- Lehikoinen, H.: Katkera Manalan kannu. Kuoleman kulttuurihistoria Suomessa. Teos. Bookwell Oy. Juva. 2011.
- Lillehammer, G.: *The world of Children*. Children and Material Culture s. 17 – 26. Edit. Sofoar Derevenski, J. Routledge. Teylor & Francis. Lontoo. 2000.
- Lillehammer, G.: *Archaeology of Children*. Complutum Vol. 21 (2): 15 – 45. 2010.
- Lillehammer, G.: *Steps to children's living spaces*. Children, Spaces and Identity. s. 10-24. Toim. Sánchez Romero, M., Alarcón García, E., Aranda Jiménez, G. Childhood in the Past Monograph Series: Volume 4. Oxbow Books. Englanti. 2015.
- Lahti, E.: Tietäjiä, taikoja ja hautausmaita. Taikuus Suomessa 1700-luvun jälkipuoliskolla. Jyväskylä Studies in Humanities 279. University of Jyväskylä. Jyväskylä 2016.
- Lipkin, S. *Sukkasillaan, jalat lämpiminä hautaan*. s. 49-59. Muinaistutkija 3/2011. 2011.
- Lipkin, S., Niinimäki, S., Tuovinen, S., Ruhl, E., Maijanen, H. & Niinimäki, J.: *Age Identity of Newborns and Adolescents in Post-Medieval Northern Finland – A Case Study from Keminmaa*. Historical Archaeology. Toim. Kallio-Seppä, Lipkin & Mullins. Painossa. 2018b.
- Lipkin, S. & Kuokkanen, T.: *Man buried in his everyday clothes – dress and social status in the early modern Oulu. Focus on Archaeological Textiles*. Monographs of the Archaeological Society of Finland 3. 2015.
- Lipkin, S., Ruhl, E., Tranberg, A. & Kallio-Seppä, T.: *Preparing children's burials in Post-Medieval Finland: Emotions awaken by sensory experiences*. Historical Archaeology. Toim. Metheny & Beaudry. Käsikirjoitus. 2018a.
- Lipkin, S., Vajanto, K., Kallio-Seppä, T., Kuokkanen, T., Niinimäki, S., Väre, T. & van Bommel, M.: *Funeral dress and textiles in 17th and 19th century burials in Northern Ostrobothnia*. Aspects of the Design, Production and Use of Textiles and Clothing from the Bronze Age to the Early Modern Era. NASAT 2014. Toim. Erzsébet, J. & Wolfgang, M. Archeolingua 33. 209-222. 2015.

- Luukko, A.: Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin historia II. Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin keskiaika sekä 1500-luku. Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton ja Lapin maakuntaliito yhteinen toimikunta. Osakeyhtiö Liiton kirjapaino. Oulu. 1954.
- Mutka, K. & Riutankoski, M.: *Rahvaan muoti – Kukkakuvioiset kansanpuvun napit Hailuodon kirkon kaivausaineistossa*. Harmaata näkyvissä. Kirsti Paavolan juhlakirja. 137-148. Toim. Ikäheimo, J., Nurmi, R. & Satokangas, R. Waasa Graphics. 2011.
- Núñez, M.: *A strange-looking beheaded man from Medieval Hailuoto*. Harmaata näkyvissä. Kirsti Paavolan juhlakirja. s. 275–284. Toim. Ikäheimo, J., Nurmi, R. & Satokangas, R. Kirsti Paavolan juhlakirjatoimikunta, Oulu. 2011.
- Núñez, M.: Remedies against Revenance: Two Cases from Old Hailuoto (Karlö), North Ostrobothnia, Finland. *Thanathos* 4. 2015.
- Paavola, K.: *Domus pro templo: Hailuodon kirkon varhaisvaiheet*. Hailuodon keskiaika. s.9-34. Toim. Julku & Satokangas. *Studia historica septentrionalia* 15. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Gummerus oy kirjapaino. Jyväskylä. 1988.
- Paavola, K.: *Hailuodon kirkkohaudat*. *Faravid* 12. Sivut 63-67. 1989.
- Paulaharju, S.: Kuvauksia Hailuodosta. *Kansanvalistusseuran Toimituksia* 167. 1914.
- Paulaharju, S.: Syntymä, lapsuus ja kuolema. Vienan Karjalan tapoja ja uskomuksia. Toim. Laaksonen, P. *Kansanelämän kuvauksia* 41. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 1995. Alkuperäisteos: Kalevalaseuran julkaisu 2, 1924.
- Pearson, M. P.: *The Archaeology of Death and Burial*. Texas A&M University Press. 2000.
- Pekkalainen, T.: *Susinartut ja pikku immet – Sisällissodan tuntemattomat naiset*. Tammi. Helsinki. 2011.
- Pentikäinen, J.: Suomalaisen lähtö. Kirjoituksia suomalaisesta kuolemankulttuurista. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 530. 1990.
- Pulkkinen, R.: *Suomalainen muinaisusko. Samaaneista saunatonttuihin*. Gaudeamus Oy. HYY Yhtymä. Tallinna Raamatutrükikoja OÜ. Tallinna. 2014.
- Rimpiläinen, O.: Läntisen perinteen mukainen hautauskäytäntö Suomessa ennen isoavihaa. Suomen kirkkohistoriallisen seuran toimituksia 84. Pohjois-Karjalan kirjapaino Oy. Helsinki. 1971.
- Rimpiläinen, O.: Suomalainen hautauspuhe puhtasoppisuuden aikana. Suomalainen teologisen kirjallisuusseuran julkaisuja LXXXVIII. Suomalainen teologinen kirjallisuusseura, 1973
- Salo, K.: Hammastutkimuksen mahdollisuudet arkeologiassa - esimerkkinä Euran Luistarin kalmisto. *Muinaistutkija* 1/2006. s. 17-28. 2006.
- Sánchez Romero, M., Alarcón García, E., Aranda Jiménez, G.: *Children, Childhood and Space: Multidisciplinary Approaches to Identity*. *Children, Spaces and Identity*. s. 2-9. Toim. Sánchez Romero, M., Alarcón García, E., Aranda Jiménez, G. *Childhood in the Past Monograph Series: Volume 4*. Oxbow Books. Englanti. 2015.
- Sofaer Derevenski, J.: Material culture shock. *Confronting expectations in the material culture of children*. 3-15. 2010.
- Sarmela, M.: Suomen perinne-atlas. Suomen kansankulttuurin kartasto 2. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 587. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Finnreklama Oy. 1995
- Strupp Green, J.: *The Days of the Death in Oaxaca, Mexico: An Historical Inquiry*. *Death and Dying: Views from Many Cultures*. s. 56 – 71. Toim. Kalish, R.A. *Perspectives on Death and Dying series 1*. Baywood Publishing Company, Inc. USA. 1980. Alkuperäinen julkaisu: 1972.

- Tranberg, A.: *Burial Customs in the Northern Ostrobothnian Region (Finland) from the Late Medieval Period to the 20th Century. Plant Remains in Graves. The Archaeology of Death in Post-medieval Europe.* s. 189 – 203. Toim. Tarlow, S. 2015.
- Tikkala, E.: *Haukiputaan kirkon multahaudat.* Haukiputaan kirkkohaudat. s. 19-24. 1997a.
- Tikkala, E.: *Keminmaan kirkon kolmannen ja neljännen kerran niskahirren väliset multahaudat.* Keminmaan kirkkohaudat. Toim. Ojanlatva, E. & Paavola, K. Oulun yliopiston arkeologian laboratorio. Meteli 14. s. 20–26. Oulun yliopistopaino. Oulu. 1997b.
- Vahtola, J.: *Hailuodon varhainen asutushistoria nimistön valossa.* Hailuodon keskiaika s. 89 – 144. Toim. Julku & Satokangas. Studia historica septentrionalia 15. Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys. Gummerus oy kirjapaino. Jyväskylä. 1988.
- Vilkuna, K.H.J.: *Paholaisen sota.* Kustannusyhtiö Teos. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä. 2006.
- Väre, T., Heino, M., Junno, J-A., Lipkin, S., Niinimäki, J., Niinimäki, S., Niskanen, M., Núñez, M., Tranberg, A., Tuovinen, S., Vilkama, R., Ylimaunu, T. & Kallio-Seppä, T.: *Kempeleen ja Keminmaan vanhojen kirkkojen muumiot.* Muinaistutkija 1. 2014.
- Williams, C.L.: *Inside Toyland. Working, Shopping, and social Inequality.* University of California press. Lontoo. 2006.
- Ylönen, R.: *Ristiretkiaikaiset ruumishaudat lasten aseman kuvastajina.* Muinaistutkija 1/1999 s.16–23. 1999.

LIITEET

Liite 1.

Taulukko Salvoksen 1-3 löydöistä ja haudoista³³⁰

Esine	KM-numero	Hauta
		113
5x pronssista nuppineulan katkelmaa	86088:519	114
13x rautanaulan katkelmaa	86088:537	
Tuluskivi	87131:11	
Pronssisen nuppineulan katkelma	87131:13	
1 äyrin hopearaha, v 1697	87131:16	
Pala tekstiiliä	87131:73a	115 = 158
Pala pronssipeltiä	87131:73b	
Pala luuta	87131:114b	
7x neulotun tekstiilin palaa	87131:114a	
2x palaa silkkiä	86088:522	116
Siemeniä	86088:524a	
Ihmisen luita	86088:524b	
Hiuksia	86088:527	
Pellavanauha	86088:533	
		117
Tekstiili, paloja villaa	87131:314a	122
Lankaa	87131:314b	
Hiuksia	87131:314c	
Pronssisen nuppineulan katkelma	87131:40	124
5x rautanaulan katkelmia	87131:57	
Pala silkkiä	86088:534	126
6x palaa silkkiä, pala villaa	86088:544	
Pala silkkiä	86088:546	
Nahkakäsineen paloja ja ihmiskynsi	86088:564	
Puunäyte, arkun päätylauta	86088:566	
Pala silkkiä	87131:17a	
Puunäyte	87131:696	
Yhteen punottuja pronssilankoja	86088:536	127
2x pronssin palaa	87131:22	
Hiuskorun paloja ja silkkilankaa	87131:26	
Ihmisen luuta	87131:26	
Kullattua hopealankaa ommeltuna pitsin palaan	87131:86a	154
2x ruskeaa silkinpalaa	87131:86b	
26 cm villanauhaa	87131:86c	
Ihoa	87131:86d	
Luuta	87131:86e	

Hiuksia	87131:86f	
Pronssihomeista puuta	87131:86g	
		160
Nahkahansikkaan paloja	87131:118a	161
Luita	87131:118b	
Kasvijäänne	87131:282a	162
5x pronssista nuppineulan katkelmaa	87131:282b	
Pellavatekstiili	87131:282c	
22x kirkkaita lasihelmiä	87131:134	163
5x ruskeaa silkinpalaa	87131:139a	164
2x ruskeaa villanpalaa	87131:139b	
2x 1 cm paksua vihreää villanauhaa	87131:302	
Päähine silkistä ja villasta, metalliketjua koristeena	87131:309	192
Pala ruskeaa huopaa	87131:311	
Pala villaa	87131:419a	207=214
Pala villaa	87131:419b	
Silkkinauhaa	87131:419c	
4x palaa villaa	87131:426a	
3x nuppineulan katkelmaa	87131:426b	
Pala silkkiä ja 2x palaa villaa	87131:442a	
Vihreää lankaa	87131:442b	
5x fasetoituja lasihelmiä	87131:442c	
Hopeanauhalla päällystettyä silkkilankaa ommeltuna silkkikankaan palalle	87131:457	
2x arkunnaulaa	87131:469	
2x pronssi palaa	87131:446a	208
Pala silkkiä	87131:446b	
Luunäyte (kallo)	87131:694	
		212
Silkkinauhaa	87131:444a	213
3x silkin palaa	87131:444b	
13 x silkkinauhan palaa	87131:444c	
Luita	87131:444d	
Lapsen luita	87131:450a	
2x hiuskorun palaa: silkkiä, pronssilankaa, tuohisilmukka, 14x valkeita lasihelmiä, nuppineula pitämässä kokonaisuuden paikoillaan	87131:450b	
2x valkeaa lasihelmeä, useita hajonneita	87131:450c	
30x lasihelmeä: 23x valkeaa, 7x kirkasta	87131:450d	
Pala kirkasta lasiastiaa	87131:450e	
Pronssinen nuppineula	87131:450f	
Katkelma pronssista nuppineulaa	87131:450g	
2x katkelmaa pronssi lankaa kierrettynä auki	87131:450h	
Paloja villaa	87131:450i	
Villanauhaa	87131:450j	
		219
		224
	87131:534	249

Useiden pronssi- ja silkkilankojen spiraaleista muodostuva, kymmenin kirkkain ja sinisin lasi-

helmin koristeltu kukka-aiheinen hiuskoru. Mukana ihmislään paloja ja 2x rautavartaan kappaleita.	87131:546	
Pähine	87131:552a	
Silkin paloja	87131:552b	
Silkin paloja ja jäänteitä kasveista		250
5x fasetoituja kirkkaita lasihelmiä	87131:84	256
21x silkin palaa	87131:85a	
Langanpätkiä	87131:85b	
Hiuksia	87131:85c	
Hiuksia, ihoa ja päänahkaa	87131:262	

Liite 3. Salvokse 4 löydöt

Esine	KM-Numero	Hauta
		119
2x raudanpalaa, 2x rautanaulan katkelmaa, pala tuohta, villa- ja silkkikankaan pala	86088:523 a-d	120
4x nuppineuloja	86088:530	
13x rautanaulan katkelmia arkusta	86088:531	
2x nuppineulan katkelmaa	87131:297	
		195
Hakanen	87131:326	199

Liite 4.

Taulukko salvoksen 5 haudoista ja löydöistä

Esine	KM-Numero	Hauta
Ihmisen luita, pitsiä, 2x silkin palaa, 4x silkinauhaa (22-32 cm pitkiä)	86088:526	118
Useiden pronssi- ja silkkilankojen spiraaleista muodostuvia kukkaihteita. Pakotuksin koristeltu pronssipellin pala jossa kolme korukiveä: 2x meripihkaa, 1x lasia. Pala ruskeaa silkkiä. Sykerö hopealankaa.	86088:525	121
2x palaa villaa	86088:529	
Valkea lasihelmi	87131:58	
Silkistä ja metalleista muodostuva rengasmainen metallirunkoinen pääkoru. Tekstiileitä ja metalleja. Lasihelmiä, metallilankkaa, nahkaa ja 5x nuppineulan katkelmaa.	86088:538	123
Rautanaulan kappale	87131:371	
		128-129
Lasihelmi	86088:543	130
2x silkinauhan palaa, nuppineulan katkelmia, peltiä paloina	86088:545	
2x lasihelmeä	87131:268a	
Ihmisen luita ja hiuksia	87131:268b	
Pronssilankaa	87131:268c	
2x lasihelmi	87131:270	
Rautalankarunkoinen hiuskoru jossa hiuksia, silkinauhaa, silkkikangasta, pronssilankaa, puinen hiusneula, kymmeniä isoja ja pieniä kirkkaita lasihelmiä joista suuremmat hajonneet sekä yksi vadelman muotoinen isompi lasihelmi. Ihmisen sormiluu.	87131:275a	
Kasvijäänteitä ja siemeniä: valkoapila, leinikki, sara	87131:275b	
Silkinauhan pala, 7x nuppineulan katkelmaa, pronssisen koristeketjun katkelmia, 2x tummaa hiusta	86088:547	131
Pronssilangan pieniä paloja, pala villaa	86088:548	
Ruumisarkun tinainen koristehela ja rautanaula	87131:280a	
2x nuppineulan katkelmaa	87131:280b	
Silkki- ja pronssilankojen spiraaleista muodostuvia kukka-aihteita, 8x lasihelmeä ja pronssilankaa jotka muodostavat tekokukan/hiuskorun	87131:281	
Silkki- ja pronssilankoja spiraalina muodostavat tekokukan/kukka-aiheisen hiuskorun.	87131:295	
A:n muotoinen ruumisarkun koriste-tinahela	87131:328a	
Yhteen punottua silkki-, hopea ja metallilankaa	87131:328b	

Pala pronssihomeista luuta	87131:328c	
3x keltaista lasihelmeä ja 40x valkeaa lasihelmeä	87131:360	200
Pala silkki- ja pronssilangan spiraalia: hiuskorun osa	87131:362a	
2x rusetiksi sidottua nauhaa; kullattua hopea lankaa ja hopeoitua silkkilankaa litteinä suikaleina	87131:362b	
6x ihmisen sormiluita	87131:362c	
Pala silkkiä	87131:362d	
Villanauhaa	87131:362e	
10x pronssilangan katkelmaa	87131:362f	
Yhteen punottua villalankaa	87131:362g	
		202
14x nauvoja tai katkelmia	87131:388	204
5x tekstiiliä	87131:390a	
Yhteen punottujen pronssilankojen katkelmia	87131:390b	
Pala villaa, 4x lasihelmeä (2x valkeaa, väritön ja valkea)	87131:395a	
Hiuksia	87131:395b	
Pala silkkiä	87131:395c	
Useita päällekkäisiä silkinpaloja	87131:395d	
Useita päällekkäisiä silkinpaloja	87131:395e	
Useita päällekkäisiä silkinpaloja	87131:395f	
Pitsiä silkkilangasta: s kerrattu, z kierretty	87131:395g	
Silkki- ja pronssilangan katkelma	87131:395h	
Nuppineula ja 6x nuppineulan katkelma	87131:395i	
39x lasihelmeä (vihreitä, sinisiä, mustia, keltaisia ja valkeita)	87131:395j	
Untuvia	87131:395k	
Useita paloja nahkaa	87131:395l	
5x palaa silkkiä, jossa kultalankakoristeita	87131:420	
Ruumisarkun tinahela	87131:422	
Tibia	87131:423a	
Kuuloluu	87131:423b	
50x vihreitä lasihelmiä	87131:423c	
Pronssilankaa spiraalina	87131:423d	
Nuppineulan katkelma, pala villaa	87131:423e	
Pala silkkiä	87131:423f	
2x hiuskorun katkelmaa: silkki ja pronssilankaa	87131:423g	
Pala silkkiä	87131:423h	
Arkun kahva	87131:449a	
Paloja villaa	87131:449b	
Luunäyte (alaleuka)	87131:693	
8x rautanaulan katkelmaa	87131:445a	206
Paloja villaa	87131:445b	
Pala silkkiä	87131:392	209

Pala silkkiä	87131:397a
Pala villaa	87131:397b
2x ruumisarkun tinaisia koristehelejä	87131:398
2x rautanaulan katkelmaa	87131:412
7x rautanaulan katkelmaa	87131:472

Liite 5. Salvoksen 7 löydöt

Esine	KM-Numero	Hauta
Nahkainen käsine	87131:465a	
Nahkainen käsine hajonneena osiin, hiuksia	87131:465b	211
2x tuohen palaa, kuusenhavuja	87131:465c	
Pronssilankaa	87131:477	
Villanauhaa, hiuksia	87131:496	
Silkkinauhaa	87131:556	
Vihreäraidallisen villakankaan paloja	87131:474a	215
13 x rautanaulan katkelmaa	87131:587	
Luunäyte (kallo)	87131:703	216
		218
1/6 äyri v.1666?	87131:557	220
Saviipiipun varren pala	87131:559	
Useita ruskeita hiuksia	87131:594a	222
Kallon luita	87131:594b	
Pala huopaa	87131:594c	
8x nuppineulan katkelmaa	87131:596	
12x rautanaulan katkelmaa	87131:597	
		225
4x palaa samettia	87131:614	228
Saviipiipun varren pala	87131:651	
Pala kullan, punaisen ja vihreän kirjavaa silkkiä	87131:470a	229
Luita	87131:470b	
Pala tuohta	87131:470c	
21x palaa kallon luita	87131:474b	
Silkki- ja pronssilangan paloja	87131:478a	
3x palaa silkkiä	87131:478b	
Luita	87131:478c	
2x palaa tuohta	87131:612a	
Luita	87131:612b	
Silkkikankaan paloja jossa nuppineula	87131:612c	
Rautanaula ja puupala	87131:612d	
Silkkikankaan paloja ja pronssilankaa	87131:612e	
Pronssilangan katkelmia	87131:612f	
Nuppineula	87131:631	233
		237
Pala kengän kantalappua ja rautanaula	87131:539	239
Pronssihomeisia luun paloja	87131:668	
Luita	87131:679a	243
Silkinpaloja	87131:679b	
Pala päänahkaa, hiuksia	87131:679c	
Silkkilankaa jonka ympärillä kullattua hopealankaa	87131:679d	
		248
Villainen myssy, ruskeaa silkkinauhaa, hiuksia, kappaleita ihoa	87131:615a	
Katkelmia vaaleanruskeaa silkkilankaa	87131:615b	
Silkkinauhan paloja ja pronssilankaa yhteen ommeltuna	87131:615c	
3x silkkinauhan paloja	87131:615d	

13x lasihelmeä, paloja silkkikangasta, pala silk- kinauhaa, pronssilankaa	87131:618a	
4x nuppineulan katkelmaa	87131:618b	
Luita	87131:618c	
Puunaula ja pala puuta	87131:618d	
Luu	87131:619	
Pala silkkikangasta	87131:614a	255
Pala pitsiä	87131:614b	
3x luuta	87131:614c	

Liite 4.

Saloisten kirkon lapsenhaudat³³¹

Hauta	Arkku	Havainnot	Ikä
1	Yhdessä aikuisen kanssa	- Luita	
2	Oma	- Kranssi pään ja rinnan päällä	
3	Ilmeisesti oma	- Kranssi ja kankaisia koristeita rinnalla	
4	Oma	- Höylälastuja pohjalla - Rippeitä kahdesta eri kankaasta - Kankaisia koristeita rinnalla - Jäänteitä jostain metallisesta	
5	Oma	- Kankaan jäänteitä kannella - Pohjalla lehtiä	
6	Oma	- Luita - Kankaan palasia - Kukkakimppu kankaasta - Metallin paloja - Paperi toisesta Samuelin kirjasta	
8	Oma	- Kankaan paloja	
9	Mahdollisesti ilman arkkua	- Koristamaton ruumis	
10	Oma	- Päässä lumppupaperista leikatuista tähdistä ja lehdistä tehty seppele - Puuvillaista rohdinta pään ympärillä - Lumppupaperista tehty kruunu - Valkea hautavaate jossa punaisia ristejä koristeena	

³³¹ Sucksdorff 1947.

		- Rinnalla lumppupaperi- nen kukkakimppu - Haudassa mukana kirje jossa tieto Henric Wege- liuksen kuolemasta 17.4.1791.	
11 i	Mahdollisesti ar- kussa	- Rinnalla seppel - Rinnalla kankainen kuk- kakimppu	
11 ii	Mahdollisesti sa- massa arkussa 11 i:n kanssa	- Lasihelmiä rinnalla	
13	Oma	- Luita	
16	Oma	- Hautavaate valkeasta ja sinisestä kankaasta. - Tekokukkia - Arkun sisäpuolella nimi ja kuolin vuosi (1771)	Alle 1v?
17	Oma, sorvatut jalat	- Sisällä teksti jossa nimi ja epäselvät syntymä- ja kuolinpäivät	
18	Oma		
20	Oma	- Seppeleen rippeet - Sisällä teksti jossa nimi ja kuolin vuosi (1777).	
26	Oma	- Hautavaate valkeaa kan- gasta - Tyyny pään alla - Myssy ja lumppupaperi- nen seppel päässä - Kädessä ja rinnalla kimppu lumppupaperisia kukkia	
27	Oma	- Havuja ruumiin alla	
28	Oma	- Kankaanpaloja	
31	Oma		

Liite 5. Kempeleen kirkon lastenhaudat³³²

Hauta	Arkku	Havainnot	Ikä
1	Oma, keskeltä leveimmillään, mäntyä, lakattu kellertäväksi. Koossa puutapeilla. Jalkaosallinen. (85 x 32 x 30)	<ul style="list-style-type: none"> - Sisustuksena vaaleaa, har-somaista kangasta - Vainajan pään yläpuolella silkkikangasta jossa kirjaimet (VS?) - Pään alla tyyny - Rinnalla ohutta kangasta ja sinisen ja vihreän väristä tekokukkanauhaa. - Ranteista röyhelöin ja punaisin rusettinauhoin koristettu pellavainen hautavaate - Päässä pitsillä reunustettu myssy jonka päällä metallilangasta tehty kukkaseppele 	Alle 1v
2	Oma, keskeltä leveimmillään, mäntyä, lakattu kellertäväksi. Koossa puutapeilla. (72 x 22 x 30)	<ul style="list-style-type: none"> -Valkea sisustuskangas - Vainajan alla tummaa kangasta - Pään päällä korrosoituneet nimikirjaimet - Päässä myssy ja tekokuk-kaseppele - Vartalon vasemmalla puolella kankaisia tekokukkia - Metallilangasta tehty kukka jaloissa - Harsomainen hautavaate kiinnitetty nuppineuloilla - Vyötäröllä nauhaa jossa kuviona lehviä valkeita nappuja - Hihansuissa vihreää n.0,7 cm leveää nauhaa 	Alle 2 v
3	Oma. Keskeltä leveimmillään. Mäntyä, lakattu kellertäväksi. Koossa puutapeilla. (84 x 31 x 24)	<ul style="list-style-type: none"> - Vaalea sisustuskangas 	

5.1.	Haudassa 5.2. Mäntypuinen, la- kattu. Metallisia kilpiä ja kahvoja (203 x 62 x ?)	<ul style="list-style-type: none"> - Arkun kannella seppele - Reunakangas naulattuna reunoihin - Havuja - Höylälastuja - Tuohta - Tuppuraa - Ranteista röyhelöllinen silkkinattu jossa 6x metallisista langoista taivutettua napin imitaatiota - Leuan alta nauhalla sidottu myssy	Vastasyntynyt
-------------	--	---	---------------

Liite 6. Haukiputaan lasten haudat ja niiden löydöt³³³

Hauta	Arkku	Havainnot	Ikä
1	Oma. Keskeltä le- veimmillään Tervattu tai maa- lattu mustaksi (140 x 44 x ?)	- Palttinainen pohjakangas - Myssy, jossa pitsireunus - Seppele myssyn päällä - Pitsillä koristeltu hauta-asu	Nuorempi kuin 7-vuotta.
2	Oma. Hartioista le- veimmillään. Tervattu mustaksi. (57 x 27 x ?)	- Arkku vuorattu vaalealla kan- kaalla - Päässä seppele - Arkun kannessa vainajan nimi, synnyin- ja kuolinpäivät	Noin 1-vuotta
3	Oma. Hartioista le- veimmillään. Ter- vattu mustaksi. (99 x 42 x 33)	- Vaaleaa verhouskangasta	
5	Oma. Keskeltä le- veimmillään. Ter- vattu. (62 x 26 x ?)	- Myssy - Tekokukkaseppele rinnan päällä, toinen vasemmassa kä- dessä - Puinen nukke, jolla mekko - Vaalea verhouskangas	Vastasyntynyt, alle 1v.
6	Oma. Hartioista le- veimmillään. Tervattu. (64 x 31 x ?)	- Myssy, jossa pitsireunus - Kankaasta ja metallilangasta valmistettu seppele päässä, toi- nen rinnan päällä ja kolmas va- semmassa olkavarressa - Vaaleaa sisustuskangasta - Vaalea hautavaate, jossa pitsi- nen kaula-aukko ja hihansuut	Vastasyntynyt, alle 1v.
11	Oma. Keskeltä le- veimmillään. Maa- lattu tai tervattu mustaksi. (116 x 44 x ?)	- Vaalea sisustuskangas naulattu arkun reunoihin	Muutaman vuoden ikäinen
12	Oma. Maalattu tai tervattu mustaksi. Koottu puutapeilla, kansi ruuvattu kiinni		

³³³ Joona 1997: 13 – 18, Tikkala 1997a: 19 – 23. Niinimäki et al.

(88 x? x26)

13	Oma. Keskeltä le- veimmillään. Maa- lattu tai tervattu mustaksi.	
16	Oma. Keskeltä le- veimmillään. Maa- lattu tai tervattu mustaksi.	- Sisällä kangasta - Havuja
18	Oma. Keskeltä le- veimmillään. Ter- vattu.	- Sisustuskangas pellavaa

---

Liite 7. Oulun tuomiokirkon lapsivainajat.³³⁴

Hauta	Arkku	Löydöt	Ikä
5B	Oma. Haudattu yhtä-aikaa haudan 5A aikuisen miehen kanssa	- Luita - 8 rautanaulaa	
19	Oma (56 x? x?)	- 12 rautanaulaa tai katkelmaa	
21	Oma	- 6 rautanaulaa tai katkelmaa - Arkun jalkopäästä muutama pala villaista toimikasta	
23A	Oma (42 x? x?) Haudattu yhtä aikaa toi- sen lapsen (23B) kanssa	- Jäännökset nuppineuloin kiin- nitetystä silkkimyssystä - Metallilankakoristeisesta nau- hasta tehty kapalovyö - Silkkiset tossut metallilanka- koristeisin nauhoin. - 5x rautanaulaa	
23B	Oma (82 x? x?) Haudattu yhtä aikaa toi- sen lapsen (23A) kanssa	- Päälaelta muutamia paloja ohutta, nuppineuloin kiinnitet- tyä kangasta - Pala pääkalloa - Hiuksia - Nuppineula jaloista - Pala villaneuletta - Kuitunäyte - Pala arkun kannesta jossa kiinni osia metallilankaisesta kaste/kapalovyöstä, nuppineula ja luita - 6 rautanaulaa	
26	Oma (60 x? x?)	- 14 rautanaulaa tai katkelmaa	
27	Oma	- Nuppineula vainajan käsien kohdalta - 16 rautanaulaa tai katkelmaa - Myssyn jäännökset	
29	Oma	- Kuparilevyn pala vainajan pään vierestä - Kankainen koristetupsu jossa	

³³⁴ Raportin tiedot: 1996.

		<p>rusetti kahdesta muusta kankaasta, joista toisessa hopeaa ja jälkiä korrooituneesta kuparista</p> <p>- 13 rautanaulaa tai katkelmaa</p>
30	Oma (n.140 x? x?)	<p>- Metallilankaisen hiuskoristeen jäännökset</p> <p>- 2x metallisykkryitä mahdollisesti hiuskoristeesta</p> <p>- Näyte jossa pala arkun kantta, metallilankakoristeista tekstiiliä ja luita</p> <p>- Näyte metallilankakoristeiset tekstiilistä ja luista</p> <p>- 9 x rautanaulaa tai katkelmaa</p>
32	Hautakammio johon haudattu mies, nainen ja kaksi lasta	<p>- Silkki kangasta</p> <p>- Nuppineuloja</p> <p>-Silkkilankaa</p> <p>- Kukkakoristeen katkelmia</p> <p>- 2 x palaa vihreää lasia</p> <p>- Kasvinäyte mahdollisesti kammion rakenteista</p> <p>- Luita</p> <p>- 29 x rautanaulaa tai katkelmaa</p>
37	Samassa arkussa aikuisen naisen kanssa	<p>- Metallilangasta ja kankaasta tehty hiuskorista</p> <p>- Hiuksia</p> <p>- kangasta aikuisen vainajan? rinnalta</p> <p>- 2 x nuppineuloin tuoheen kiinnitettyä kangasta aikuisen? rinnalta</p>
40	Oma (58 x? x?)	- 10 x rautanaulaa tai katkelmaa
48	Oma (78 x? x?)	- 4 x rautanaulaa tai katkelmaa
50	Oma (60 x? x?)	- 14 x rautanaulaa tai katkelmaa
54	Oma	- 6 x rautanaulaa tai katkelmaa
55	Oma (104 x? x?)	- Pään alta rypyttettyä villakangasta

	Arkun pohjarimat poikittaiset	- 18x rautanaulaa tai katkelmaa	
56	Oma (80 x? x?)	- Päälaella koristeena nahkatö- terö jossa brokadinauhaa kie- dottuna ympärille - Hiuksia - Tekstiiliä - Nuppineula - 3x rautanauvoja	
57	Oma (160 x? x?)	- 30 x rautanaulaa tai katkel- maa	
58	Oma (74 x? x?)	- Villakankaisen myssy jään- nös. - Mahdollisesti myssyyn nup- pineulalla kiinnitetty silkkinen kankaanpala - 21 x rautanaulaa tai katkel- maa	
61	Oma (80 x? x?)	- 3 x pätkiä villalankaa - 17 x rautanaulaa tai katkel- maa	
64	Oma	- Punertavasta huovasta tehdyn mahdollisen päähineen jään- teet. Pähineessä vaalealla vil- lalangalla ja metallilangalla ko- ristekukkia. - 4x rautanaulan katkelmaa	
67	Oma (87 x? x?)	-10x rautanaulaa tai katkelmaa	
80	Oma	- Jäänteitä langasta ja metalli- langasta tehdyistä tekokukista ja lehdistä - 4x rautanaulaa tai katkelmaa	
83	Oma	- Pala tekstiiliä kallon alueelta - 7x rautanaulaa tai katkelmaa	Ehkä lapsi
87	Oma	- 11 x rautanaulaa tai katkel- maa	
91	Oma (63 x? x?)	-9 x rautanaulaa tai katkelmaa	
98	Oma (47 x? x?)	- 10x rautanaulaa tai katkelmaa	
105	Oma	- 20x rautanaulaa tai katkelmaa	

	(75 x? x?)	
106	Oma (61 x? x?)	- Rautanaula
109	Oma (50 x? x?)	- 5x rautanaulaa tai katkelmaa
111	Oma (65 x? x?)	- 9x rautanaulaa tai katkelmaa
115	Oma (87 x? x?)	- 2x palaa silkkistä koristenauhaa - Pala huovutettua villakangasta kiinni arkun pohjassa - Näyte: orgaanista ainetta vatsan alueelta - 14x rautanaulaa tai katkelmaa
122	Oma (85 x? x?)	- 7x rautanaulaa tai katkelmaa
123	Oma	- 8x rautanaulaa tai katkelmaa

Liite 8. Kemin lasten haudat ja niistä tehdyt havainnot³³⁵

Hauta	Arkku	Havainnot	Ikä
6	Oma. Keskeltä leveimillään. Maalattu valkeaksi. Sorvatut jalat. (78 x 34 x 28)	- Seppele arkun kannella - Vaalea sisustuskangas joka kiinnitetty arkun reunoihin nuppineuloilla. - Alavartalo peitetty kankaalla. - 3x vaaleanpunaisia kangasruusukkeita - Päässä sepele	Vastasyntynyt
10	Oma. Keskeltä leveimillään. Jalkaosa. Arkku on osin maalattu vihreäksi ja osin lakattu keltaiseksi. (88 x 28 x 27)	- Kannen päällä sepele kankaasta ja vahapaperista. Seppele on kiinnitetty arkkuun vihreillä satiininauhoilla. - Vaalea sisustuskangas kiinni arkussa sineteillä. - Vaaleansininen hautavaate jossa hihoissa ja kaulalla pitsiä. - Päässä pitsireunainen myssy jossa kukkukuviota. Pitkät nauhat sidottu leuan alta rusetille.	Alle 1v
12	Oma. Maalattu mustaksi tai tervattu.		
18	Oma. Neljä jalkaa. (84 x 33 x 28)	- Vaaleaa kangasta - Paperinen ruusuke arkun hartioiden kohdalla.	
19	Oma. Keskeltä leveimillään. Maalattu vaaleaksi. (71 x 30 x 19)	- Vaalea verhouskangas - Luita - Vaaleat käärinliinat	Alle puolivuotias
20	Oma. Keskeltä leveimillään. Maalattu vaaleansiniseksi. Jalkaosa. (51 x 20 x 22)	- Päässä sepele - Puuvillaista kangasta vartalon päällä.	Vastasyntynyt

³³⁵ Joonas & Ojanlatva 1997: 7 – 16, Kangasvuo & Pöppönen 1997: 17 – 19, Tikkala 1997b: 20 – 26 & Marjomaa & Ruonakoski 1997: 27 – 31.

21	Oma. Tervattu mustaksi. (66 x 30 x 22)	- Arkku vuorattu vaalealla kankaalla - Päässä seppele - Vaaleat käärinliinat - Vihreää koristenauhaa metallilangan ympärille kiedottuna.	
22	Oma. Keskeltä leveimmillään. Maalattu valkeaksi. Veistetyt jalat. (73 x 28 x 22)	- Vaaleaa kangasta	
24	Oma. Keskeltä leveimmillään. Hyvin ohutta mäntylautaa. Pinta käsittelemätön. (53 x ? x ?)	- Luita - Vaaleaa kangasta	
25	Oma. Keskeltä leveimmillään. (97 x 36 x ?)	- Kanteen naulattu nauharuusuke	
26	Oma. Keskeltä leveimmillään. Maalattu vaaleansiniseksi. (70 x 18 x 21)	- Kanteen naulattu seppele. - Vaalea verhouskangas - Luita - Käärinliinat joissa nuppineula. - Lastuja, maata ja olkia sekaisin arkussa	Alle puoli vuotias
27	Oma. Keskeltä leveimmillään. Valkeaksi maalattu. Valkeaan pintaan maalattu mustia koristeita. (67 x 26 x ?)	- Arkun pohjalla olkia - Vaaleaa sisustuskangasta	
28	Oma. Keltaiseksi maalattu. (60 x 25 x ?)		Alle puolivuotias.
29	Oma. (65 x 25 x ?)	- Vaaleaa verhouskangasta	Alle puolivuotias
33	Oma. Keskeltä leveimmillään. Maalattu tummanharmaaksi. Arkku naulattu kiinni.	- Verhouskangas joka kiinnitetty arkkuun sineiteillä.	

	(64 x 27 x ?)		
36	Oma. Keskeltä leveimillään. Maalattu vaaleansiniseksi. (89 x 31 x 23)	- Arkun vaalea sisustuskangas kiinnitetty nuppineuloilla. - Päässä myssy - Oikeassa kädessä teko-kukka jossa puinen varsi. - Vaalea vaate - Oikeassa hihassa nauha jossa sininen rusetti	Korkeintaan 1 v
37	Oma. Keskeltä leveimillään. Arkku tervattu mustaksi. Arkussa jalat. (73 x 28 x 22)	- Vaalea sisustuskangas	
38	Oma. Pinta käsittelemätön. (59 x 22 x 17)	- Pohjalla olkia ja kangasta - Reunakangas kiinni nuppineuloilla. - Käärinliina	
39	Oma. Maalattu vihreäksi. (104 x 33 x 38)	- Hartioiden kohdalla arkun ulkopuolella seppeleet - Vaaleaa kangasta	
40	Oma. Maalattu valkeaksi. (88 x 33 x 25)	- Pohjalla olkia ja vaaleaa kangasta - Myssy - Mekkomainen hautavaate - Vasemmassa kädessä n. 50 cm pitkä puinen sauva jossa vihreää kangasta ympärillä	
42	Oma. Hartioista leveimillään. (66 x 28 x ?)	- Vaalea verhouskangas - Luita kahdesta lapsesta - Pitkävartinen teko-kukka tai sauva, jonka ympärille kiedottu kangasta.	
43	Oma. (66 x ? x ?)	- Vaaleaa kangasta - Kuusenhavuja - Myssy	Noin vuoden ikäinen
51	Oma. Lakattu. Keskeltä	- Luita	Vauvaikäinen

	leveimmillään. (68 x 24 x 22)	- Vaaleaa kangasta	
52	Oma. Hyvin ohuesta laudasta, miltei päreestä, valmistettu arkku. Sidottu kokoon narulla. Käsittelemätön pinnasta. (41 x ? x ?)	- Pohjalla heinää - Vaaleaa, karkeaa kangasta - Kärpäsen koteloita ja toukkia	Vastasyntynyt / Keskonen
53	Oma. Hartioista leveimmillään. Maalattu vaaleankeltaiseksi. (100 x 34 x 26)	- Vaalea pohjakangas - Vaalea reunakangas joka kiinnitetty arkun reunoihin nuppineuloilla - Vyötärölle kiinnitetty nuppineuloin vihreää kangasta. - Sauva, jossa päässä kangastupsu - Kangastupsuja - Lyhyempi kepinpätkä jossa päässä kangastupsu - Pään alla mahdollinen tyyny - Pala paperia	1-2 vuotias
54	Oma. Hartioiden kohdalta leveimmillään. Kansi naulattu kiinni. (61 x ? x 20)	- Vaaleaa kangasta	Alle 1v
55	Oma. Maalattu siniseksi. Kolme paria jalkoja. (76 x 29 x 23)	- Pohjalla karkeaa kangasta - Heinää pohjalla. - Vaalea, ulkoreunasta raidallinen sisustus kangas kiinnitetty arkkuun nuppineuloin - Jalkojen ympärillä narua - Lantiosta rinnalle keltainen kangasnauha jossa mustia viivoja. - Pään ja rinnan päällä pieniä kiviä.	Alle 1v
56	Oma. Vaaleankeltainen. Keskeltä leveimmillään.	- Arkun pohjalla karkeaa kangasta	Alle 1v

	Veistetyt jalat. (70 x 20 x 15)	- Vainaja peitetty kaulaan asti kankaalla. - Punainen kangastilkku kiinnitettynä nuppi- neuloin kaulan ja rinnan alueelle. - Vaalea hautavaate jossa pitsiä hihoissa ja kaulalla	
57	Oma. Keskeltä leveim- millään. (70 x 26 x 35)	- Luita - Puulastuja - Harsokangasta - Metallilangan pätkiä - Kärpäsentoukkia ja ko- teloita	Alle 1v
58	Oma. Kansi naulattu kiinni. Keskeltä leveim- millään. (69 x 27 x 18)	- Vaaleaa kangasta	Alle 1v
59	Oma. Lakattu. Keskeltä leveimmillään. (62 x 30 x 15)	- Havuja ja heiniä poh- jalla pohjakankaan alla. - Arkun reunoilla vihreää ja punaista kangasnauhaa jossa kukkia. - Luita	Alle 1v
60	Oma. Keskeltä leveim- millään. Kansi naulattu kiinni. (65 x 28 x ?)	- Vaaleaa sisustuskan- gasta	Alle 1v
61	Oma. Keskeltä leveim- millään. Maalattu valke- aksi. (76 x 36 x ?)	- Vaalea sisustuskangas	Alle 1v
62	Oma. Lakattu. Keskeltä leveimmillään. Naulattu kiinni. (62 x 26 x 22)	- Vaalea sisustuskangas	Alle 1v
63	Oma. Maalaamaton		
64	Oma. Maalaamaton	- Vaaleaa kangasta	
65	Oma. Maalaamaton	- Vaaleaa kangasta	
66	Oma		
67	Oma. Maalattu vaaleansi- niseksi.	- Vaaleaa kangasta	

Kannen pädyssä kirjaimet: A:C ja J:D
Arkun pädyssä teksti:
Å & F 1817.

68	Oma (77 x 30 x ?)	- Luita - Tekokukkanauhaa	Alle 1v
69	Oma (80 x? x?)	- Päässä sepele	Alle 1v
71	Oma. Maalattu vihreäksi. (115 x 44 x 37)	- Alavartalo peitetty kankaalla. - Pään alla mahdollisesti tyyny. - Rinnan päällä metallilankainen koristeseppele	
76	Ei	- Sikiön muumioituneet jäännökset	Ennenaikaisesti syntynyt

Liite 9. Iin Haminan lasten haudat ja niiden löydöt

Hauta	Arkku	Löydöt	Ikä
CH7	Oma (? x 25 x ?)	- Luita - Kivi kasvojen päällä - Palanutta luuta	10-15- vuotias
CH9	Oma	- 10 x rautanaulan katkel- maa	n. 15- vuotias
CH19	Oma (? x 25 x ?)		
CH28	Oma (? x 50 x ?)	- 3x naulaa - Palanutta luuta	Vauvaikäinen
CH30	Oma, samassa hauta- kuopassa CH31 kanssa	- Luita	Lapsi
CH31	Oma, samassa hauta- kuopassa CH30 kanssa	- Luita	10-15-vuotias
CH37	Oma	- Luita	6-10-vuotias
CH41	Oma	- Pala piitä - Palanutta luuta - Luita	8-10-vuotias
CH46B	Samassa arkussa aikui- sen vainajan CH46 kanssa	- Luita - Pala päänahkaa	
CH47	Oma	- Luita	n. 15-vuotias
CH50	Samassa haudassa lapsi CH50B	- Arkun nauvoja - Palanutta luuta - Luita	n. 15-vuotias
CH50B	CH50 vasemmassa kai- nalossa.	- Luita	n. 15 cm pitkä keskonen
CH58	Oma	- Palanutta luuta	Vastasyntynyt
CH60	Ei arkkua		
CH65			
CH66B	Oma. Samassa hauta- kuopassa aikuisen CH66A kanssa.	- Luunmuruja - Rautanauvoja - Brakteaatti - Kuonaa	